

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Szymon SYREŃSKI (SYRENIUSZ, SYRENIUS, SACRANUS) (ok. 1540–1611), lekarz, botanik, profesor medycyny Akademii Krakowskiej, autor *Zielnika* (Cracoviae, 1613) – klasycznego dzieła botanicznego polskiego Renesansu.

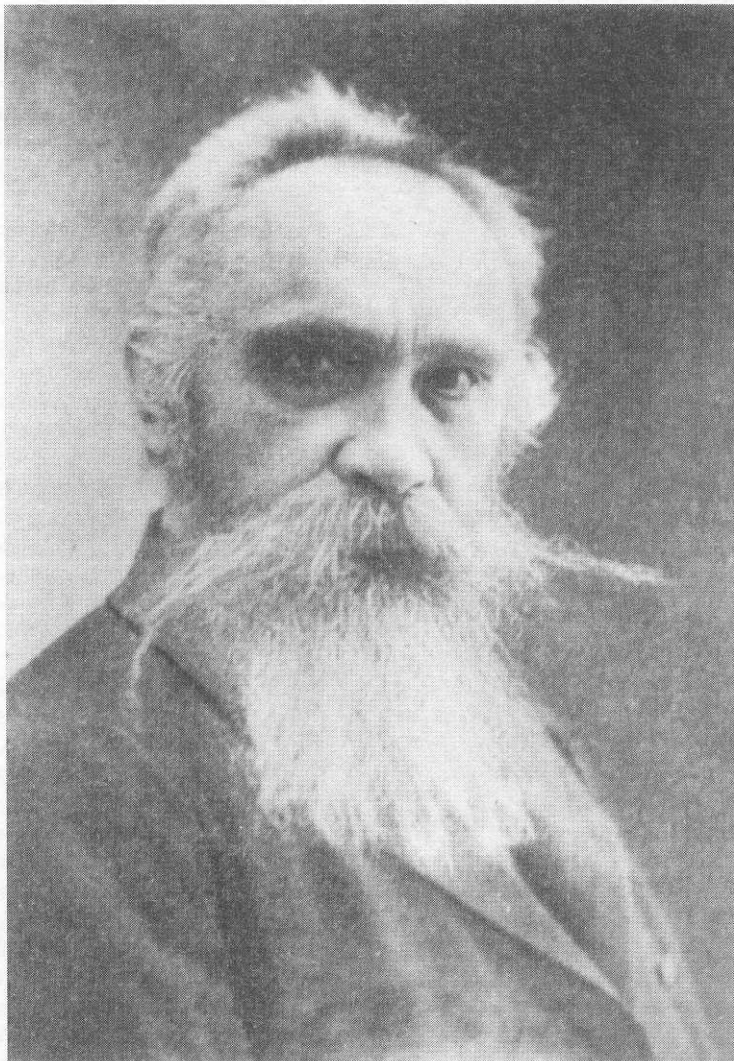

SZYMON SYRENIUS M.D.

Portret z wyobraźni, malowany przez Jana Nepomucena Bisańskiego, Kraków 1839, zamieszczony wraz z życiorysem Syreniusza w pracy A. Grabowskiego: *Starożytności historyczne polskie* [...], Kraków 1840, s. 404–413, tabl.1 (portret).

Opracowała: Alicja ZEMANEK

Emil GODLEWSKI senior (1847–1930) – pionier fizjologii roślin w Polsce, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Lwowskiego, Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublinach, współzałożyciel Studium Rolniczego w UJ, kierownik Działu Rolnego w Państwowym Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.

Fotografia, wielkość: 8.0 x 10.4 cm. Właściciel: Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

ROZSTANIA • OBITUARIES

Mgr HENRYK STASIAK
(19 III 1911 – 30 IX 1996)

W dniu 30 września 1996 r. zmarł mgr Henryk Stasiak, botanik i ekolog, działacz ochrony przyrody, związany z instytucjami rolniczymi w Puławach.

Urodził się 19 marca 1911 r. we wsi Brzozowskie koło Kurowa. Wykształcenie średnie uzyskał w Gimnazjum im. A. J. ks. Czartoryskiego w Puławach. Po odbyciu służby wojskowej wstąpił na Wydział Rolniczo-Leśny Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie po trzech latach został asystentem Katedry Botaniki Ogólnej. Jednocześnie podjął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Wybuch wojny uniemożliwił ukończenie studiów, a praca magisterska o chorobach buraka cukrowego zaginęła. Po krótkiej niewoli wraca do rodzinnych Klementowic.

W 1941 r. podejmuje pracę asystenta Wydziału Gleboznawstwa w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Od 1947 r. obejmuje analogiczne stanowisko w Zakładzie Systematyki i Genetyki Roślin Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Większość profesorów PIGNW pracowało podobnie na dwóch etatach, wspierając w ten sposób młodą uczelnię. Co druga

Rada Naukowa wydziału Matematyczno-przyrodniczego odbywała się z tych względów w Puławach.

W tym czasie Henryk Stasiak uczestniczył w opracowaniu przez PINGW zasad gospodarowania na obszarze „trójkąta Puławy – Kazimierz – Nałęczów”, był autorem tego popularnego dziś określenia i wykonał plan ochrony zagrożonych roślin (6 rezerwatów). Pracując zaś na UMCS nie wyrażał zgody na poddanie się egzaminom magisterskim. Odpowiednio zaranżowana komisja poprosiła go o zreferowanie, w puławskim pałacu, tez ochrony „trójkąta”. Po ich przedstawieniu, prelegentowi złożono gratulacje zdania egzaminu magisterskiego na celująco! H. Stasiak oburzony opuścił salę. Po tym incydencie pozostał Mu tytuł magistra filozofii w zakresie botaniki.... Po latach, podobnie zareagował na propozycję doktoratu. „Ja? U ciebie?!” – odezwał się do przyszłego promotora.

Do pracy wyłącznie w Puławach powrócił w 1953 r., gdzie w Instytucie Melioracji i Użytków Zielonych został zweryfikowany na stanowisko adiunkta. Przechodzi z całą placówką w 1956 r. do Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, gdzie pracował do odejścia na emeryturę w 1976 r. Równocześnie był zatrudniony w latach 1957–1963 w Lubelskim Oddziale Zakładu Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (na 1/2 etatu). Z zachęty prof. W. Szafera powtarza badania florystyczne R. Sacewicza z 1902 r. w Nałęczowie. W trakcie przygotowywania *Roślin polskich* występowały już bliskie kontakty z prof. W. Szaferem, czego dowodem jest zamieszczone podziękowanie H. Stasiakowi (1953). Nad doskonaleniem tego klucza pracował prawie do końca życia, zapisując na marginesach swoje uwagi i propozycje. Był niepospolitym znawcą języka polskiego, etymologii polskich i łacińskich nazw roślin.

Pasją Jego życia było gromadzenie zielnika. Jak kiedyś powiedział „botanik składa się z ciała i zielnika”. Znakomicie powiększył zbiory Instytutu, których początki sięgają powołania uczelni rolniczo-leśnej pod zaborem rosyjskim, w 1862 r. Z dużą skrupulatnością studiował prace swoich poprzedników, florystów badających znane Mu okolice. Dla przykładu, z dwóch roślin opisanych w Kazimierzu przez ks. K. Kluka: hebdy i wiciokrzewu pomorskiego, ten ostatni wg H. Stasiaka jest pomyłką.

Przez przeszło pół wieku (1941–1996) był botanikiem Instytutu, bowiem przechodząc na emeryturę nie zerwał łączności z nim, biurko i zielniki pozostawały na dawnym miejscu. Służył zawsze pomocą w oznaczaniu roślin, nikomu nie odmawiał. Szczególnym zainteresowaniem darzył Ogród Puławski, napisał przewodniki po nim. Wiele lat poświęcił „Lasowi Ru-

da” – leśnictwu służącemu od 1895 r. do badań naukowych. Jego zainteresowań i badań terenowych nie sposób zliczyć.

Był członkiem wielu towarzystw naukowych i organizacji społecznych. Na wniosek jednej z nich, Ligi Ochrony Przyrody, został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. Wiele potrzeba było zabiegów, aby zgodził się przyjąć to jedyne odznaczenie. Henryk Stasiak był bowiem nieprzejednanym przeciwnikiem reżimu komunistycznego. To tłumaczy Jego wstręt do upolitycznionej nauki w PRL.

Mgr Henryk Stasiak, oprócz swoich pasji życiowych: botaniki i ochrony przyrody, miał i inne zainteresowania – posiadał znaczną wiedzę z zakresu: geologii, geomorfologii, hydrologii, meteorologii, wreszcie astronomii i nauk humanistycznych. Był znawcą poezji, sam też pisywał wiersze. Posiadał duży dar dowcipu, humoru i satyrycznego spojrzenia. Łatwo stawał się „duszą” dobrego towarzysza.

Został pochowany na cmentarzu Włostowickim w Puławach.

Adam WOŁK

DR HAB. ZYGMUNT POPIOŁEK
PROFESOR NADZWYCZAJNY UNIwersYTETU
MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE
 (10 IV 1942 – 6 VIII 1996)

Dr hab. Zygmunt Popiołek, Professor of the Maria
Curie-Skłodowska University in Lublin
 (10 IV 1942 – 6 VIII 1996)

Dnia 6 sierpnia 1996 roku, po długiej i ciężkiej chorobie, zmarł dr hab. Zygmunt Popiołek, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, długoletni pracownik Zakładu Ekologii Instytutu Biologii UMCS.

Zygmunt Popiołek urodził się 10 kwietnia 1942 roku w Karczmiskach (woj. lubelskie), w rodzinie nauczycielskiej. Szkołę podstawową ukończył w rodzinnej miejscowości, a w latach 1956–1960 uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza w Opolu Lubelskim. W 1960 r. podjął studia biologiczne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie, a po trzech latach wybrał specjalizację botaniczną i rozpoczął pracę dyplomową w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin, pod kierunkiem prof. dr Józefa Motyki. Dyplom magistra biologii w zakresie botaniki uzyskał w 1965 roku na podstawie pracy *Badania nad zawartością substancji porostowych w poszczególnych gatunkach rodzaju Ramalina*.

W dniu 1 lipca 1965 roku podjął pracę w Katedrze

Gleboznawstwa Instytutu Nauk o Ziemi UMCS jako asystent naukowo-techniczny, a po przeszło dwóch latach (1 października 1967 r.) rozpoczął staż naukowy w Zakładzie Ekologii Roślin Instytutu Biologii UMCS. Z tą jednostką był związany aż do swojej śmierci, przechodząc wszystkie szczeble kariery zawodowej – od asystenta-stażysty do stanowiska profesora nadzwyczajnego UMCS.

Profesor Popiołek w okresie swojej 30-letniej pracy zawodowej zajmował się różnorodną problematyką badawczą i pozostawił po sobie bogaty dorobek z zakresu fitosocjologii, ekologii roślin, kartografii geobotanicznej i ochrony przyrody.

Głównym nurtem Jego zainteresowań badawczych była roślinność wodna i przybrzeżna jezior Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Badania na tym terenie prowadził niemal 30 lat. Efektem pierwszego etapu badań była praca doktorska pt. *Roślinność wodna i przybrzeżna jezior okolic Ostrowa Lubelskiego na tle warunków siedliskowych*, na podstawie której w 1974 r. uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych. Tej samej problematyce była poświęcona również rozprawa habilitacyjna *Zróżnicowanie roślinności wodnej i przybrzeżnej na tle warunków siedliskowych w obrębie kompleksu jezior Lubelskiego Zagłębia Węglowego* (1989). Wyniki Jego badań stały się na długie lata podstawą do śledzenia zmian zachodzących w zbiorowiskach naturalnych pod wpływem antropopresji.

Profesor Popiołek uczestniczył także w wielu badaniach zespołowych. Dwa opracowania, wieńczące wieloletnie badania terenowe, zostały wyróżnione nagrodami ministra: w 1978 r. – prace nad produktywnością ekosystemów leśnych oraz w 1993 r. – monografia i mapy zbiorowisk roślinnych Roztoczańskiego Parku Narodowego. Pierwszy cykl prac nad produktywnością ekosystemów leśnych powstał w ramach tematu węzłowego 09.01.7.3. „Struktura i przyrost drzewostanu sosnowego na siedlisku lasu liściastego”. W drugim przypadku nagrodzona została zespołowa praca typu monograficznego pt. *Zbiorowiska roślinne Roztoczańskiego Parku Narodowego na tle warunków siedliskowych* (Izdebski i in. 1992) oraz mapy: zbiorowisk leśnych i rozmieszczenia rzadkich gatunków roślin naczyniowych (po 11 ark. w skali 1:5000), a także zbiorowisk nieleśnych (1 ark. w skali 1:2500, 2 ark. w skali 1:5000). Dzięki tym opracowaniom Roztoczański Park Narodowy wysunął się na czołową pozycję wśród parków narodowych pod względem waloryzacji przyrodniczej. Na uwagę zasługuje również Jego udział w opracowaniu „Szata roślinna wybranych powierzchni Roztocza na tle warunków siedliskowych”, wykonanym w ramach tematu CPBP 04.06.03.01, a stanowiącym podstawę do badań faunistycznych tego regionu.

Wiele czasu i wysiłku poświęcił Profesor Popiołek działalności dydaktyczno-wychowawczej, czym zaskarbił sobie wdzięczność studentów i absolwentów wielu roczników studiów biologicznych. Prowadził różnorodne zajęcia na studiach stacjonarnych, zaocznych i podyplomowych, opiekował się magistrantami, a po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego sam promował i recenzował wiele prac. We wcześniejszym okresie swojej działalności w UMCS pełnił funkcje opiekuna naukowego roku oraz kilku obozów studenckich i sekcji botanicznej Koła Naukowego Biologów. Był kilkakrotnie egzaminatorem z biologii na egzaminach wstępnych, a także konsultantem z zakresu ekologii dla szkół średnich w Lubelskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Za swoją działalność naukowo-badawczą i dydaktyczną był wielokrotnie wyróżniany nagrodami Rektora UMCS, a w 1988 roku został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi.

Był nasz Kolega, Profesor Zygmunt Popiołek, Człowiekiem skromnym i bezkonfliktowym, życzliwym ludziom. W ostatnich latach z wielką godnością, pokorą i pogodą znosił dolegliwości i cierpienia, jakie niosła ze sobą ciężka choroba. Odszedł cicho i niepostrzeżenie. Pożegnaliśmy Go 9 sierpnia 1996 roku na cmentarzu komunalnym przy Drodze Męczenni-

ków Majdanka w Lublinie, gdzie został pochowany. W naszej pamięci pozostanie na zawsze.

Bożenna CZARNECKA

LISTA PUBLIKACJI PROFESORA ZYGMUNTA POPIOŁKA (1942–1996)

- [1] BYSTREK J., POPIOLEK Z. 1967. Badania nad zawartością substancji porostowych z rodzaju *Ramalina* Ach. Cz. I. Zmienność chemiczna i morfologiczna *Ramalina carpatina* Koerb. *Acta Soc. Bot. Pol.* **36**: 545–548.
- [2] POPIOLEK Z. 1967. Badania nad zawartością substancji porostowych u niektórych gatunków rodzaju *Ramalina*. Cz. II. *Ann. UMCS, sec. C* **22**: 165–168.
- [3] IZDEBSKI K., POPIOLEK Z. 1969. Charakterystyka geobotaniczna projektowanego rezerwatu leśnego im. Z. Czubińskiego na Roztoczu Środkowym. *Ann. UMCS, sec. C* **24**: 137–162.
- [4] IZDEBSKI K., POPIOLEK Z. 1969. Nowe stanowisko zimnoziółu północnego (*Linnaea borealis* L.) na Roztoczu Środkowym. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **3**: 38–39.
- [5] POPIOLEK Z. 1971. Roślinność wodna i przybrzeżna jezior okolic Ostrowa Lubelskiego na tle warunków siedliskowych. Cz. I. Jezioro Kleszczów. *Ann. UMCS, sec. C* **26**: 387–408.
- [6] POPIOLEK Z. 1972. Roślinność wodna i przybrzeżna jezior okolic Ostrowa Lubelskiego na tle warunków siedliskowych. Cz. II. Jezioro Kleszczów. *Ann. UMCS, sec. C* **27**: 247–270.
- [7] POPIOLEK Z. 1973. Roślinność wodna i przybrzeżna jezior okolic Ostrowa Lubelskiego na tle warunków siedliskowych. Cz. III. Jezioro Miejskie. *Ann. UMCS, sec. C* **28**: 109–213.
- [8] IZDEBSKI K., POPIOLEK Z. 1973. Ocena geobotaniczna zespołu *Inuletum ensifoliae* w Bohotnicy koło Kazimierza Dolnego. *Ann. UMCS, sec. C* **28**: 125–138.
- [9] POPIOLEK Z. 1974. Recenzja: IZDEBSKI K. GRĄDZIEL T. 1971. Roztocze. *Wszczęświat* **12**.
- [10] POPIOLEK Z. 1974. Roślinność wodna i przybrzeżna jezior okolic Ostrowa Lubelskiego na tle warunków siedliskowych. Cz. IV. Jezioro Czarne Gościńskie. *Ann. UMCS, sec. C* **29**: 333–353.
- [11] POPIOLEK Z. 1975. Roślinność wodna i przybrzeżna jezior okolic Ostrowa Lubelskiego na tle warunków siedliskowych. *Ann. UMCS, sec. C* **30**: 151–158.
- [12] IZDEBSKI K., POPIOLEK Z. 1975. Dynamika zawartości przyswajalnego fosforu i potasu w roślinach i glebie zespołów borowych na Roztoczu Środkowym. *Ann. UMCS, sec. C* **30**: 101–112.
- [13] IZDEBSKI K., POPIOLEK Z. 1976. Produkcyjność runa wybranych zbiorowisk borowych na Roztoczu Środkowym. *Ann. UMCS, sec. C* **31**: 55–67.
- [14] IZDEBSKI K., KIMS A. T., KOZAK K., MICHNA E., POPIOLEK Z., STĄCZEK A., ZINKIEWICZ A. 1976. Influence of Habitats of Two Forest Ecosystems on Productivity of Pine Stands in Central Roztocze. PART I. Wpływ siedlisk dwóch ekosystemów leśnych na produkcyj-

- ność drzewostanu sosnowego na Roztoczu Środkowym. Cz. I. *Ann. UMCS, sec. C 31*: 1–54.
- [15] IZDEBSKI K., KIMS A T., KOZAK K., MICHNA E., POPIOŁEK Z., STĄCZEK A., ZINKIEWICZ A. 1977. Influence of Habitats of Two Forest Ecosystems on Productivity of Pine Stands in Central Roztocze. Part II. Wpływ siedlisk dwóch ekosystemów leśnych na produktywność drzewostanu sosnowego na Roztoczu Środkowym. Cz. II. *Ann. UMCS, sec. C 32*: 1–43.
- [16] IZDEBSKI K., KIMS A T., KOZAK K., MICHNA E., POPIOŁEK Z., STĄCZEK A., ZINKIEWICZ A. 1977. The effect of Habitats in Two Forest Ecosystems on the Productivity of Pine Stands in Central Roztocze. Part III. Wpływ siedlisk dwóch ekosystemów leśnych na produktywność drzewostanu sosnowego na Roztoczu Środkowym. Cz. III. *Ekol. Pol.* **25**: 89–105.
- [17] POPIOŁEK Z. 1978. Ocena stanu biomasy runa i mchów wybranych zbiorowisk leśnych w nadleśnictwie Janów Lubelski. *Ann. UMCS, sec. C 33*: 237–252.
- [18] IZDEBSKI K., GRĄDZIEL T., POPIOŁEK Z. 1978. Ścieżka przyrodnicza na Bukowej Górze (przewodnik dydaktyczny). Wyd. RPN, ss. 15.
- [19] IZDEBSKI K., POPIOŁEK Z. 1982. Charakterystyka geobotaniczna projektowanego rezerwatu Listki. *Ann. UMCS, sec. C 37*: 233–254.
- [20] IZDEBSKI K., POPIOŁEK Z. 1983. Charakterystyka geobotaniczna projektowanego rezerwatu Czarny Las. *Folia Soc. Scient. Lubl.* **26** (Biol. 1): 51–57.
- [21] IZDEBSKI K., POPIOŁEK Z. 1985. Charakterystyka rezerwatu leśnego Dobryń. *Ann. UMCS, sec. C 40*: 225–242.
- [22] GRĄDZIEL T., IZDEBSKI K., POPIOŁEK Z. 1986. Projektowany rezerwat faunistyczny Warzewo. *Ann. UMCS, sec. C 41*: 33–53.
- [23] POPIOŁEK Z. 1988. Zróżnicowanie roślinności wodnej i przybrzeżnej na tle warunków siedliskowych w obrębie kompleksu jezior Lubelskiego Zagłębia Węglowego. *UMCS. Wydz. BiNoZ. Rozprawy Habilitacyjne* **35**, ss. 108. Lublin.
- [24] IZDEBSKI K., LIPIEC W., LORENS B., POPIOŁEK Z. 1988. Ekologiczna ocena stanowisk *Linnaea borealis* L. w Roztoczańskim Parku Narodowym. *Ann. UMCS, sec. C 43*: 147–160.
- [25] IZDEBSKI K., CZARNECKA B., GRĄDZIEL T., LORENS B., POPIOŁEK Z. 1991. Mapy zbiorowisk roślinnych i rozmieszczenia roślin rzadkich Roztoczańskiego Parku Narodowego. Wyd. UMCS, Lublin.
- [26] POPIOŁEK Z., IZDEBSKI K. 1991. Mapa nieleśnych zbiorowisk roślinnych Roztoczańskiego Parku Narodowego. Wyd. UMCS, Lublin.
- [27] LORENS B., GRĄDZIEL T., POPIOŁEK Z., IZDEBSKI K. 1991. Charakterystyka geobotaniczna projektowanego rezerwatu leśnego Międzyrzeki w Roztoczańskim Parku Narodowym. *Ann. UMCS, sec. C 46*: 61–81.
- [28] IZDEBSKI K., CZARNECKA B., GRĄDZIEL T., LORENS B., POPIOŁEK Z. 1992. Zbiorowiska roślinne Roztoczańskiego Parku Narodowego na tle warunków siedliskowych. Wyd. UMCS, Lublin, ss. 268.
- [29] POPIOŁEK Z., IZDEBSKI K. 1992. Roślinność nieleśna. [W:] K. IZDEBSKI i in. *Zbiorowiska roślinne Roztoczańskiego Parku Narodowego na tle warunków siedliskowych*. Wyd. UMCS, Lublin, ss. 206–242.
- [30] LORENS B., GRĄDZIEL T., POPIOŁEK Z., IZDEBSKI K. 1992. Szata roślinna wybranych powierzchni Roztocza na tle warunków siedliskowych. *Fragm. Faunistica* **35**: 237–283.
- [31] POPIOŁEK Z., IZDEBSKI K., LORENS B. 1993. Dynamika zawartości składników mineralnych w glebie i dominujących gatunkach runa zespołu *Tilio-Carpinetum* w Koprznicy koło Lublina. *Ann. UMCS, sec. C 48*: 21–35.
- [32] POPIOŁEK Z. 1993. Zbiorowiska łąkowe [W:] T. WILGAT (red.), *Roztoczański Park Narodowy*. Wyd. RPN, Lublin, ss. 106–108.
- [33] POPIOŁEK Z. 1993. Rezerваты przyrody. [W:] T. WILGAT (red.) *Roztoczański Park Narodowy*. Wyd. RPN, Lublin, ss. 152–156.
- [34] IZDEBSKI K., GRĄDZIEL T., LORENS B., POPIOŁEK Z. 1993. Potencjalna roślinność naturalna obszarów nieleśnych Roztoczańskiego Parku Narodowego. *Ann. UMCS, sec. C 48*: 37–48.
- [35] POPIOŁEK Z., GRĄDZIEL T., IZDEBSKI K. 1994. Ekologiczna ocena stanowisk *Allium ursinum* L. i *A. victorialis* L. w Roztoczańskim Parku Narodowym. *Ann. UMCS, sec. C 49*: 59–73.
- [36] POPIOŁEK Z., GRĄDZIEL T., IZDEBSKI K. 1994. Ekologiczna ocena stanowisk *Vinca minor* L. w Roztoczańskim Parku Narodowym. *Ann. UMCS, sec. C 49*: 75–88.
- [37] IZDEBSKI K., GRĄDZIEL T., LORENS B., POPIOŁEK Z. 1996. Procesy zachodzące w zbiorowiskach roślinnych ekotonów woda-łąka na obszarze objętym programem renaturalizacji. [W:] T. J. CHMIELEWSKI, M. HARASIMUK, S. RADWAN (red.), *Renaturalizacja ekosystemów wodno-torfowiskowych na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim*. Wyd. Lubelska Fundacja Ochrony Środowiska, Lublin, ss. 89–112.
- [38] POPIOŁEK Z. 1995. Charakterystyka geobotaniczna roślinności torfowiskowo-łąkowej rezerwatu Roztocze w ukraińskiej części Roztocza Południowego. *Ann. UMCS, sec. C 50*: 39–54.
- [39] POPIOŁEK Z., SUGIER P. 1995. Roślinność wodna i przybrzeżna jezior Poleskiego Parku Narodowego na tle warunków siedliskowych. Jezioro Karaśne. *Ann. UMCS, sec. C 50*: 55–62.
- [40] SUGIER P., POPIOŁEK Z. 1996. Ekologiczna ocena stanowisk *Huperzia selago* w Roztoczańskim Parku Narodowym. *Parki nar. Rez. przyr.* **16**: 11–25.

POŻEGNANIE

Odszedł na zawsze Profesor dr hab. Zygmunt Popiołek, nasz współpracownik i kolega z Zakładu Ekologii Instytutu Biologii UMCS. Pozostawił po sobie bogaty i cenny dorobek naukowy z różnych dziedzin: fitosocjologii, ekologii roślin, kartografii geobotanicznej i ochrony przyrody. Na szczególne podkreślenie

zastępują Jego opracowania, dotyczące roślinności wodnej i przybrzeżnej jezior Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, które były przedmiotem Jego rozprawy doktorskiej i habilitacyjnej. Wyniki tych badań stały się na długie lata podstawą do śledzenia dalszych zmian zachodzących w zespołach naturalnych pod wpływem antropopresji.

Prof. Popiołek w czasie swojej ponad 30-letniej pracy zawodowej uczestniczył również w wielu badaniach zespołowych. Dwa opracowania, wieńczące wieloletnie badania terenowe, zostały wyróżnione nagrodami ministra. Były to: w 1978 roku prace nad produktywnością ekosystemów leśnych oraz w 1993 roku monografia i mapy zbiorowisk roślinnych Roztozańskiego Parku Narodowego.

Prof. Popiołek wiele czasu i wysiłku poświęcił działalności dydaktyczno-wychowawczej. Prowadził różnorodne zajęcia na studiach dziennych, zaocznych i podyplomowych, opiekował się magistrantami, a po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego sam promował i recenzował wiele prac. Zaskarbił sobie wdzięczność wielu roczników absolwentów biologii. Za swoją działalność naukowo-badawczą i dydaktyczną był wielokrotnie wyróżniany nagrodami Rektora, a w 1988 roku został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi.

Jakże trudno jest pożegnać Człowieka, którego znało się wiele lat, tak jak w naszym przypadku 20, a nawet 30. Człowieka, który – tak jak w moim przypadku, zanim stał się Kolegą, był Nauczycielem i Opiekunem pracy magisterskiej. Potem przez kilka lat pracowaliśmy w tym samym Zakładzie, przez kilka następnych – prowadziliśmy wspólne badania terenowe. I kilka miesięcy temu, gdy miałam wrócić do Zakładu Ekologii, zabrakło kilku dni, aby znovu się spotkać, aby podjąć dalszą wspólną pracę...

Był nasz Drogi Kolega, Ś.p. Zygmunt Popiołek, Człowiekiem skromnym, cichym i bezkonfliktowym, życzliwym ludziom. W ostatnich latach z wielką godnością, pokorą i pogodą znosił dolegliwości i cierpienia, jakie niosła ze sobą ciężka choroba. Odszedł cicho i niepostrzeżenie. W naszej pamięci pozostanie na zawsze.

W imieniu wszystkich pracowników Zakładu składam serdeczne wyrazy współczucia Rodzinie Zmarłego, a przede wszystkim Żonie Pani dr Wandzie Popiołek i Synowi Łukaszowi.

Panie Profesorze Popiołek! Zygmuncie,
Kolego nasz serdeczny! Żegnaj!

Słowa pożegnania, jakie w imieniu kierownictwa i pracowników Zakładu Ekologii Instytutu Biologii

Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej wygłosiła w dniu 9 sierpnia 1996 roku nad trumną Zmarłego dr hab. Bożena Czarna, Kierownik Zakładu.

ROCZNICE JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

PRO MEMORIA

• **150 rocznica urodzin Emila Godlewskiego seniora (30 VI 1847–11 IX 1930)**, fizjologa, chemika rolnego,

współtwórcy polskiej fizjologii roślin, ur. w Krasocinie, woj. kieleckie, zm. w Krakowie, profesora, kierownika Katedry Botaniki Uniwersytetu Lwowskiego oraz Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach, długoletniego dyrektora Studium Rolniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego,

profesora Katedry Chemii Rolniczej UJ, kierownika Działu Rolnego w Państwowym Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, członka wielu towarzystw naukowych polskich i zagranicznych, m. in. AU i PAU, Societ  Nationale d'Agriculture de France, Académie des Sciences de L'Institut de France, współodkrywcy oddychania beztlenowego u roślin, badacza m.in. gospodarki wodnej roślin oraz odżywiania się bakterii nitryfikacyjnych, autora wielu pionierskich prac oraz podręcznika *Myśli przewodnie fizjologii roślin* (T. 1–2; 1923, 1932), organizatora w UJ pierwszej polskiej szkoły naukowej z dziedziny fizjologii roślin i chemii rolnej, propagatora idei naukowego rolnictwa, współorganizatora nowoczesnych studiów rolniczych (w Akademii Rolniczej w Dublanach i w Studium Rolniczym UJ).

• **125 rocznica urodzin Ludwika Garbowskiego (18 VI 1872–11 VI 1954)**, fitopatologa, ur. w Drzewoszkach Małych k. Żychlina, zm. w Bydgoszczy, docenta SGGW, kierownika Wydziału Chorób Roślin w Państwowym Instytucie Naukowo-Rolniczym w Bydgoszczy, badacza chorób roślin, autora ok. 190 publikacji, m.in. podręczników *Choroby roślin* (1921), *Choroby*

roślin rolniczych (1925), *Choroby wirusowe ziemniaków* (1938), *Zarys fitopatologii ogólnej* (1964), inicjatora nowoczesnej rejestracji chorób roślin.

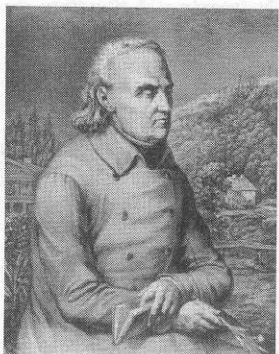

• **100 rocznica urodzin Bronisława Szafrana (30 V 1897–4 VII 1968)**, briologa, ur. w Brzeżanach na

Podolu, zm. w Krakowie, profesora UJ, dyrektora Ogrodu Botanicznego (1965–1967), kierownika Pracowni Briologicznej Instytutu Botani- ki PAN (1957–1968), autora ok. 30 publikacji dotyczących współczesnych i kopalnych mszaków różnych regionów Polski, m.in. monografii *Mchy* (T. 1–

2, 1957–1961), wydanej w serii *Flora Polska – Rośliny Zarodnikowe Polski i Ziemi Ościennych*.

• **150 rocznica śmierci Stanisława Bonifacjo Jun- dziła (6 V 1761–15 IV 1847)**, florysty, ur. w Jasiań-

cach w pow. lidzkim, zm. w Wilnie, zakonnika Zgromadzenia Pijarów, profesora botaniki i historii naturalnej Uniwersytetu Wileńskiego, długoletniego dyrektora Ogrodu Botanicznego Wileńskiego, autora pierwszej flory Litwy *Opisanie roślin w prowincji W. X. Litewskiego*

naturalnie rosnących [...] (Wilno, wyd. 1–1791, wyd. 2–1811) oraz podręczników *Początki botaniki* (Warszawa 1804), *Zoologia krótko zebrana* (T. 1–3, Wilno 1807), współredaktora *Dziennika Wileńskiego*.

• **35 rocznica śmierci Franciszka Ksawerego Sku- pińskiego (21 XI 1888–26 VI 1962)**, mikologa, cy-

tologa, ur. w Tumie pod Łęczycą, zm. w Łodzi, profesora Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Wileńskiego, Katedry Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego, rektora Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi, badacza grzybów i służowców.

Alicja ZEMANEK

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA „BIOLOGIA ROZMNAŻANIA W SYSTEMATYCE, OCHRONIE ROŚLIN I BOTANICE EKONOMICZNEJ” (KRÓLEWSKIE OGRODY BOTANICZNE W KEW, WIELKA BRYTANIA, 1–5 WRZEŚNIA 1996)

„Reproductive biology in systematics, conservation and economic botany” – an international conference at the Royal Botanic Gardens (Kew, Great Britain, 1–5 September 1996)

Konferencja została zorganizowana przez pracowników Królewskich Ogródów Botanicznych w Kew zatrudnionych w Laboratorium Jodrella (Jodrell Laboratory). Tytuł konferencji podkreślał znaczenie badań nad biologią rozmnażania roślin dla innych gałęzi botaniki oraz działań praktycznych, zmierzających do ochrony lub lepszego wykorzystania zasobów roślinnych. Sesje naukowe odbywały się w Jodrell Laboratory, które mieści się w obrębie Royal Kew Gardens. W obradach wzięło udział około 100 osób, z ponad 20 krajów, w tym dwie z Polski. Przybyłych uczestników powitał w imieniu Dyrekcji Royal Botanic Gardens prof. Ghillean Prance.

Sesje naukowe polegały na wygłaszaniu półgodzinnych wykładów i prezentacji wyników w formie plakatów. Półgodzinne wykłady zaprezentowali zaproszeni „spikerzy”. Obok autorytetów o światowej sławie, w roli „spikerów” występowali także młodzi pracownicy nauki, którzy prezentowali swoje badania prowadzone w ramach pracy doktorskiej. Łącznie podczas Konferencji wygłoszono 41 półgodzinnych komunikatów oraz 1 godzinny wykład specjalny i zaprezentowano 74 postery.

Wykłady wygłoszili wybitni angielscy profesoro- wie botaniki: J. S. Heslop-Harrison, P. R. Bell, H. G. Dickinson i główny organizator S. J. Owens. Ich wy-

klady dotyczyły różnych aspektów interakcji między słupkiem a pyłkiem i łagiewkami pyłkowymi, oraz (P. R. Bell) mechanizmu hormonalno-enzymatycznego w procesie zaprogramowanej śmierci komórek na przykładzie nieaktywnych megaspor. H. D. Dickinson przedstawił kontynuację badań nad samonieżgodnością u *Brassica*. Badania te są prowadzone obecnie na poziomie genetyczno-molekularnym. Kontynuację tego tematu przedstawiono też na 3 plakatach. Interesujące wykłady wygłosili profesorowie z innych krajów: B. Knox z Uniwersytetu w Melbourne w Australii, E. Paccini ze Sieny (Włochy), H. Tobe z Kyoto University w Japonii i M. T. M. Willemse z Holandii. Ten ostatni przedstawił bardzo przekonujące dowody na chemiczny charakter sygnałów przekazywanych między łagiewką a zalążkiem podczas zapłodnienia u *Gasteria verrucosa*. Wyizolowano pewien rodzaj białka, które wydzielane przez woreczek zalążkowy stanowi bodziec przywabiający łagiewkę. Wykład prof. B. Knoxa wywołał żywą dyskusję, ponieważ tematem były alergeny pyłkowe. Knox przeprowadził molekularną i immunologiczną analizę alergenów pyłkowych i podał wskazówki dla ich usystematyzowania. W komórkach tapetum rzepaku określił wzory ekspresji genów i powstawanie enzymów odpowiedzialnych za produkcję tryfiny – substancji pokrywającej ziarna pyłku. U wielu roślin kwiatowych substancje tego typu przywabiają owady i umożliwiają szerokie rozprzestrzenianie się pyłku, ale dla ludzi często bywają alergenami. Dyskutowano naukowe fakty potwierdzające, że pyłek rzepaku, rośliny powszechnie uprawianej na świecie, jest nośnikiem alergenów.

Wykład specjalny na temat genetyczno-molekularnego mechanizmu powstawania symetrii kwiatowej wygłosił prof. Enrico Coen. Szczegółowo opisał i udokumentował, jak różne typy genów współdziałają ze sobą w roślinach typu dzikiego, mutantach i chimerach, dzieląc merystem kwiatowy na domeny o różnej aktywności podziałowej. Inicjacja organów w pąku kwiatowym jest wynikiem włączania się ekspresji genów pobudzających komórkę do podziału. Strefy nasilonych podziałów są uwarunkowaną genetycznie cechą gatunkową. W wyniku strefowej ekspresji genów stymulujących podziały komórkowe rozwijają się kwiaty o symetrii promienistej lub, po mutacji tych genów, o symetrii dwubocznej. O ostatecznej formie kwiatu decydują też geny odpowiedzialne za łączenie się lub rozdzielenie i indywidualny rozwój związków organów kwiatowych. Wykład ten wzbudził bardzo duże zainteresowanie audytorium, składającego się z systematyków i cytologów lub embriologów roślin nie zajmujących się genetyką molekularną.

Prace o charakterze biochemiczno-cytologicznym nie były zbyt liczne. Dwa referaty dotyczyły cytoszkieletu. Wykazano podobieństwo cytoszkieletu komórek plemnikowych roślin kwiatowych do cytoszkieletu plemników roślin nasiennych. Stwierdzono, że cytoszkielet komórki plemnikowej określa jej kształt, ale nie uczestniczy aktywnie w ruchu tej komórki. Dyskutowano rozmieszczenie i właściwości białek motorycznych w stosunku do procesów wzrostu łagiewki pyłkowej. Wielu autorów poruszało zagadnienia związane z rozwojem mikrospor i ziaren pyłku różnych roślin. St. Blackmore (Muzeum Historii Naturalnej w Londynie) mówił o pochodzeniu i ewolucji apertur ziaren pyłku roślin lądowych. Różnorodność układów apertur ziaren pyłku jest wynikiem interakcji między wewnątrzkomórkowymi procesami kontrolującymi odkładanie warstw ściany i ewolucją procesów mejotycznych. W innym referacie omówiono przejawy polaryzacji i jej genową regulację w rozwijających się ziarnach pyłku na przykładzie mutantów *Arabidopsis*. Zaprezentowano najnowsze osiągnięcia w genetycznej i cytologicznej analizie mutantów.

Liczne prace dotyczyły biologii kwitnienia, a szczególnie zapylenia i wiązania nasion. Procesy te są bardzo istotne dla zachowania gatunku lub efektów krzyżowania, a wiedza na ich temat była interpretowana jako podstawa ochrony roślin lub poprawy form uprawnych. Zapylenie było głównym tematem przynajmniej ośmiu referatów i kilkunastu doniesień. Omawiano przystosowanie roślin nagozalążkowych do anemofilii: analizowano aerodynamiczne i hydrodynamiczne cechy pyłków, a także przystosowanie roślin nagozalążkowych do zapylenia przez owady. Rozpatrywano ewolucję zapylenia roślin okrytozalążkowych; zapylenie przez owady w rodzinie *Asclepiadaceae* oraz zapylenie przez gryzonie i inne ssaki. Przedstawiono mechanizm hydrofilii *Potamogeton filiformis* (autogamia, geitonogamia i ksenogamia). Podano skład lotnych związków produkowanych przez kwiaty *Arum maculatum* i *Amorphophallus titanum* (*Araceae*) i ich związek z zapyleniem.

Procesy zapylenia, zapłodnienia i rozwój młodego zarodka prześledzono m.in. u tropikalnej rośliny *Acacia*. Poruszano również problemy biologii zapylenia i możliwości efektywnego zabezpieczania gatunków roślin użytkowych lub ginących, ważnych dla naturalnych biocenoz – zwłaszcza na terenie Izraela, północnego Sudanu i Sahelu, a także Brazylii i Kolumbii. Na przykładzie *Polygonum viviparum* (roślina rozmnażająca się głównie wegetatywnie) rozpatrywano bariery rozwojowe rozmnażania generatywnego i ich znaczenie dla różnorodności genetycznej gatunku

i rodzaju. Kilka referatów dotyczyło biologii rozmnażania poszczególnych gatunków: *Gnetales* (*Gnetum* i *Ephedra*), *Cycadales* (*Zamia*, *Dioon*, *Macrozamia*, *Cycas*), *Nothofagus*, rodziny *Vochysiaceae* (w środkowej części Brazylii), *Calliandra calothyrsus* w połączeniu z ewolucją i taksonomią. Oddzielny referat był poświęcony biologii rozmnażania *Gnetales* i ich związkowi z ewolucyjnym pochodzeniem roślin kwiatowych.

Znacząca liczba prezentacji nawiązywała do wykorzystania wiedzy o biologii rozmnażania roślin w systematyce. Niektóre prace dotyczyły biologii rozwoju organów kwiatowych. Pokazano na przykładach z ontogenezy, że liczba słupków, zmiana ich liczby (zwiększenie lub redukcja) i ich pozycja w stosunku do innych organów może mieć główne znaczenie systematyczne. Strata słupków nie jest procesem przypadkowym, ale wiąże się ze zmianami dotyczącymi całego kwiatu. Jeden z wygłoszonych referatów dotyczył różnych typów jednostek rozprzestrzeniania ziaren pyłku w odniesieniu do rodzaju zapylenia, struktury gynoecjum i liczby zalążków w zalążni. Znaczenie systematyczne ma także budowa szyjki słupka – pusta w środku jest właściwa dla większości roślin jednoliściennych, a wypełniona tkanką transmisyjną dla większości dwuliściennych. Włoski wydzielnicze wewnątrz zalążni roślin dwuliściennych występują rzadko, ale wypełnione śluzem zalążnie występują w kilku „prymitywnych” rodzinach dwuliściennych zbliżonych do przodków jednoliściennych. Badania morfologiczne, cytologiczne i molekularne elementów kwiatów, przeprowadzone na ponad 50 gatunkach pozwoliły na sklasyfikowanie i pokazanie powiązań gatunków w rodzinie *Lythraceae*. Przy użyciu najnowszych technik mikroskopii udokumentowano ultrastrukturalne i fizjologiczne zmiany w komórkach budujących nitkę pręcikową podczas szybkiego wydłużania pręcika (cecha charakterystyczna dla antezy traw).

Szeroko omawianym zagadnieniem była samoniezgodność roślin. Molekularny mechanizm samoniezgodności i jego znaczenie omawiano w gatunkach z rodzin: *Myrtaceae*, *Winteraceae*, *Solanaceae*, *Brassicaceae*, *Onagraceae* i *Boraginaceae*. Po raz pierwszy doniesiono o częściowej samoniezgodności wśród roślin nagozalążkowych – u gatunków z rodzaju *Picea*.

Jeden referat dotyczył wrażliwości na ozon roślin sadowniczych z rodziny *Rosaceae*. Jest to aktualny temat wpływu zmian w stratosferze ziemskiej na rośliny.

Po wysłuchaniu referatów, lub w przerwach między kolejnymi sesjami, mogliśmy zwiedzać Królewskie Ogrody Botaniczne w Kew – jeden z większych ogrodów botanicznych na świecie (powierzchnia 120

ha), założony w 1759 roku. Sprawni i gościnni organizatorzy stworzyli miłą atmosferę. Po pierwszym dniu obrad wszyscy uczestnicy Konferencji zostali zaproszeni na kolację w reprezentacyjnych pokojach przy Muzeum i Dyrekcji Ogrodu Botanicznego. W czasie przyjęcia (angielskim zwyczajem na stojąco) uhonorowano prof. J. S. Heslopa-Harrisona, pierwszego Dyrektora Royal Kew Gardens po II wojnie światowej i jednego z najbardziej zasłużonych organizatorów Jodrell Laboratory. Jubilat i drugi senior, P. R. Bell, prześcigali się w opowiadaniu anegdot i wspomnień z tamtych czasów. Po trzech dniach naukowego trudu odbyło się bardzo uroczyste wieczorne przyjęcie w największej zabytkowej szklarni – Temperate House. Tropikalna roślinność w szklarni i w otaczającym zabytkowy budynek parku została specjalnie podświetlona, co stworzyło niepowtarzalną scenę. W organizacji wszystkich spotkań pozanaukowych uczestniczyły panie ochotniczki z Towarzystwa Miłośników Kew Gardens.

Atmosfera na salach obrad i poza nimi sprawiła, że Konferencja w Kew Gardens była ważnym wydarzeniem naukowym, a także towarzyskim. Streszczenia referatów i doniesień zostały opublikowane w postaci materiałów konferencyjnych *Reproductive biology '96 in systematics, conservation and economic botany – Abstracts* (Royal Botanic Gardens, Kew 1996).

Renata ŚNIEZKO, Ewa SZCZUKA

III SYMPOZJUM MIĘDZYNARODOWEGO STOWARZYSZENIA LICHENOLOGICZNEGO (IAL) (SALZBURG, AUSTRIA, 1–7 WRZEŚNIA 1996)

The 3rd Symposium of International Association for
Lichenology (IAL)
(Salzburg, Austria, 1–7 September 1996)

W pierwszych dniach września 1996 roku rodzinne miasto Mozarta, Salzburg, gościło lichenologów z całego świata. Okazją do tego spotkania było sympozjum zorganizowane przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Lichenologiczne oraz Instytut Fizjologii Roślin Uniwersytetu w Salzburgu. Gospodarzami byli prezydent IAL, dr Ingvar Kärnefelt i dr Roman Türk – przedstawiciel władz salzburskiego uniwersytetu. Miejscem obrad był okazały, nowoczesny budynek Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu.

Przybyło 280 lichenologów z 40 krajów, z prawie wszystkich kontynentów świata. Polskę reprezentowali: prof. dr hab. Jerzy Fabiszewski i dr Teresa

Brej z Wrocławia oraz Jolanta Miądlkowska i Beata Sagin z Gdańska.

Główny temat spotkania to: „Postępy i problemy w lichenologii lat dziewięćdziesiątych”. Na cały program, osnuty wokół podstawowego problemu, złożono się 85 piętnastominutowych referatów i dwie dwugodzinne sesje posterowe (ok. 250 plakatów). Zarówno referaty jak i postery zostały przedstawione w 10 następujących sekcjach: systematyka, morfologia, ekologia, chemizm, przekształcenia środowiska i jego ochrona, resynteza i hodowla, porosty wysokich gór, fotobionty, porosty w tropikach, *Cladoniaceae*: systematyka, fizjologia i ekologia.

Ogrom zaprezentowanego materiału nie pozwala na dokładniejsze omówienie poruszanych zagadnień, niemniej wspomnieć należy o ogólnych tendencjach w lichenologii lat dziewięćdziesiątych. Wiele pracy poświęca się rewizjom poszczególnych rodzajów. Badania te opierają się nie tylko na metodzie morfologicznej. Włącza się również metody chemiczne i molekularne. Dużo prac dotyczy badań DNA porostów i grzybów metodą PCR. Na podstawie uzyskanych wyników przedstawiono daleko sięgające wnioski na temat pochodzenia i pokrewieństwa w obrębie królestwa grzybów (kilka referatów było poświęconych temu tematowi).

Daje się też zauważyć znaczny wzrost zainteresowania grzybami naporostowymi.

Niemal wszystkie poruszane zagadnienia wywoływały gorące dyskusje, które toczyły się nie tylko na sali obrad, ale również w kularach, przy kawie lub herbacie.

Organizatorzy przygotowali dla uczestników zjazdu miłe niespodzianki. Jedną z nich był koncert muzyki poważnej, który odbył się w pięknej sali zabytkowego ratusza. W programie znalazły się m.in. utwory Mozarta ojca i Mozarta syna, oraz Haydna.

Uczestników spotkania zaproszono również na uroczystą kolację w restauracji Stiegl-Keller mieszczącej się u podnóża zamkowej góry. W nastrojowej sali serwowano tradycyjne potrawy austriackie. Zabawa i międzynarodowe rozmowy trwały do późnego wieczora.

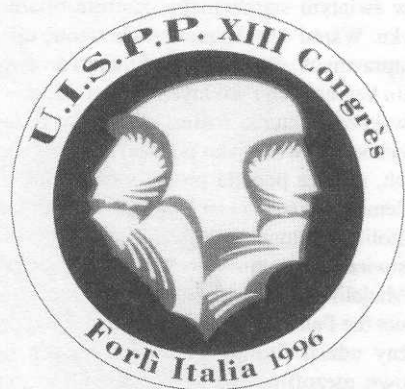
W ramach zjazdu odbyły się też trzy wycieczki. Wszystkie prowadziły alpejskimi szlakami. Jedną z nich poświęcono była pamięci Ferdynanda Arnolda, jednego z pierwszych lichenologów w Austrii. Jej uczestnicy odwiedzili cztery rejony Tyrolu, gdzie sławny poprzednik zbierał porosty jeszcze w ubiegłym stuleciu (między 1868 a 1897 rokiem). Materiały z tych wycieczek opublikował w słynnym *Lichenologische Ausflüge in Tyrol*.

Pracowicie spędzony czas minął nam szybko i z zalem pożegnaliśmy gościnne miasto i naszych miłych gospodarzy mówiąc sobie – „Do zobaczenia w Barcelonie w dwutysięcznym roku”.

Beata SAGIN

**ARCHEOBOTANIKA NA XIII
MIĘDZYNARODOWYM KONGRESIE NAUK
PRE- I PROTOHISTORYCZNYCH (FORLI,
WŁOCHY, 8-14 WRZEŚNIA 1996)**

**13th International Congress of Prehistoric and
Protohistoric Sciences
(Forli, Italy, 8-14 September 1996)**

XIII Międzynarodowy Kongres Nauk Pre- i Protohistorycznych stał się forum wymiany doświadczeń i dyskusji archeologów oraz przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych współpracujących z archeologią, m.in. antropologią, paleoekologią, geologią, a także etnologią i socjologią. Ogromna liczba zgłoszonych wystąpień (1695) i posterów (199) pozwoliła zorganizować 18 sekcji tematycznych, w ramach których, oprócz sesji referatowych, odbyło się 37 kolokwium oraz 23 warsztaty.

Archeobotanika była reprezentowana przez osobną podsekcję w obrębie Sekcji Paleoekologicznej. Pod tym hasłem przedstawiono zarówno tematy tradycyjnie zaliczane do tej dziedziny, dotyczące badań szczątków roślinnych ze stanowisk archeologicznych, w tym także z zakresu antrakologii (badania węgli drzewnych) i analizy fitolitów (utwory krzemionkowe powstające w komórkach roślinnych), jak i zagadnienia związane z rekonstrukcją roślinności i środowiska przyrodniczego w prahistorii przy pomocy analizy

pyłkowej. Wśród najbardziej interesujących należy wymienić referat A. Sarpaki „Bread in the Aegean in Prehistory”, w którym na podstawie danych ze stanowisk położonych na wyspach Morza Egejskiego, datowanych na epokę brązu, autorka przedstawiła swój pogląd na najwcześniejszą historię chleba w tym rejonie. Jego skład, przypuszczalny sposób wypieku oraz wykorzystanie jako pokarmu i darów ofiarnych, pozwalają spojrzeć na „chleb nasz powszedni” jako na cenne źródło informacji na temat uwarunkowań społecznych i ekonomicznych dawnych społeczności, a także właściwości środowiska przyrodniczego.

A. Montúfar López w referacie „Archaeobotanical study of three religious offerings from Templo Mayor of Mexico Tenochtitlan, Mexico, D. F.” omówiła wyniki badań szczątków roślinnych znalezionych w świątyni starożytnego centrum ofiarnego w Meksyku. Wśród 41 taksonów stwierdzono obecność roślin uprawnych, chwastów, niektórych drzew, a także roślin bagiennych i wodnych. Na tej podstawie autorka wskazała gatunki roślin, które przypuszczalnie były wykorzystywane jako pokarm oraz w celach rytualnych, a także podjęła próbę odtworzenia niektórych elementów środowiska w sąsiedztwie stanowiska. Fitolity roślinne zachowane w paleolitycznych nawarstwieńcach jaskiniowych były podstawą referatu M. Madelli pt. „The use of phytolith analysis to reconstruct the Palaeolithic environment”. Wykorzystał on różny udział fitolitów reprezentujących drzewa szpilkowe, mezofilne drzewa liściaste i florę zielną w kolejnych warstwach do rekonstrukcji zmian roślinności i klimatu.

Przykłady zastosowania metod numerycznych w archeobotanice przedstawiono w ramach kolokwium *Numerical analysis and image processing in archaeobotany*. Referat L. Castelletiego pt. „Analisi morfometrica dei vinaccioli di vite (*Vitis vinifera* L.) provenienti da scavi archeologici” (Castelletti L., Castiglioni E., Cottini M., Di Vora A.) dotyczył zastosowania analizy morfometrycznej i morfologicznej kopalnych pestek winogron do rozróżniania form dzikich i uprawnych winorośli (*Vitis vinifera* L.). Według autorów, badania przeprowadzone na materiałach z dwudziestu stanowisk włoskich wskazują, że istnieje różnica między pestkami z epoki neolitu i brązu, a tymi, które spotyka się począwszy od epoki żelaza. Badania te również sugerują, że niektóre współcześnie uprawiane odmiany winorośli mają pestki podobne do pestek *Vitis sylvestris* L. Wszechstronną analizę matematyczno-statystyczną zademonstrował w swoim referacie R. Kosina („A contribution to taxonomy – examples from morphology of fossil and contempora-

ry plants”). Na przykładzie orzechów leszczyny i ziarniaków pszenicy autor wskazał nowe możliwości interpretacji cech makro- i mikromorfologicznych dla celów taksonomii roślin fosylowych i współczesnych. Zastosowanie metod numerycznych do określenia związku między dystrybucją materiału archeobotanicznego w obrębie stanowiska, a przypuszczalnym sposobem użytkowania tego stanowiska w przeszłości omówiła K. Wasylkowa (Wasylkowa K., Mitka J., Walanus A., Wendorf F., Schild R.: „Distribution of plant macrofossils within a settlement: a case study on plant exploitation manners in a hunter-gatherer site at Nabta Playa, South Egypt”).

Wśród referatów palinologicznych część reprezentowała archeopalinologia, czyli badania spektrów pyłkowych z obiektów archeologicznych. Wymienić tu można wystąpienie J. Renault-Miskovsky, M. Bui Thi i D. Copolla pt. „L'environnement végétal et la position chrono-stratigraphique de la sépulture de Santa Maria d'Agnano (Ostuni, Brindisi, Italie) d'après les données de l'analyse pollinique; méthodes et résultats”, w którym autorzy omówili wyniki badania prób z pochówku kobiecego datowanego na górny paleolit. Analiza ta dostarczyła wniosków zarówno metodologicznych, jak i dotyczących chronostratygrafii, paleoklimatu i niektórych elementów środowiska przyrodniczego. Z kolei referat M. Folieri (Folieri M., Giardini M., Magri D., Sadori L. „Paleoecology of the last glacial period in the Lazio region (central Italy)”) omawiał historię roślinności i klimatu w centralnych Włoszech w okresie ostatniego zlodowacenia. Autorka przedstawiła szereg interesujących danych paleofitogeograficznych i paleoklimatycznych, wśród których na szczególną uwagę zasługują opisanie przez nią oscylacje klimatyczne, które miały miejsce w środkowym pleniglacjale.

W ramach sesji posterowej związanej z Sekcją Paleoekologiczną, ze strony polskiej zaprezentowano dwa postery dotyczące średniowiecza (J. Jarosińska „Macrofossil plant remains from Medieval Elbląg, N. Poland” i M. Latałowa „Ecological interpretation of the fossil plant assemblages from the early Medieval port of Wolin, NW Poland”).

Problematyka Sekcji Paleoekologicznej była pomyślana bardzo szeroko, o czym świadczy fakt, że oprócz archeobotaniki obradowały podsekcje archeozoologii, geoarcheologii, klimatów, siedliska i ekonomii oraz paleobiologii populacji ludzkich. Organizatorem sekcji był archeobotanik, dr Lanfredo Castelletti, kurator Muzeum Archeologicznego w Como. Zagadnienia paleobotaniczne były zaanonsowane także w wystąpieniach zgłoszonych na posiedzenia innych

sekcji, a choć większość z tych referatów nie odbyła się, sama ich obecność w programie dowodzi ożywionej współpracy botaników z archeologami przy rozwiązywaniu problemów dotyczących paleoekologii i paleoekonomii.

W Kongresie uczestniczyło czterech polskich archeobotaników, którzy wygłosili dwa referaty, byli współautorami trzeciego i przedstawili dwa postery.

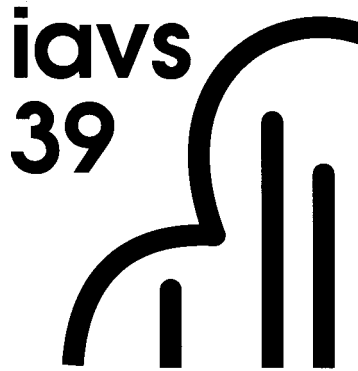
Kongres był niewątpliwie wielkim wydarzeniem dla świata archeologicznego. Na jego tle Sekcja Paleoekologiczna, a zwłaszcza archeobotanika, mimo szeregu ciekawych wystąpień, wypadły raczej skromnie. Nie było w tym winy organizatorów, a raczej botaników współpracujących z archeologią, którzy zgłosili się w stosunkowo niewielkiej liczbie. Dodatkowym mankamentem był brak wielu umieszczonych w programie referatów, co w sposób istotny dezorganizowało przebieg poszczególnych sesji. Tymczasem interdyscyplinarny charakter Kongresu, poszczególnych Sekcji i wreszcie referatów, podkreślał rolę, jaką coraz częściej odgrywa również w archeologii zarówno komplementarne, jak i równoprawne traktowanie innych nauk, w tym i botaniki. Widać wyraźnie, że tradycyjne podejście archeologów do metod badawczych i uzyskiwanych dzięki nim wyników z innych dziedzin, przeszło w ostatnich latach znaczną ewolucję. Osiągnięcia paleoekologii, także archeobotaniki, stają się powoli nie tylko uzupełnieniem klasycznych badań archeologicznych, ale często są istotnym elementem weryfikującym, a nawet inspirującym hipotezy archeologiczne.

Joanna JAROSIŃSKA, Małgorzata LATAŁOWA,
Krystyna WASYLIKOWA

**39 SYMPOZJUM MIĘDZYNARODOWEGO
STOWARZYSZENIA DO BADAŃ ROŚLINNOŚCI
(IAVS) „NAUKA O ROŚLINNOŚCI
I EKOLOGIA KRAJOBRAZU”
(LANCASTER, ANGLIA, 10–16 WRZEŚNIA 1996)**

**39th Symposium of International Association for
Vegetation Science (IAVS) „Vegetation Science and
Landscape Ecology”
(Lancaster, England, 10–16 September 1996)**

International Association for Vegetation Science (IAVS) jest prężnie działającym stowarzyszeniem, którego działalność przejawia się m.in. w organizacji corocznych międzynarodowych sympozjów, skupiających badaczy roślinności z wielu krajów – klasycznych fitosocjologów, ekologów roślin, jak i zajmują-

cych się modelowaniem dynamiki roślinności. Temat 39. Symposium został zakrojony dość szeroko, włączono bowiem także problematykę ekologii krajobrazu, co dawało uczestnikom możliwość wystąpienia bardzo zróżnicowanych referatów.

Symposium zostało zorganizowane przez Uniwersytet w Lancaster (zachodnia Anglia), a ściślej – przez dyrektora Unit of Vegetation Science, dr Johna Rodwell'a (Fot. 1) i jego współpracowników. Wzięło w nim udział 178 osób z 31 krajów, w tym 5 osób z Polski. Najwięcej, poza gospodarzami, było uczestników z Niemiec, Japonii, Hiszpanii i Szwecji.

Program sympozjum był bardzo bogaty. Obejmował sesje referatowe, sesje plakatowe, demonstrację najnowszej wersji programu komputerowego TURBOVEG, zalecanego przez European Vegetation Survey, oraz wycieczki. Wygłoszono ponad 60 referatów, w sześciu sesjach tematycznych (1. Nauka o roślinności i ekologia krajobrazu; 2. Nauka o roślinności i dawne krajobrazy; 3. Metody i modele; 4. Nauka o roślinności i przemiany krajobrazu; 5. Nauka o roślinności i przyszłe krajobrazy; 6. Nauka o roślinności i krajobrazy kulturowe). W pierwszej sesji, najbardziej obszernej, do najciekawszych należał referat „Austrian forest ecosystems: an ecological value analysis to measure the degree of naturalness” (G. Koch, H. Kirchmeir, G. Grabherr, K. Reiter – Austria), w którym omówiono wyniki badań zmierzających do określenia stopnia przekształcenia przez człowieka roślinności na terytorium Austrii. Interesujący był również referat „Bioclimatic zones, physiographic regions and landscape units plant communities” (J. S. Rodwell, J. Dring, E. A. Cooper, S. Cooch – Anglia), w którym przedstawiono analizę przestrzennego rozmieszczenia blisko 200 zbiorowisk roślinnych wyróżnionych w Wielkiej Brytanii, co dawało podstawę do określenia stref bioklimatycznych, regionów fizjograficznych i jednostek krajobrazu.

Fot. 1. Dr John Rodwell – organizator 39. Sympozjum IAVS.

Phot. 1. Dr John Rodwell – organizer of 39th Symposium IAVS.

Wśród referatów wygłoszonych w drugiej sesji, a więc dotyczących badań roślinności w aspekcie historycznym, był m.in. referat Z. Molnara z Węgier „Ancient and secondary steppes in the Hungarian lowlands”. Na skutek odwodnień prowadzonych na obszarach nizin w ciągu ostatnich 150 lat, rozwinęły się wtórne zbiorowiska stepowe. Autor referatu przeanalizował różne materiały archiwalne i na tej podstawie spróbował zrekonstruować warunki hydrologiczne, glebowe oraz sposób użytkowania ziemi w przeszłości, co z kolei dawało możliwość zidentyfikowania powierzchni zajętych przez pierwotne stepy.

W grupie referatów dotyczących metod i modeli matematycznych bardzo interesujący był referat „Modelling regional vegetation using continuum concepts, statistical models and geographic information systems in Australian forests” (M. P. Austin, J. A. Meyers, N. Coops, E. M. Cawsey, M. D. Doherty – Australia). Autorzy podjęli próbę odtworzenia składu zbiorowisk leśnych i wyróżnienia typów tych zbiorowisk na rozległych obszarach południowo-wschodniej Australii,

przy użyciu statystycznych modeli i systemu geograficznej informacji (GIS).

Interesująca była też sesja piąta, a w niej referaty grupy japońskich badaczy, z prof. A. Miyawaki na czele, prezentujących wyniki prac nad odtworzeniem roślinności na obszarach miast i w ich otoczeniu. Sadzenie rodzimych gatunków drzew w miejscach zniszczonych przez człowieka daje w Japonii dobre rezultaty. Podobnego problemu – odtworzenia roślinności na obszarach intensywnie wykorzystywanych przez rolnictwo, ale przy wykorzystaniu banków nasion w glebie, dotyczył referat „The role of the soil seed-bank in designing new landscapes” (J. P. Bakker – Holandia). Według autora, dużo ważniejsze jest utrzymanie już istniejących półnaturalnych zbiorowisk roślinnych niż tworzenie nowych, ponieważ rola nasion zmagazynowanych w glebie w powstawaniu bogatszych w gatunki zbiorowisk, jest mała.

Podczas dwóch sesji plakatowych zaprezentowano blisko 40 plakatów. Zwracało uwagę coraz powszechniejsze stosowanie GIS, czyli systemu geograficznej informacji, do opisu przestrzennego rozmieszczenia roślinności i oceny stopnia przemian zachodzących w krajobrazie.

Organizatorzy zaproponowali cztery wycieczki, podczas których starano się pokazać zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych – leśnych, łąkowych, torfowiskowych i wrzosowiskowych, na obszarze położonym na północny wschód od Lancaster (Lake District i Yorkshire Dales).

W budynku, gdzie odbywały się sesje referatowe, czynna była wystawa publikacji dwóch wydawnictw: Opulus Press i Cambridge University Press oraz czasopism ekologicznych wydawanych przez wydawnictwo Blackwell (m.in. *Journal of Ecology*, *Journal of Applied Ecology*).

Sympozjum było dobrze zorganizowane, a jego duszą był dr John Rodwell. Oprócz programu sympozjum i listy uczestników, otrzymaliśmy obszernie omówienie wycieczek, przegląd zbiorowisk roślinnych wyróżnionych w Wielkiej Brytanii, a także krótkie informacje o przygotowywanej czerwonej księdze zbiorowisk roślinnych (*Red Data Book of British Plant Communities*) oraz o pracach European Vegetation Survey. W dużym przedsięwzięciu zmierzającym do opracowania przeglądu zbiorowisk roślinnych Europy, a zainicjowanym w 1992 roku, bierze udział 25 krajów europejskich.

Organizatorzy przedstawili także zróżnicowany program imprez kulturalnych odbywających się w Lancaster, ale brali w nich udział chyba tylko nieliczni

ni i najbardziej wytrwali, ponieważ sesje referatowe i plakatowe trwały zazwyczaj do wieczora.

Miejszem spotkania uczestników następnego sympozjum IAVS, w sierpniu 1997 r., będą Česke Budejovice (Republika Czeska).

Stefania LOSTER

**JEDENASTY KONGRES WŁOSKIEGO
TOWARZYSTWA MUZEÓW NAUKOWYCH,
OGRODÓW BOTANICZNYCH, OGRODÓW
ZOOLOGICZNYCH I AKWARIÓW (NEAPOL,
WŁOCHY, 23–27 WRZEŚNIA 1996)**

**11th Congress of the Italian Association of Scientific
Museums, Botanical Gardens, Zoos and Aquaria
(Naples, Italy, 23–27 September 1996)**

W dniach 23–27 września odbył się w Neapolu Jedenasty Kongres Włoskiego Towarzystwa Muzeów Naukowych, Ogrodów Botanicznych, Ogrodów Zoologicznych i Akwariów (Associazione Nazionale dei Musei Scientifici, Orti Botanici, Giardini Zoologici ed

Acquari). Obrady, w których wzięło udział około 100 osób przybyłych z różnych ośrodków włoskich oraz kilku przedstawicieli innych krajów, m.in. Francji, Kanady i Polski, odbywały się w zabytkowych salach Muzeum Mineralogicznego Uniwersytetu Fryderyka II w Neapolu. Tematem przewodnim było znaczenie muzeów naukowych (głównie przyrodniczych) w nadchodzącym trzecim tysiącleciu. Wśród 34 zaprezentowanych wystąpień (referatów i posterów) dominowały trzy kierunki rozważań: rola muzeów przyrodniczych w rejestrowaniu bioróżnorodności organizmów, problematyka konserwacji i nowoczesnej dokumentacji zbiorów przyrodniczych (w tym również botanicznych) oraz szczegółowa prezentacja wybranych muzeów (głównie z obszaru Włoch). Do znaczących wystąpień należał referat A. Minelli (Ogród Botaniczny w Padwie) poświęcony projektom międzynarodowych komputerowych banków informacji dotyczących bioróżnorodności organizmów, na podstawie zachowanych na Ziemi okazów muzealnych (m. in. program „Diversitas” Międzynarodowej Unii Nauk Biologicznych – International Union of Biolo-

Fot. 1. Fragment ekspozycji etnobotanicznej w Muzeum Paleobotaniki i Etnobotaniki (Ogród Botaniczny w Neapolu).

Phot. 1. Part of ethnobotanical exhibition in the Museum of Paleobotany and Ethnobotany (Botanic Garden of Naples).

Ryc. 1. Karta tytułowa przewodnika po wystawie „Człowiek i środowisko w rejonie Wezuwiusza”. Muzeum Starożytne w Boscoreale (Antiquarium di Boscoreale).

Fig. 1. A title-page of a guide-brochure in exhibition „Man and environment in Vesuvio area”. Antiquarium at Boscoreale.

gical Sciences). Wiele miejsca poświęcono zagadnieniom współczesnej dokumentacji muzealnej, wykorzystującej w szerokim zakresie techniki komputerowe. Duże zainteresowanie wzbudziła demonstracja programów komputerowych, opracowanych specjalnie dla potrzeb muzeów przyrodniczych przez muzea we Florencji i Trento. Spośród szczegółowych prezentacji zbiorów najczęściej dotyczyło kolekcji zachowanych w Uniwersytecie Fryderyka II w Neapolu, gdzie wszystkie muzea przyrodnicze, łącznie z Ogrodem Botanicznym, skupione są w specjalnej jednostce organizacyjnej o nazwie Centrum Muzeów Przyrod-

niczych (Centro Musei delle Scienze Naturali dell' Università Federico II di Napoli) (podobne struktury istnieją i w innych uniwersytetach włoskich). Omówiono też szczegółowo historię aklimatyzacji egzotycznych gatunków drzew i krzewów w historycznych ogrodach przy zabytkowych willach Neapolu. Do najbardziej atrakcyjnych należał referat kustosa Muzeum w Pompejach (A. Ciarallo), na temat okazów przyrodniczych (m.in. botanicznych) zachowanych w osadach wulkanicznych Wezuwiusza. Włosko-polskim akcentem spotkania była prezentacja osiemnastowiecznych zielników Gaetano Montiego z Bolonii i jego ucznia Andrzeja Badurskiego z Krakowa. Po zakończeniu obrad uczestnicy zwiedzili uniwersytecki Ogród Botaniczny. Ogród, założony w 1807 r., posiada bogate kolekcje palm, sagowców i paproci drzewiastych, utrzymywanych w gruncie dzięki sprzyjającym warunkom klimatycznym. Unikatowe zbiory znajdują się również w Muzeum Paleobotaniki i Etnobotaniki przy Ogrodzie Botanicznym (Fot. 1). Stała ekspozycja prezentuje publiczności okazy roślin kopalnych z różnych epok oraz zbiory etnobotaniczne (wyroby ludowe z surowców roślinnych) pochodzące z Amazonii, Meksyku, Filipin, Borneo i Sumatry. Są one w dużej mierze plonem obecnych eksploracji włoskich botaników. Niestety, nie udało się wycieczka na Wezuwiusz, który przywitał uczestników kongresu gwałtowną burzą z piorunami, zmuszając ich do odrotu z zamierzonej trasy. Dużą rekompensatą okazała się wizyta w Muzeum Starożytnym w Boscoreale pod Pompejami (Antiquarium di Boscoreale), gdzie można było obejrzeć wystawę zatytułowaną „Człowiek i środowisko w rejonie Wezuwiusza” (Ryc. 1). Wystawa eksponuje unikatowe materiały, zachowane w Pompejach, po pamiętnym wybuchu z 79 r. n.e. Obok szczątków roślinnych oraz odlewów zwierząt i ludzi (których ciała odcisnęły się w popiołach wulkanicznych) pokazane są różnorodne przedmioty codziennego użytku, a także przedstawienia roślin i zwierząt w sztuce (malarstwie i rzeźbie) oraz w pracach starożytnych botaników. Dopełnieniem wystawy są modele dawnych pompejańskich willi, z charakterystycznymi wewnętrznymi ogrodami. Interdyscyplinarne podejście do przedstawionego zagadnienia oraz niezwykle walory merytoryczne i estetyczne wystawy stawiają ją w rzędzie najwybitniejszych w świecie muzealnych ekspozycji przyrodniczych.

Alicja ZEMANEK

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

„CZWARTKI BOTANICZNE” KRAKOWSKIEGO ODDZIAŁU PTB W PIERWSZYM KWARTALE 1997

„Botanical Thursdays” of the Cracow Division of the Polish Botanical Society, 1st quarter of 1997

Na pierwszym posiedzeniu, które odbyło się 16 stycznia, dr Józef Mitka przedstawił referat „Scenariusze przekształceń szaty roślinnej pod wpływem przewidywanego ocieplenia klimatu Ziemi”. W tydzień później dr Ryszard Plackowski (WSP Kielce, Wydział Zamiejscowy Piotrków Trybunalski) podzielił się z zebranymi wrażeniami z Sympozjum Orchideologicznego w Grenoble. Wyniki prac inwentaryzacyjnych, przeprowadzonych przez badaczy różnych specjalności z ośrodka naukowego Krakowa w latach 1993–1996 w Bieszczadzkiem Parku Narodowym, stają się często tematem „posiedzeń czwartkowych”. Tym razem dr hab. Stefan Skiba (Zakład Gleboznawstwa i Geografii Gleb Instytutu Geografii UJ) zreferował 30 stycznia zagadnienie „Pokrywa glebowa BdPN i związki pomiędzy glebami i roślinnością”. Po przerwie semestralnej, 20 lutego, dr Maria Zajac przedstawiła aktualny stan prac nad atlasem rozmieszczenia roślin naczyniowych województwa krakowskiego w referacie pt. „Rezultaty badań fitogeograficznych w województwie krakowskim za ostatnie cztery lata”. W następnym tygodniu gość ze Szczecina, prof. dr hab. Andrzej Witkowski (Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk o Morzu), wygłosił referat „Zastosowanie okrzemek w badaniach paleoekologicznych i stratygraficznych osadów późnego plejstocenu i holocenu basenu Morza Bałtyckiego”, a dr Konrad Wołowski przedstawił doniesienie „Nowy gatunek euglenin: *Trachelomonas alabamensis*”. Marcowe posiedzenia zaangurował dr Wojciech Różański (Katedra Botaniki Leśnej i Ochrony Przyrody, AR) referatem „Wykorzystanie ekologicznych liczb wskaźnikowych w diagnozowaniu siedlisk leśnych”. Następnym tematem z cyklu „bieszczadzkiego” było wystąpienie w dniu 13 marca prof. dr hab. Stefana Michalika i mgra Adama Szarego „Zespoły leśne Bieszczadzkiego Parku Narodowego”. Prelegenci zdemontrowali również mapę fitosocjologiczną. Posiedzenia „czwartkowe” w tym kwartale zakończyło wystąpienie dr Marcina Rapacza (Katedra Fizjologii Ro-

ślin Wydziału Rolniczego AR) pt. „Nowe spojrzenie na mechanizmy mrozoodporności u roślin zielnych”

Józef MITKA

ZEBRANIE SEKCJI HISTORII BOTANIKI PTB (KRAKÓW, 24 KWIETNIA 1997)

Meeting of the Section of History of Botany of the Polish Botanical Society (Kraków, 24 April 1997)

W dniu 24 kwietnia 1997 roku w sali konferencyjnej Instytutów Botaniki UJ i PAN odbyło się zebranie Sekcji Historii Botaniki PTB połączone z posiedzeniem Oddziału Krakowskiego PTB. Referat pt.: „Słowo o hrabim Leszczycu-Sumińskim” wygłosił dr Cezary W. Domański z Instytutu Psychologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Prelegent w zajmujący sposób przedstawił wyniki swych kilkunastoletnich żmudnych badań nad biografią odkrywcy rozmnażania płciowego paproci. Skorygował błędną datę jego urodzenia, podał wiele innych, dotychczas nieznanych szczegółów z jego życia oraz najwcześniejszej recepcji dokonanego odkrycia. Zaprezentował również domniemany portret H. Leszczyca-Sumińskiego.

Referat poprzedziła prezentacja najnowszych nabytków Muzeum Botanicznego i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ): dokumentów związanych z Józefem Rostafińskim, oraz z historią Zielnika UJ.

Piotr KÖHLER

VARIA

XIII KONKURS DENDROLOGICZNY „ZNAM DRZEWA I KRZEWY”

13th Dendrological Competition „I know trees and shrubs”

W dniu 14 października 1996 r. odbył się w Łodzi XIII Konkurs Dendrologiczny dla młodzieży szkół podstawowych i średnich „Znam drzewa i krzewy”.

Organizatorami konkursu byli:

- Sekcja Dendrologiczna Polskiego Towarzystwa Botanicznego, reprezentowana przez pracowników Katedry Botaniki Uniwersytetu Łódzkiego,
 - Liga Ochrony Przyrody Zarządu Okręgu w Łodzi.
- Tematyka konkursu nie była łatwa i wykraczała

poza podstawowy program nauczania biologii w szkołach podstawowych i średnich. Wzorem lat ubiegłych konkurs odbywał się w dwóch etapach:

I etap, pisemny – obejmował test, złożony z 52 pytań z zakresu morfologii, geografii, ekologii i ochrony dendroflory;

II etap, praktyczny – polegał na rozpoznaniu w terenie 41 okazów drzew i krzewów, należących do różnych taksonów.

Za prawidłowo udzielone odpowiedzi można było uzyskać maksymalnie 210 punktów. Do konkursu przystąpiło 41 uczniów, reprezentujących następujące szkoły: podstawowe nr 14, 45, 120, 123 i 198; licea ogólnokształcące nr: I, XII, XXV, XXXII.

Podobnie jak w latach ubiegłych, z uwagi na znaczną różnicę wieku i wykształcenia, klasyfikacja uczniów przebiegała w dwóch grupach – uczniowie szkół podstawowych (14) i liceów ogólnokształcących (27).

Jury konkursu w składzie: prof. nadzw. dr hab. Janusz Hereźniak – przewodniczący, mgr Barbara Lech, dr Jan T. Siciński, mgr Andrzej Grzyl i mgr Jeremi Kołodziejek, na podstawie łącznej liczby punktów uzyskanych przez uczestników z obu etapów zmagania wyłoniło laureatów konkursu, oraz przyznało nagrody indywidualne i zbiorowe.

Lauretami zostali – w grupie szkół podstawowych:

1. Maciej Rogacki – Sz. P. nr 198 – 196 pkt.
2. Ewa Hornicka – Sz. P. nr 123 – 174 pkt.
3. Magdalena Raczyńska – Sz. P. nr 120 – 169 pkt.;

w grupie szkół licealnych:

1. Piotr Kapusta – XXXII LO – 182 pkt
2. Piotr Lewiak – XXXII LO – 179 pkt.
3. Agata Drabek – I LO – 172 pkt.

Jury przyznało również 11 wyróżnień za osiągnięte wyniki i udział w 2 etapie konkursu.

Oprócz nagród indywidualnych, przyznane zostały również nagrody zbiorowe. Za zajęcie pierwszego miejsca w klasyfikacji zespołowej przyznawana jest od lat przechodnia nagroda honorowa – w postaci statuetki żubrów – ufundowana przez Sekcję Dendrologiczną PTB, którą w tym roku przyznano zespołowi uczniów ze Szkoły Podstawowej nr 198, prowadzonemu przez mgr Macieja Mamińskiego. Ekipa ta uzyskała łącznie 523 pkt. Drugą nagrodę zespołową w grupie szkół podstawowych otrzymała szkoła nr 45, prowadzona przez mgr Annę Łazińską, uzyskując 465 pkt. W grupie szkół licealnych pierwszą nagrodę zespołową przyznano reprezentacji XXXII LO, prowadzonej również przez mgr M. Mamińskiego, które osiągnęło 521 pkt.

Wszystkie nagrody i wyróżnienia – w postaci wartościowych książek – ufundował Zarząd Okręgu

Ligi Ochrony Przyrody w Łodzi, dzięki pomocy finansowej Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi. Zostały one uroczystie wręczone podczas zebrania Polskiego Towarzystwa Botanicznego w gmachu Biologii Uniwersytetu Łódzkiego, podczas którego prof. dr hab. Jerzy Tumiłowicz wygłosił niezwykle interesujący referat, ilustrowany licznymi przezroczami, pt. „Lasy, drzewa i krajobrazy Chin Środkowych”.

Jeremi KOŁODZIEJEK

ODKRYCIE PRZYPUSZCZALNYCH POZOSTAŁOŚCI NAJSTARSZEGO POLSKIEGO ZIELNIKA KRÓLEWNY ANNY WAZÓWNY (XVII w.)

**Discovery of the supposed remains of the first Polish
herbarium of the King's daughter Anna Vasa (17th
century)**

Sztuka zielnikarstwa zrodziła się w renesansowej Italii, gdzie działał pierwszy kolekcjoner roślin i miłośnik zielników, Luca Ghini (ok.1500–1556), profesor uniwersytetów w Bolonii i Pizie. W muzeach i instytutach botanicznych przetrwało kilkadziesiąt kolekcji roślin, sporządzonych w XVI, XVII i XVIII w. Największą wartość z taksonomicznego punktu widzenia mają zbiory Linneusza, liczące ok.16 tys. okazów, zachowane głównie w Londynie, a także w Sztokholmie, Uppsali i Paryżu [11]. Burzliwe dzieje środkowej Europy sprawiły, że na naszych ziemiach przetrwało niewiele zielników sprzed 1800 r. Inwentarz tych zabytków obejmuje głównie zbiory, które bezpowrotnie przepadły w ciągu wieków. Na czele tej „listy strat” znajduje się pierwsza (lub jedna z pierwszych) polska kolekcja zasuszonych roślin, sporządzona przez królową Annę Wazówną, siostrę Zygmunta III, fundatorkę druku *Zielnika* (1613) Szymona Syreniusza. Podjęte ostatnio badania nad pracą Syreniusza, połączone z przejrzeniem większości egzemplarzy zachowanych w Polsce, przyczyniły się do odkrycia przypuszczalnych śladów sławnego zielnika królowej.

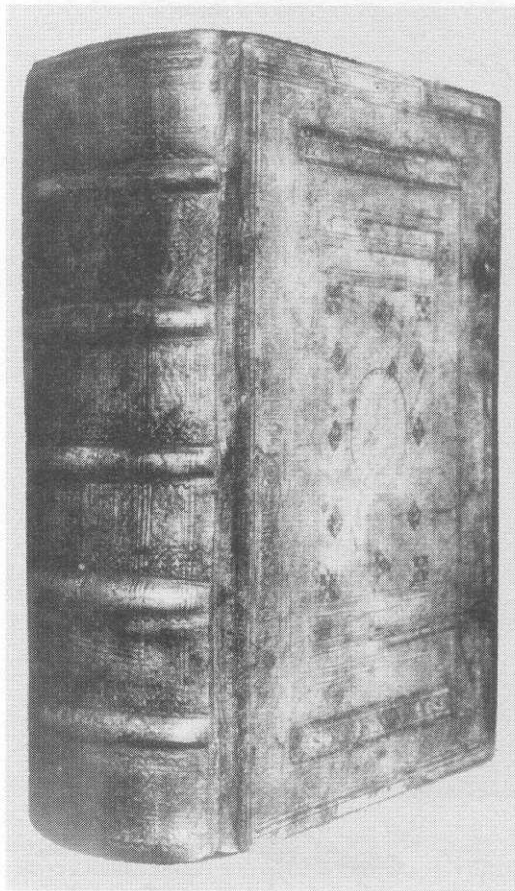
ANNA WAZÓWNA – PIERWSZA POLSKA
MIŁOŚNICZKA ROŚLIN

Królowna Anna Wazówna (1568–1625), córka Katarzyny Jagiellonki i króla szwedzkiego, Jana III Wazy, mieszkała od 1598 r. w Polsce, początkowo na dworze starszego brata, Zygmunta III Wazy, później we własnych rezydencjach, w Golubiu i Brodniczy.

Nieprzeciętnie utalentowana, władająca sześcioma językami, obdarzona błyskotliwym umysłem, należała niewątpliwie do najwybitniejszych kobiet ówczesnej Rzeczypospolitej. Jak pisze wydawca jej listów, Stanisław Koczorowski: „z powodu [...] zainteresowania [...] botaniką, królowę szwedzką śmiało nazywać można królową botaniki polskiej” [6: 298]. Pasje przyrodnicze wyniosła z rodzinnego domu, ojciec jej bowiem był miłośnikiem natury, podobnie jak brat, który amatorsko zajmował się sadownictwem, a w swych ogrodach własnoręcznie pielęgnował kwiaty. Kultuwując rodzinne tradycje, królowa Anna założyła rozległy ogród wokół golubskiego zamku, gdzie uprawiała z zamiłowaniem zioła lecznicze, z których sama przyrządzała lekarstwa [8: 133–134]. Interesowała się również alchemią. Do pogłębienia jej zamiowań botanicznych przyczynił się niewątpliwie nadworny lekarz, Gabriel Joannicy (ok. 1565–1613), profesor botaniki lekarskiej krakowskiej wszechnicy, wykształcony w Padwie. Do historii nauki przeszła Anna Wazówna dzięki sfinansowaniu druku dzieła Syreniusza oraz katalogu roślin okolic Krakowa opracowanego przez Joannicego [5]. Obydwie prace są jej dedykowane. Sporządziła też kolekcję zaszuszonych roślin, jedną z pierwszych w środkowej Europie. Wiadomość tę podają zarówno jej biografowie, jak i badacze historii naszych zbiorów przyrodniczych [1: 257–258; 2: 397; 4: 251; 6: 298; 7: 86; 9: 20; 10: 245]. Zielnik ten miał być przez długie lata przechowywany w bibliotece Radziwiłłów w Nieświeżu, aż do czasu jej skonfiskowania przez Rosjan w 1772 r. [3: 10]. Nie zachowały się żadne szczegółowe informacje o królewskim zielniku, nieznanne też były dotychczas jego dalsze losy.

EGZEMPLARZ DZIEŁA SYRENIUSZA W
POZNAŃSKIM TOWARZYSTWIE PRZYJACIÓŁ
NAUK A ZAGINIONY ZIELNIK ANNY WAZÓWNY

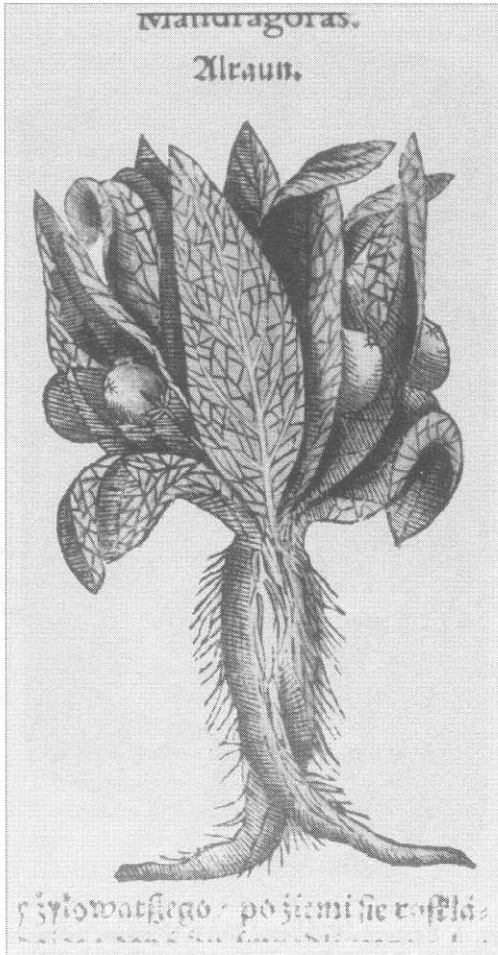
Zbadanie jednego z egzemplarzy drukowanego *Zielnika* Syreniusza, zachowanego w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (sygn. III 5162), pozwala na wysunięcie hipotezy, że jest on pozostałością sławnego zbioru królowy. Egzemplarz ten wyróżnia się już na pierwszy rzut oka, dzięki wspaniałej oprawie, wykonanej z białej skóry, toczonyj w ornamenty roślinne i postacie świętych (Ryc. 1), oraz rycinom, ręcznie kolorowanym przez ilustratora wysokiej klasy (Ryc. 2). Na początku *Zielnika* wklejonych jest 8 stron rękopisu zawierającego historię egzemplarza (Ryc.3), a także czterostronicowy akt darowizny druku Poznańskiemu Towarzystwu Przyjaciół

Ryc. 1. Egzemplarz *Zielnika* (1613) Szymona Syreniusza (Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, sygn. III 5162), spreparowany w okresie 1830–1840 z luźnych kart, które pierwotnie wchodziły prawdopodobnie w skład zielnika zaszuszonych roślin królowy Anny Wazówny.

Fig. 1. A copy of *Zielnik* [The Herbal] (1613) by Szymon Syreniusz (Library of the Poznań Scientific Society, library number III 5162), prepared in 1830–1840 from the loose leaves, on which the plants used to be glued by the King's daughter Anna Vasa.

Nauk. Dzieje księgi, zatytułowane „Historia tego Egzemplarza Zielnika Szymona Syreniusza” spisał jej były właściciel, Ludwik Bierkowski (1801–1860), profesor chirurgii Uniwersytetu Jagiellońskiego, organizator Muzeum Anatomiczno-Patologicznego, a jednocześnie znany bibliofil [12]. Rękopis opatrzony jest adnotacją: „Pisałem w Krakowie, w rocznicę urodzin moich dnia 16 Sierpnia 1840 r.”

Ryc. 2. Fragment strony z poznańskiego egzemplarza *Zielnika* (1613) Syreniusza, z ręcznie kolorowaną ryciną mandragory (*Mandragora* sp.). Pierwotnie na marginesach druku znajdowały się przyklejone okazy zasuszonych roślin. Poszczególne karty tekstu przełożone były arkuszami czystego papieru z przyklejonymi okazami roślin.

Fig. 2. A fragment of page of the Poznań copy of Syreniusz's *Zielnik* [The Herbal] (1613) with hand-coloured drawing of mandragora (*Mandragora* sp.). On the margins of the printed pages the dried plants had been glued. The pages had been interleaved by the sheets of papers with specimens of glued plants.

Poniżej przytoczono w skrócie oryginalny tekst historii egzemplarza, ponieważ przynosi on nieoczekiwane, rewelacyjne wręcz fakty.

„Będąc w Wilnie w roku 1830 [...] nabyłem od tamecznego Profesora Chirurgii P. Porcyanko [...] nad-

zwyczaj rzadki, ale bardzo niekompletny egzemplarz *Zielnika* Syreniusza. Egzemplarz ten umieszczony był w pięciu wielkich tekach pergaminowych (każda księga w osobnej) [zawierających liczne fascykuly, złożone ze stron druku przełożonych czystym papierem]. Arkusze zielnika były zupełnie nowe, bynajmniej nie obrzynane, bez śladu szwów na grzbiecie, a zatem dowód najlepszy, że nigdy nie były poprawne. [...]. Wszystkie rośliny były bardzo starannie iluminowane, ale na wielu kartach nieco wypełnione, [...] pobrudzone i poplamione wkładanymi przez kogoś pomiędzy karty roślinami świeżymi, naturalnymi, które zapewne pomiędzy nimi zasuszano. Na marginesach papieru były suche rośliny przyklejone. Tytułu, przedmowy Gabriela Joannicego, rejestru przodkowego brakowało zupełnie [...]. Widać, że ktoś z tego arcybrzyjską powyberał [...] karty dla uzupełnienia innego. Profesor Porcyanko otrzymał ten egzemplarz w darze od pewnego plebana w małym miasteczku na Litwie w roku 1822, dowiedziawszy się od niego tylko tyle, że ten egzemplarz pochodzi od jego dziada, który był niegdyś zawiadowcą biblioteki Radziwiłłów w Nieświeżu. Być więc bardzo może, a nawet wielkie jest prawdopodobieństwo, że ten egzemplarz pochodzi z biblioteki Nieświeskiej. Zdaje się, że ten egzemplarz, w swoim rodzaju jedyny, musiał być dla kogoś bardzo wysoko cenionego umyślnie z tak wielką pracą sporządzony, na klejowym papierze odtłoczony, a potem jak najstaranniej iluminowany; może być nawet, że przez samego wydawcę Gabriela Joannicego Królowej Annie, której to dzieło przypisał [...]. Śniadecki Jędrzej, który ten egzemplarz u Porcyanki oglądał i ze mną o nim mówił, był takiego zdania. [...]”

W dalszej części rękopisu Bierkowski mówi, w jaki sposób zlikwidował pergaminowe teki, oderwał zasuszone rośliny i z pietyzmem odtworzył cały egzemplarz drukowanego *Zielnika*, uzupełniając brakujące karty z innych ksiąg, konserwując zniszczone iluminacje, wreszcie – oprawiając całą spreparowaną przez siebie księgę w starą oprawę pochodzącą z innej książki „od antykwarza Żyda kupionej”, z klamrami, nabytymi od Ambrożego Grabowskiego. Z dzisiejszego punktu widzenia zniszczenie pierwotnej kompozycji niepowtarzalnego zabytku, jakimi były owe pergaminowe teki zawierające obok drukowanego tekstu – również okazy zielnikowe – jest prawdziwym barbarzyństwem. Dobrze jednak, że Bierkowski opisał całą historię powstania egzemplarza, o którego wartości był głęboko przekonany. Jako bibliofil cenił przede wszystkim starodruk, nie zdając sobie sprawy z wartości kolekcji o charakterze przyrodniczym. Rękopis

kończy słowami: „skreśliwszy [...] historię pochodzenia [...] tego egzemplarza Zielnika Syreniusza, pozostaje mi tylko upraszać każdego, komu się on kiedyś do rąk [...] dostanie, aby go [...] jakby klejnot jaki ojczyjsty pielęgnował i szanował [...] jakby księcia jakiego spomiędzy ksiąg polskich lekarskich [...]”.

Na podstawie powyższego opisu można odtworzyć poszczególne etapy dziejów niecodziennego zabytku:

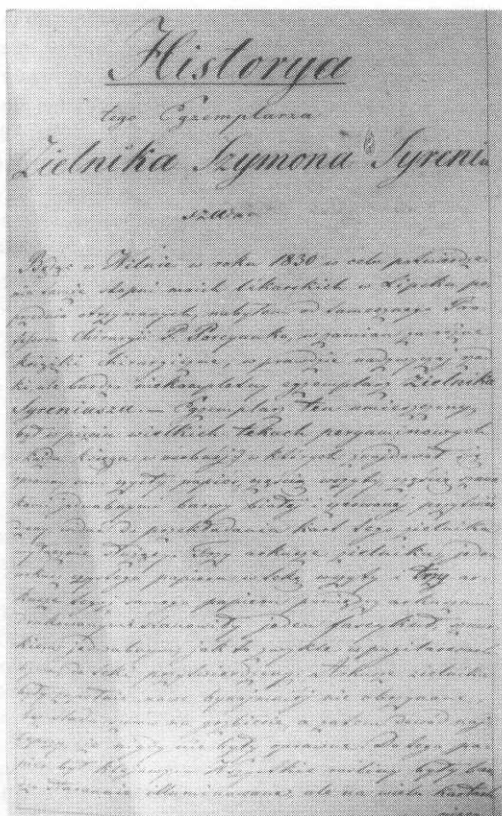
1. XVII w. – jeden z egzemplarzy drukowanego *Zielnika* Syreniusza spreparowany został jako swoista „matryca” do zbierania roślin. Każda z pięciu ksiąg dzieła tworzyła osobny, oprawny w pergamin fascykuł, złożony z kart druku, przełożonych czystym papierem. Na pierwszej stronie pierwszej księgi, znajdowała się ozdobna, iluminowana dedykacja (zniszczona przed 1830 r.), a każda z rycin roślin zamieszczonych w drukowanym tekście Syreniusza była ręcznie kolorowana. Według hipotezy L. Bierkowskiego i J. Śniadeckiego *Zielnik* został spreparowany przez wydawcę Gabriela Joannicego dla fundatorki druku, królowej Anny Wazówny. Być może Joannicy, wychowanek Uniwersytetu Padewskiego, gdzie w czasie jego studiów rodziła się sztuka zielnikarstwa, chciał w ten sposób zachęcić Annę do zbierania roślin. Prawdopodobnie „Zielnik” znalazł się pierwotnie w zamku Anny, w Golubiu, gdzie (jak twierdzą jej biografowie) zebrała swoje herbarium roślin leczniczych. Być może to właśnie jej ręką na marginesach drukowanego tekstu oraz na pustych kartach przyklejone zostały okazy zasuszonych roślin.

2. XVIII w. – zielnik trafił do księgozbioru Radziwiłłów w Nieświeżu (świadczą o tym notatki autorów staropolskich o przechowywaniu tam herbarium królowej).

3. Ok. 1772–1822 – Ok. 1772 r., po zniszczeniu (częściowym wywiezieniu do Rosji) księgozbioru Radziwiłłów, zielnik ocalony został przez bibliotekarza, który zabrał go do domu, a następnie przekazał w spadku członkom swej rodziny. Jak pisze Bierkowski, spadkobiercy bibliotekarza nie docenili wartości zabytku, ponieważ w tym czasie zaczęto wycinać z druku poszczególne karty, zniszczono również pierwszą stronę pierwszego tomu, zawierającą dedykację.

2. 1822–1830 – zielnik, подарowany przez spadkobiercę nieświejskiego bibliotekarza profesorowi chirurgii Wileńskiej Szkoły Głównej, przechowywany był w Wilnie.

3. 1830–1876 – zielnik, zakupiony w 1830 r. przez Ludwika Bierkowskiego, profesora chirurgii Uniwersytetu Jagiellońskiego, znalazł się prawdopodobnie w jego prywatnym domu w Krakowie. Bier-

Ryc. 3. Pierwsza strona rękopisu pt. „Historia tego Egzemplarza Zielnika Szymona Syreniusza”, spisana 16 VIII 1840 przez Ludwika Bierkowskiego.

Fig. 3. The first page of the manuscript entitled „History of this copy of Szymon Syreniusz's „Zielnik” [The Herbal]” written by Ludwik Bierkowski on 16 VIII 1840.

kowski, jak wiemy z jego własnego opisu, dokonał bezpowrotnego zniszczenia zabytku. Dążąc do rekonstrukcji unikatowego już w tym czasie starodruku Syreniusza, zlikwidował oprawne w pergamin księgi, odkleił i wyrzucił zielnikowe okazy roślin, a pozostał jedynie pierwotną „matrycę” zbioru – czyli drukowane karty *Zielnika*, które zakonserwował i oprawił w formie księgi.

4. Od dnia 20 VI 1876 – do dnia dzisiejszego. Po śmierci Ludwika Bierkowskiego, jego syn, Kazimierz, przekazał dzieło Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, gdzie księga znajduje się obecnie. Zachowana jest w doskonałym stanie, a ręcznie kolorowane ryciny (unikatowe w Polsce) utrzymały wspaniałą żywość barw. Przeglądając karty księgi,

którą Bierkowski zdołał całkowicie upodobnić do innych egzemplarzy Syreniusza, nie znajdujemy, niestety, żadnych wpisów ani uwag, które potwierdzałyby rewelacyjną tezę (pojedyncze, trudno czytelne glosy dotyczą głównie nazw gatunków). Po usuniętych okazach zasuszonych roślin pozostały tylko plamy na niektórych kartach.

Powyzsza, dość prawdopodobna hipoteza, wymaga dalszych badań. Być może w archiwach rosyjskich, gdzie zapewne przetrwały ślady z nieświeskiego księgozbioru Radziwiłłów, znajdują się jeszcze inne materiały dotyczące historii legendarnego zielnika pierwszej polskiej miłośniczki botaniki.

LITERATURA

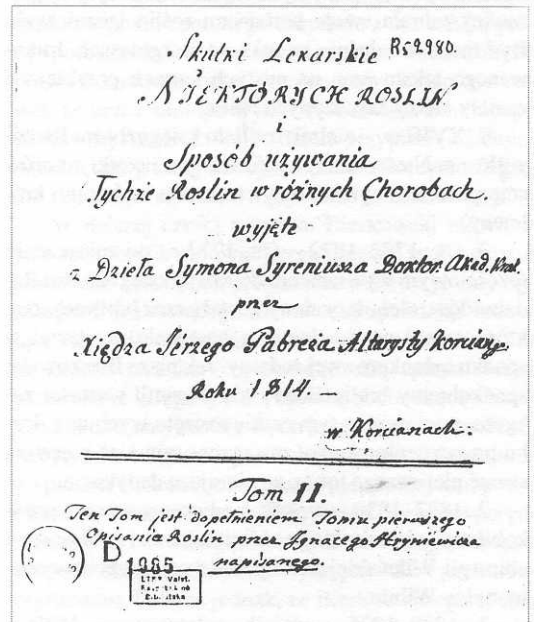
- [1] [ANONIM] 1779. Janociana sive clarorum atque illustrium Poloniae auctorum maecenatumque memoriae miscellae. Vol. 2, M. Groellium, Varsoviae et Lipsiae, ss 14 nlb., 304.
- [2] BENTKOWSKI F. 1814. Historia literatury polskiej. T. 2, Nakł. Zawadzkiego, Warszawa-Wilno, ss. XII, 830.
- [3] CHWALEWIK E. 1927. Zbiory polskie, Archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości. T 2, Wydawn. J. Mortkowicza, Warszawa-Kraków, ss. 560.
- [4] HRYNIEWIECKI B 1945. Pierwsze pomysły muzeum przyrodniczego w dawnej Polsce. *Nauka i Sztuka* 1: 249–270.
- [5] JOANNICIUS G. 1616. Plantarum Cracoviensium indicem proprium latine confectum: Serenissimae Principi, Dominae Annae Infanti Sveciae oblatum. Cracoviae in Officina Andreae Petricovii, Anno Domini 1616 (druk zaginiony, cytata wg CHMIELIŃSKIEJ M. 1954: Polska bibliografia zielarstwa. Warszawa, s. 47).
- [6] KOCZOROWSKI S. P. 1922. Dziesięć listów Anny Wazówny (1603–1620). *Reformacja w Polsce* 2: 296–305.
- [7] LECHICKI Cz. 1932. Mecenat Zygmunta III i życie umysłowe na jego dworze. Kasa im. Mianowskiego, Warszawa, ss. VIII, 326.
- [8] LEPSZY K. 1935. Anna Wazówna, królowna szwedzka (1568–1625). W: *Polski słownik biograficzny*. T 1, Gebethner i Wolff, Kraków, ss. XVI, 480.
- [9] PAWĘSKI F. 1970. Polskie muzealnictwo przyrodnicze. Biblioteka Muzeum Rolnictwa w Szreniawie, Poznań, ss. 124.
- [10] SIARCZYŃSKI F. 1828. Obraz wieku panowania Zygmunta III Króla Polskiego i Szwedzkiego, zawierający opis osób żyjących pod jego panowaniem [...]. J. Schnayder, Biblioteka im. Ossolińskich, Lwów, ss. 4 nlb., 398.
- [11] STAFLEU F. A. 1987. Die Geschichte der Herbarien. *Bot. Jahrb. Syst.* 108(2/3): 155–166.
- [12] WRZOSEK A. 1936. Bierkowski Ludwik Józef (1801–1860). W: *Polski słownik biograficzny*. T 2, Gebethner i Wolff, Kraków, s. 75–76

Alicja ZEMANEK

RECEPCJA ZIELNIKA SYRENIUSZA NA
ŻMUDZI – RĘKOPIS JERZEGO PABREŻA
Z 1814 r.

Reception of *Zielnik* (The Herbal) by Syreniusz in
Żmudz – manuscript by Jerzy Pabreż from 1814

W dziale archiwalnym Biblioteki Publicznej w Wilnie znajduje się rękopis Jerzego Pabreża (1771–1849) z 1814 r., zatytułowany: *Skutki lekarskie niektórych roślin i sposób używania tychże roślin wyjęte z dzieła S[zy]mona Syreniusza, doktora Akad.[emii] Krak.[owskiej]* przez Księdza Jerzego Pabreża alтарыsty korcianego. Roku 1814 w Korcianach. (Sygn. F. 124, nr 1 – Ryc. 1.). Manuskrypt liczy 245 stron i jest zaopatrzony w „Indeksy” nazw: łaciński, polski i żmudzki. W krótkiej przedmowie „Do czytelnika” (Ryc. 2) autor przedstawia przyczynę, dla której podjął się tej trudnej pracy. Miała ona stanowić jego podręczny poradnik ziołolecznictwa dla ludzi ubogich, a więc pozbawionych na ogół pomocy lekarskiej w lże-

Ryc. 1. Karta tytułowa rękopisu Jerzego Pabreża.

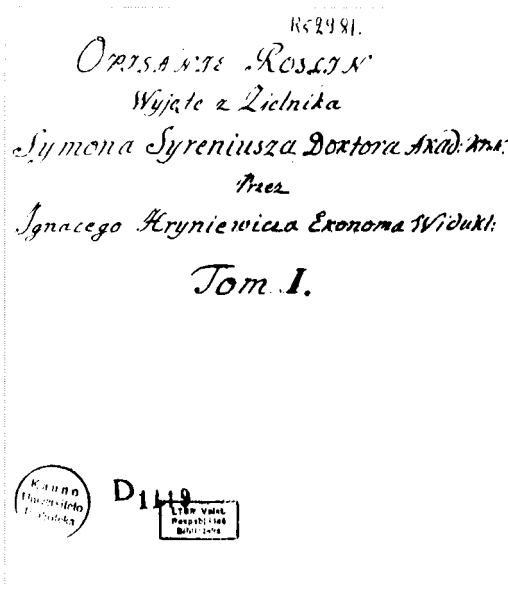
Fig. 1. The title-page of Jerzy Pabreż's manuscript.

Do Czytelnika.

Przyjm łaskawie Czytelniku! tę krótką moją pracę, w której znajdziesz sposoby najprościejse ratowania ludzi biednych w różnych chorobach roślinami pospolitemi, zwało nieoszczędzając najmniejszemu znajomemu. Wszystko, co wedy muszę znaleźć się przytrudnym: bądź trwały preparat dwojby pojedynczego medykamentu, bądź mnogie ingrediencye wchodzące w jeden preparat; pooprócz tego; to bowiem jest moralno dla społeczeństwa. — Przestrodź tu wypada, że w tej dziele niektóre dorozy lekarstwo wypraszane z dyreniura adają mi się być za wielkie; wypada zatem pierwinny zapowiedzieć o małej rośliny, która się bierze do leczenia, a wtedy miarkować Dore, jaka może być przywoiczy w zadanianiu choromu. — Las' Dora w tym dziele wyrażona pospolicie znajduje się dla osoby dorosłej od 20. do 50. lat mającej; przetoż osobom wieku młodziego lub starszego, w proporcji lat ich wieku, powinny być dorozy umiarkowane. — Ale choroba jedna różnie częstotność ma swoje własności; np. w gorączce własność gorąca parającego, własność zmiotawienia nerwów, itd, wypada więc pierwinny choroby własność wysledzić akuratnie, daley uważać, czy ta lub awa roślina pomocna być może do leczenia własności choroby; toż dopiero wiać się do leczenia rośliny w Autorze wyrażona. — Takowy własności chorób

Ryc. 2. Wstęp do rękopisu Jerzego Pabrzea.

Fig. 2. Introduction to Jerzy Pabrez's manuscript.

Ryc. 3. Karta tytułowa rękopisu I. Hryniewicza.

Fig. 3. The title-page of Ignacy Hryniewicz's manuscript.

szych, a nawet cięższych przypadkach. Poradnik jest przeznaczony dla czytelników, dla których zbyt trudne było korzystanie z oryginalnej pracy Syreniusza. Dlatego też Pabreż wybrał metody leczenia „roślinami pospolitemi i mało niewszystkim (tzn. powszechnie – *W. Gr.*) oświeciwszy znajomemi”. Autor stwierdza, iż przepisy, podane przez Syreniusza sam sprawdził i wypróbował. Przestrzega też wszystkich, chcących zajmować się ziołolecznictwem, iż jest to zajęcie trudne, wymagające znajomości rzeczy i nieustannego kształcenia się: „[...] chcąc kogo przyzwoicie leczyć, nie dość mieć roślinę pomocną na chorobę, ale do tego [trzeba] czytać i inne dzieła medyczne”.

Jerzy Pabreż sam był lekarzem. Studiował w Wilnie, a przyrodoznawstwa uczył się u F. Spitznagla (1757–1826). Studia ukończył w 1794 r. Od 1816 r. żył i pracował w Kretyndze. Jego początkowe zamiłowania botaniczne skupiały się na uprawianiu roślin leczniczych, dopiero kontakty z botanikami wileńskimi – Józefem Jundziłłem, w trakcie podróży tego ostatniego po Litwie (1821) oraz z Wolfgangiem, z którym współpracował kilka lat (1824–1829), skłoniły go do zajęcia się poważniej florystyką. Interesował się ponadto tworzeniem naukowego słownictwa żmudzkiego. Oprócz opracowanych przez niego spisów i

słowników, także korespondencja z Wolfgangiem potwierdza te zainteresowania.

Praca z 1814 r. zawierała wypisy z *Zielnika* Syreniusza uzupełnione o nowsze informacje o roślinach. Autor, jako wykształcony przyrodnik, wykorzystał system Linneusza uzupełniając swoje notatki. Pisze o potrzebie takiego zabiegu: „Że zaś opisanie roślin przez Syreniusza jest według starodawnej metody, dla uniknięcia więc trudności w poznawaniu ich właściwym przezwanie [nazwę – *W. Gr.*] każdej rośliny podług nowej metody systematycznej Linneusza, biorąc one z dzieła X. Jundziłła pod tytułem *Opisanie Roslin w prowincji W. K. L.*, w 1791 wydane”.

Ponadto spis roślin leczniczych Pabreża opatrzony jest licznymi notatkami, które uzupełniają opisy Syreniusza o wiadomości zaczerpnięte z prac K. Kluka i S. B. Jundziłła, m.in. o miejsca występowania gatunków i ich zastosowanie.

Na karcie tytułowej rękopisu Pabreża znajduje się napis „Tom II”, sugerujący istnienie pierwszego. Wyjaśnia to sam autor w notatce na stronie tytułowej oraz pisząc „Do czytelnika”: „Co do poznania każdej rośliny znajdziesz to w Syreniuszu najakuratniej napisane: lub w manuskrypcie J. P. Hryniewicza [...], który co do słowa każdą roślinę z mocą jej wypisał z Syreniusza. Ten to Hryniewicza manuskrypt niech służy za pierwszy tom niniejszemu dziełku mojemu”. Wspomniany rękopis, bogato ilustrowany, jest zbiorem opisów roślin wybranych z *Zielnika* Syreniusza oraz innych autorów, po polsku i po łacinie. Znajduje się również w Bibliotece Publicznej w Wilnie (sygn. FR nr 1305 – patrz Ryc. 3). O autorze, niestety, nie udało się odnaleźć żadnych bliższych wiadomości.

Pabreż czuł się kontynuatorem pracy Hryniewicza. Nie jest to jednak ściśle określenie, mimo że używa go sam autor. Być może praca Hryniewicza stała się dla młodego przyrodnika inspiracją, ale obaj autorzy stosują zupełnie odmiennie sposoby wykorzystania starego dzieła. *Opisanie roślin* Hryniewicza to wypisy pozbawione wszelkich własnych uzupełnień, natomiast rękopis Jerzego Pabreża to przykład wykorzystania *Zielnika* jako punktu wyjścia do własnej, twórczej pracy. Oba rękopisy świadczą o recepcji dzieła Syreniusza jeszcze w XIX wieku. Brak dostępu do literatury naukowej, szczególnie na dalekiej prowincji, przedłużył poczytność i przydatność *Zielnika* o wiele lat.

Wanda GREBECKA

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

21. SZYMON SYREŃSKI
(SYRENIUS, SYRENIUSZ, SACRANUS)

Karta tytułowa *Zielnika* (Cracoviae 1613) Szymona Syreniusza
Front page of *Zielnik* [The Herbal] (Cracoviae 1613) by Szymon Syreniusz

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – ok.1540 Oświęcim – 29 III 1611 Kraków. Szymon Syreński używał zlatynizowanej formy nazwiska: Syreniusz, Syrenius oraz Sacranus – „pochodzący z Oświęcimia”. W literaturze najczęściej używana forma nazwiska: „Syreniusz”.
2. Rodzina – ojciec Mikołaj – mieszczanin z Oświęcimia. Córki: Elżbieta (po mężu Molenda), Eufemia (po mężu Wiązownicka), Jadwiga.
3. Wykształcenie – studia na Wydziale Nauk Wywołanych Uniwersytetu Krakowskiego (1560–1569), Uniwersytetu w Ingolstadt (1570) oraz na połączonym Wydziale Filozoficznym i Medycznym Uniwersytetu w Padwie (ok. 1573–1577), gdzie był uczniem wybitnego botanika i podróżnika Melchiorre Wielanda (Gullandina) (1520–1589).

4. Stopnie naukowe – doktor medycyny (13 II 1577) Uniwersytetu w Padwie.
5. Przebieg pracy zawodowej – lekarz we Lwowie (ok. 1578–1588), profesor medycyny Uniwersytetu Krakowskiego (1590–1611).
6. Podróże naukowe – podróżował po Europie (Niemcy, Holandia, Szwajcaria, Węgry, Włochy, na terenie ówczesnej Polski: okolice Krakowa, Lwowa, Karpaty, Podole, Pokucie), zwiedził wiele ogrodów roślin leczniczych (m.in. w Augsburgu, Heidelbergu, Moguncji, Padwie, Wenecji).
- 7a. Zakres badań botanicznych – zbierał dane o roślinach użytkowych w Europie, opierając się na literaturze (starożytnej, średniowiecznej i renesansowej), prowadził też w szerokim zakresie obserwacje roślin dziko rosnących i uprawianych w Polsce, notował nazwy, zwyczaje, sposoby użytkowania poszczególnych gatunków.
- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii, wykaz najważniejszych prac – znana jest tylko jedna publikacja botaniczna Syreniusza: *Zielnik Herbarzem z ięzyka Łacińskiego zowią. To jest Opisanie własne imion, kształtu, przyrodzenia, skutków y mocy Ziół, wszelakich Drzew, Krzewin y Korzenia ich, Kwiatu, Owocow, Sokow, Mięsu, Żywic y Korzenia do potraw zaprawiania [...]* (w skrócie: *Zielnik*), opracowany w latach ok. 1580–1611, opublikowany pośmiertnie w Krakowie, w drukarni Bazylego Skalskiego, ss. 1540, 44 nlb. Zawiera opisy roślin zielnych; rozdziały pracy poświęcone drzewom, zwierzętom i minerałom zaginęły w rękopisie. Druk sfinansowała miłośniczka botaniki, Anna Wazówna (siostra króla Zygmunta III Wazy). Pracę przygotował do druku uczeń i przyjaciel Syreniusza, Gabriel Joannicy.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – *Zielnik* jest najobszerszym i najważniejszym staropolskim dziełem botanicznym. Zawiera opisy ok. 900 gatunków roślin użytkowych (głównie leczniczych) z całego świata oraz informacje na temat ich użytkowania oraz roli w kulturze i życiu codziennym na terenie Polski. Szerokie dane ekologiczne, dotyczące czasu kwitnienia, owocowania, wymagań glebowych i klimatycznych poszczególnych gatunków sprawiają, że Syreniusz może być uważany za pioniera myślenia ekologicznego. Terminologia i nomenklatura botaniczna, zaczerpnięta w dużym stopniu z języka ludowego, zostały przejęte przez późniejszych autorów i utrzymały się częściowo do dzisiejszego dnia. *Zielnik* Syreniusza należał do najpopularniejszych prac przyrodniczych, wydanych w Polsce przed 1800 r.

8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – wykładał medycynę w Uniwersytecie Krakowskim, uwzględniając szeroko naukę o leku roślinnym.
9. Działalność w innych dziedzinach – pełnił funkcję lekarza ubogich przy Kościele Św. Barbary.
10. Ważniejsze godności i stanowiska – dziekan Wydziału Medycznego Akademii Krakowskiej (1600).
11. Wyróżnienia i odznaczenia – brak danych.
12. Inne informacje – ok. 1610 r. Syreniusz rozpoczął drukowanie *Zielnika* (własnym nakładem) w oficynie krakowskiego drukarza Mikołaja Loba, który po śmierci autora nie wywiązał się z zawartej z nim umowy i przerwał druk. Egzekutor testamentu Syreniusza, Gabriel Joannicy wydrukował *Zielnik* dzięki dotacji Anny Wazówny, w oficynie innego impresora, Bazylego Skalskiego.
13. Wykaz ważniejszych źródeł – Szopowicz H. E. 1841: *Vita Simonis Syrennii Sacrani* [...]. Cracoviae, Typ. Universitatis, ss. 6 nlb., 52; Kołodziejczyk J. 1927: Szymon Syreniusz i jego „Zielnik” *Ziemia* **12(8)**: 123–127; Feliksiak S. (red.) 1987: *Słownik biologów polskich*. Warszawa, PWN, s. 517; Ochmański W. 1967: Staropolskie herbarze i zielniki jako źródło do dziejów roślin uprawnych. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, Ser. B*, **13**: 11–15, 20–22; Szafer W. 1964: *Zarys historii botaniki w Krakowie na tle sześciu wieków Uniwersytetu Jagiellońskiego*, UJ – Wydawnictwa Jubileuszowe 19, Kraków, s. 32–35; Zemanek A. 1996: *Z dziejów botaniki Renesansu – Padewskie inspiracje polskich zielnikarzy*. *Kwart. Hist. Nauk*, **41(1)**: 43–44, 49–51; Żurkowska R. 1985: *Wokół Zielnika Szymona Syreniusza*. *Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie* **30**: 169–183; Rostański K. 1997: Szymon Syreniusz i jego dzieło. *Wiad. Bot.* **41(2)**: 7–12.
14. Materiały ikonograficzne – oryginalny wizerunek Sz. Syreniusza nieznany; istnieją dwa portrety rysowane z wyobraźni. Pierwszy z nich, zamieszczony został wraz z życiorysem Syreniusza w pracy A. Grabowskiego: *Starożytności historyczne polskie* [...], Kraków 1840, s. 404–413, tabl. 1 (portret) (zob. s. 51). W nieco zmienionej wersji opublikowany przez B. Hryniewieckiego. Drugi, skopiowany (1961) przez Halinę Kosteczką z nie istniejącego dziś fresku Michała Stachowicza, znajdującego się niegdyś na ścianie Auli Jagiellońskiej Collegium Maius UJ; przechowywany w Muzeum UJ.

Alicja ZEMANEK

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

22. GABRIEL JOANNICY (JOANNICIUS, JOANICY, JOANNICKI, HANUSZEK)

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – ok. 1567 Przeworsk – 30 IV 1613 Kraków.
2. Rodzina – ojciec Jan zwany Hanuszkciem, mieszczanin z Przeworska. Nazwisko uczonego pochodzi od zlatynizowanego imienia ojca.
3. Wykształcenie – studiował na Wydziale Nauk Wyzwolonych Uniwersytetu Krakowskiego (1583–1590) oraz medycynę w Uniwersytecie w Padwie (1595–1597), gdzie był uczniem Prospera Alpinięgo (1553–1616), sławnego badacza flory Egiptu.
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – doktor filozofii Uniwersytetu Krakowskiego (1590), doktor medycyny Uniwersytetu Padewskiego (12 III 1597).
5. Przebieg pracy zawodowej – wykładowca astrologii (1592–1595), profesor filozofii (1598–1609), medycyny oraz botaniki lekarskiej (1609–1613) Uniwersytetu Krakowskiego. Był pierwszym profesorem (1609–1613) katedry simplicium (botaniki lekarskiej) utworzonej w 1609 r. z fundacji Jana Zemelki.
6. Podróże naukowe – podróżował po Włoszech.
- 7a. Zakres badań botanicznych – prowadził obserwacje roślin Krakowa i jego okolic.
- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii, wykaz najważniejszych prac – znana jest jedna praca botaniczna Joannicego: *Plantarum Cracoviensium Indicem proprium latine confectum* [...]. Cracoviae in Officina Andree Petricovii, S. R.M. Typographi 1616. Praca odnotowana przez bibliografów dziewiętnastowiecznych, nie odnaleziona w dwudziestym wieku. Cytat wg Chmieleńskiej M. 1954: *Polskie bibliografie Zielarstwa*, Warszawa, s. 47.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – praca Joannicego była jedną z pierwszych flor regionalnych w Europie środkowej.
8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – wykładał filozofię, astrologię, medycynę i botanikę lekarską w Uniwersytecie Krakowskim.
9. Działalność w innych dziedzinach – był również autorem prac medycznych, kalendarzy astrologicznych i okolicznościowych wierszy.
10. Ważniejsze godności i stanowiska – lekarz nad-

- worny Zygmunta III Wazy i jego siostry królowy Anny, znanej miłośniczki botaniki.
11. Wyróżnienia i odznaczenia – brak danych.
 12. Inne informacje – był uczniem i przyjacielem Szymona Syreniusza, egzekutorem jego testamentu i wydawcą *Zielnika* (1613), do którego napisał przedmowę.
 13. Wykaz ważniejszych źródeł – Barycz H. 1935: Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu. Kraków, Nakł. UJ, s. 599–600; Feliksiak S. (red.) 1987: Słownik biologów polskich. Warszawa, PWN, s. 236; Neuberg K. 1990: Gabriel Joannicy – Przeworszczanin mało znany. *Rocznik Przemyski* 27: 421–438; Szafer W. 1964: Zarys historii botaniki w Krakowie na tle sześciu wieków Uniwersytetu Jagiellońskiego, UJ – Wydawnictwa Jubileuszowe 19, Kraków, s. 32–33; Zemanek A. 1996: Z dziejów botaniki Renesansu – Padewskie inspiracje polskich zielnikarzy. *Kwart. Hist. Nauk.* 41(1):44–45, 51.
 14. Materiały ikonograficzne – portret G. Joannicego nieznan.

Alicja ZEMANEK

BOTANIKA ZA GRANICĄ BOTANY ABROAD

TOWARZYSTWO BOTANICZNE W LIÈGE (BELGIA)

The Botanical Society of Liège (Belgium)

Towarzystwo Botaniczne w Liège (Société Botanique de Liège) powstało w 1872 roku pod nazwą „Krağ Młodych Botaników z Liège” („Cercle des Jeunes Botanistes liégeois”). W 1941 roku Towarzystwo zostało zreorganizowane i rozpoczęło działalność pod aktualną nazwą. Towarzystwo liczy 280 członków (dane z 1995 roku), zarówno belgijskich jak i obcokrajowców. Polem zainteresowań Towarzystwa jest szeroko pojęte rozpowszechnianie osiągnięć nauk botanicznych z punktu widzenia nauki i popularyzacji wiedzy oraz problematyka ochrony przyrody. Towarzystwo zrzesza zarówno profesjonalistów botaników i mikologów, studentów i nauczycieli biologii, jak i przedstawicieli innych grup zawodowych zainteresowanych wiedzą botaniczną. O dużej aktywności Towarzystwa świadczą organizowane każdego roku liczne spotkania, w czasie których prezentowane są oryginalne referaty naukowe lub prelekcje popularnonaukowe. Tematami wystąpień są najczęściej: flora i

roślinność różnych regionów świata, studia poświęcone różnym grupom grzybów, ochrona przyrody, problemy ekologiczne i biogeograficzne. Corocznie odbywają się także organizowane przez Towarzystwo wycieczki w najciekawsze przyrodniczo regiony Belgii, w których biorą udział zarówno członkowie Towarzystwa, jak i członkowie innych walońskich towarzystw botanicznych. Wśród różnorodnych typów działalności Towarzystwa znaczny udział ma mikologia. Każdej jesieni odbywają się liczne wycieczki dla amatorów-entuzjastów, jak również liczne wystawy grzybów. W czasie wystaw prezentowane są żywe okazy grzybów oraz kultury grzybowe, filmy, programy audio-wizualne, kolekcje dydaktyczne. Znaczną uwagę Towarzystwo poświęca także roślinom leczniczym. Organizuje wystawy tych roślin, wydaje różnego typu publikacje (książki, atlasy, przewodniki itp., np. *Rośliny trujące i miododajne Belgii i regionów sąsiednich – spis bibliograficzny*).

Od 1937 roku Towarzystwo wydaje miesięcznik *Lejeunia, Revue de Botanique* wychodzące początkowo pod nazwą *Bulletin des Botanistes liégeois*. Publikuje ono oryginalne prace z zakresu botaniki systematycznej, fitogeografii, ekologii roślin i mikologii. Swoją nazwę czasopismo zawdzięcza botanikowi A. L. S. Lejeune, żyjącemu w latach 1779–1858, którego uważa się za prekursora belgijskiej botaniki. We współpracy z innymi walońskimi towarzystwami przyrodniczymi (Société Royale des Naturalistes de Charleroi, Cercle des Entomologistes Liégeois, Société des Naturalistes Namur-Luxembourg), Towarzystwo publikuje czasopismo *Natura Mosana*, które ukazuje się cztery razy w roku. Biblioteka Towarzystwa ma swoją siedzibę w Instytucie Botaniki Uniwersytetu w Liège. Jej zbiory tworzą głównie periodyki otrzymywane w wyniku wymiany czasopisma *Lejeunia* i jest dostępna dla wszystkich członków Towarzystwa.

Jolanta ADAMCZYK

MUZEA, ARCHIWALIA, ZBIORY MUSEUMS ARCHIVES, COLLECTIONS

WYSTAWA „ZŁOTE JABŁKA” W MUZEUM BOTANICZNYM W BERLIN-DAHLEM

Exhibition „The Golden Apples” at the Botanical Museum, Berlin-Dahlem

W Muzeum Botanicznym w Berlin-Dahlem (Botanischer Garten und Botanisches Museum Berlin-

Ryc.1. Plakat wystawy „Złote jabłka (Die Goldenen Äpfel)” w Muzeum Botanicznym w Berlin-Dahlem (Botanischer Garten und Botanisches Museum Berlin-Dahlem).

Fig. 1. Poster of exhibition „The golden apples (Die Goldenen Äpfel)” at the Botanical Museum of Berlin–Dahlem (Botanischer Garten und Botanisches Museum Berlin-Dahlem).

Dahlem) zorganizowano wystawę (15 III 1996–28 II 1997) „Złote jabłka (Die Goldenen Äpfel)”, poświę-

coną historii owoców cytrusowych. Celem organizatorów było przedstawienie szerokiej problematyki

dziejów uprawy cytrusów, migracji poszczególnych gatunków i odmian na przestrzeni wieków oraz roli tych pięknych roślin w historii cywilizacji. Pokazane były historyczne kolekcje zakonserwowanych owoców i ich modeli, a także okazów zielnikowych pochodzących ze zbiorów muzeów we Florencji i Berlin-Dahlem. Kolorowe plansze pokazywały obrazy najczęściej uprawianych taksonów, ich rozmieszczenie i drogi wędrówek w ciągu tysięcy lat. W badaniach nad historią uprawy ważne miejsce zajęła analiza przedstawień tych roślin i ich owoców w sztuce, od czasów starożytnych Chin (ok. 2000 lat p.n.e.), poprzez malarstwo średniowieczne i renesansowe, do dzisiejszego dnia. Na wystawie zaprezentowano wielki wybór spośród istniejących materiałów. Tak więc można było obejrzeć kopię pompejańskiej rzeźby Heraklesa trzymającego w dłoni „hesperyjskie jabłko”, kolorowe reprodukcje wspaniałych obrazów Botticellego, czy też ryciny dawnych ogrodów, w których cytrusy cieszyły się dużą popularnością. Ważnym zagadnieniem ukazany szeroko na ekspozycji była historia botanicznych badań nad cytrusami, od opisów i rycin w renesansowych zielnikach, poprzez osiemnastowieczne, ilustrowane publikacje, do opracowań współczesnych. Interesujące materiały zebrane zostały w dziale „form potwornych” – mianowicie najstarsze zachowane okazy nietypowych owoców, np. osiemnastowieczny preparat „ręki Buddy” (*Citrus medica* var. *sarcodactylis*) pochodzący z Florencji. Wystawa nie pominęła praktycznych zagadnień uprawy. Pokazane zostały ryciny dawnych pomarańczarni i upraw cytrusów oraz dziewiętnastowieczne narzędzia ogrodnicze. Z okazji otwarcia wystawy wydano popularną książkę poświęconą cytrusom oraz przeznaczoną dla dzieci obrazkową historię uprawy tych roślin.

Alicja ZEMANEK

**IKONOTEKA I NOTATKI FLORYSTYCZNE
AUGUSTA KONSTANTEGO HR.
KRASICKIEGO W MUZEUM BOTANICZNYM
I PRACOWNI HISTORII BOTANIKI IM.
J. DYAKOWSKIEJ OGRODU BOTANICZNEGO
UNIwersytetu Jagiellońskiego**

**Collection of drawings and floristical records of
Count August Konstanty Krasicki stored at the J.
Dyakowska Botanical Museum and History of Botany
Research Unit (the Jagiellonian University Botanic
Garden, Kraków, Poland)**

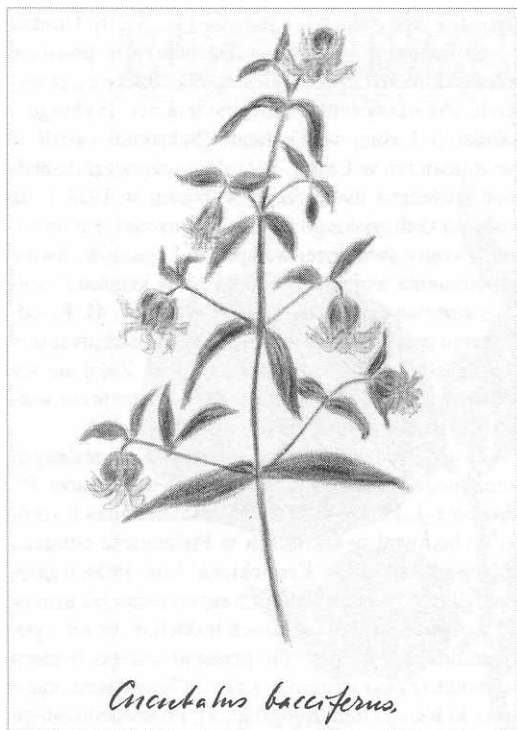
August Konstanty z Siecina hrabia Krasicki (1873–1946) jest postacią botanikom prawie nieznaną, stąd warto przytoczyć garść informacji zaczerp-

niętych z jego dwóch biogramów [5: 232, 9]. Urodził się 19 kwietnia ..?. roku w Bachórczu w powiecie przemyskim, był synem Ignacego i Elżbiety z Zamoy-skich. Po ukończeniu Uniwersytetu we Fryburgu i Akademii Leśnej w Tharandt (Saksonia) osiadł w swym majątku w Lesku. Wcześniej rozpoczął działalność społeczną uwieńczoną wyborem w 1914 r. na posła do Galicyjskiego Sejmu Krajowego. Po wybuchu I wojny światowej wstąpił do Legionów. Swoje wspomnienia wojenne opublikował w książce *Dziennik z kampanii rosyjskiej... 1914–1916* [1, 4]. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości został prezesem Małopolskiego Towarzystwa Leśnego. Zajął się też odbudową majątku rodzinnego i spalonego przez wojska rosyjskie zamku w Lesku.

Z wykształcenia był leśnikiem. Z przesłanych przez niego zrazów z oryginalnego egzemplarza *Picea abies* (L.) H. Karst. z lasów leskich Feliks Rożyński wyhodował w szkółkach w Podzamczu odmianę ozdobną *Picea abies* 'Krasickiana' Roż. 1908, o gałęziach długich, opuszczających się do ziemi jak sznury [7]. Zorganizował też w lasach leskich rezerwat o powierzchni około 1 ha – dla przeszło stuletnich sosen wejmutek (*Pinus strobus* L.). Opublikował parę prac z botaniki leśnej i dendrologii [2, 3]. Po wysiedleniu go z zamku leskiego kolejno przez bolszewików, Niemców hitlerowskich, oraz komunistyczne władze polskie, osiadł w Krakowie, tu miał zająć się pracą naukową i współpracować z Władysławem Szaferem (1886–1970). Niestety, nic nie wiadomo ani na temat początków ich znajomości, ani tego krótkiego okresu powojennej współpracy.

IKONOTEKA

W zbiorach Muzeum Botanicznego i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej znajduje się kolekcja rycin wykonana przez A. Krasickiego [11]. Nie zachowały się na jej temat żadne informacje. Przez wiele lat była przechowywana w Bibliotece Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego i Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk. W 1993 r. przekazana została do naszego Muzeum. Kolekcja składa się z pasteli wykonanych na arkuszach papieru o wymiarach około 15 x 21 cm. Na każdym z nich umieszczony jest centralnie rysunek rośliny, najczęściej części nadziemnych lub szczytowych fragmentów pędów z kwiatami lub owocami. Poniżej znajduje się podpis wykonany na maszynie do pisania lub odręcznie przez A. Krasickiego, W. Szafera (1...–19..), Bogumiła Pawłowskiego (1898–1971) lub Jana Walasa (1903–1991). Ponadto na arkuszach w obu ich

Ryc. 1. *Cucubalus baccifer*, pastel, rys. A. Krasicki ok. 1940–1944.

Fig. 1. *Cucubalus baccifer*, drawn in pastel by A. Krasicki, ca. 1940–1944.

górnym rogach i w prawym dolnym znajdują się numery (Ryc. 1, 2). Ryciny przechowywane są w czterech tekturowych teczkach. W pierwszej jest ich 176 i przedstawiają rośliny należące do 20 rodzin (*Equisetaceae*, *Alismataceae*, *Butomaceae*, *Juncaceae*, *Liliaceae*, *Amaryllidaceae*, *Cyperaceae*, *Gramineae*, *Orchidaceae*, *Sparganiaceae*, *Cannabaceae*, *Urticaceae*, *Polygonaceae*, *Euphorbiaceae*, *Chenopodiaceae*, *Caryophyllaceae*, *Aristolochiaceae*, *Ranunculaceae*, *Papaveraceae*, *Cruciferae*). W drugiej jest 188 i są to rysunki przedstawicieli 28 rodzin (*Resedaceae*, *Cistaceae*, *Violaceae*, *Guttiferae*, *Malvaceae*, *Linaceae*, *Oxalidaceae*, *Geraniaceae*, *Balsaminaceae*, *Rutaceae*, *Polygalaceae*, *Crassulaceae*, *Saxifragaceae*, *Rosaceae*, *Papilionaceae*, *Thymelaeaceae*, *Lythraceae*, *Oenotheraceae*, *Umbelliferae*, *Plumbaginaceae*, *Pirrolaceae*, *Ericaceae*, *Primulaceae*, *Convolvulaceae*, *Cuscutaceae*, *Boraginaceae*, *Solanaceae*, *Scrophulariaceae*). W teczce trzeciej jest 178 rycin roślin z 14 rodzin (*Verbenaceae*, *Labiatae*, *Plantaginaceae*,

Gentianaceae, *Apocynaceae*, *Asclepiadaceae*, *Rubiaceae*, *Caprifoliaceae*, *Adoxaceae*, *Valerianaceae*, *Dipsacaceae*, *Cucurbitaceae*, *Campanulaceae*, *Compositae*). W 4 – tylko 27 (*Liliaceae*, *Orchidaceae*, *Cruciferae*, *Caryophyllaceae*, *Malvaceae*, *Papilionaceae*, *Primulaceae*, *Boraginaceae*, *Scrophulariaceae*, *Labiatae*, *Gentianaceae*, *Campanulaceae*, *Compositae*). Łącznie kolekcja liczy 569 rycin. W zbiorze są również rysunki okazów roślin o nienormalnie wykształconych niektórych organach, np. w III teczce jest rycina podpisana *Ranunculus acer*, na odwrotnej stronie posiadająca komentarz: „*Ranunculus acer*, którego kwiaty są nienormalnie wykształcone (forma teratologiczna) o płatkach, a może i pręcikach wyrosniętych w zielone listki kształtu łyżeczkowatego. Również część słupków jest anormalnie wyrosnięta. Pr. Dr. Wierdak”.

Na podstawie zachowanych notatek A. Krasickiego można obecnie odtworzyć technikę powstawania rycin. Były w większości rysowane z natury, autor czasem polegał na własnej pamięci, posługiwał się również ilustracjami zawartymi w jednym z kluczy do oznaczania roślin autorstwa J. Rostafińskiego. Autor

Ryc. 2. *Prunella vulgaris*, pastel, rys. A. Krasicki ok. 1940–1944.

Fig. 2. *Prunella vulgaris*, drawn in pastel by A. Krasicki, ca. 1940–1944.

prawdopodobnie nie znał dobrze łacińskich nazw roślin, skoro były sprawdzane z okazami rosnącymi w krakowskim Ogrodzie Botanicznym, na co wskazuje polecenie zanotowane na odwrocie ryciny przedstawiającej *Melandrium rubrum*: „Może Ignacy odnajdzie tę plantę w Ogrodzie Botanicznym, obecnie kwitnie, wyrysowałem całą roślinę i z boku kwiatki detalicznie – jaka nazwa łacińska”. Nie znany bliżej Ignacy nie odnalazł jej jednak, bo pod ryciną znajduje się nazwa łacińska wpisana ręką W. Szafera. Po wykonaniu rycina była podpisywana, w przypadkach wątpliwych nazwy były sprawdzane lub konsultowane. Gdy zbiorek ten, prawdopodobnie zaraz po drugiej wojnie światowej, trafił do Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, został raz jeszcze przejrany przez W. Szafera, B. Pawłowskiego i J. Walasa (przed końcem 1945 r.), wtedy, być może, zaopatrzone większość rycin w podpisy wykonane na maszynie do pisania, część pozostała z odręcznymi poprawkami krakowskich botaników.

Wśród rysunków zachował się list W. Szafera do A. Krasickiego (W Krakowie, dnia 19 XI 1943 r. Wielce Szanowny Panie Hrabio...). Autor informuje w nim m. in. o odesłaniu otrzymanych paproci [może tylko ich rycin?], podaje trochę informacji o *Polypodium*, prosi o przesłanie dokładniejszych danych o *Osmunda regalis*, oferuje pomoc przy oznaczeniu niektórych roślin, oraz radzi, jak należałoby ułożyć i przygotować do druku notatkę florystyczną na podstawie zebranego materiału. W zakończeniu pisze: „Nie wątpię, że w rezultacie Jego [A. Krasickiego – P. K.] pracy powstanie cenny przyczynek naukowy do poznania flory krajowej”.

NOTATKI FLORYSTYCZNE

Razem z rycinami zachowały się rękopiśmienne materiały A. Krasickiego dotyczące jego badań florystycznych, być może tych wspomnianych w liście przez W. Szafera [10]. Materiały te obejmują trzy spisy gatunków notowanych w czasie II wojny światowej w latach 1940–1944, oraz kilka luźnych kartek z nazwami gatunków wraz ze stanowiskami. Sądząc po jakości danych, byłby to materiał wyjściowy do publikacji, które miałyby, według zachowanych brudnopisów, nosić tytuły *Spis roślin znalezionych w okolicy Leska – Zagórza 1940–1944 przez Augusta Krasickiego i Rośliny z okolic Zagórza – Porąża 1941–1942–1943*. Stanowiska, z których zanotowano rośliny, położone są wokół miejscowości wskazanych w tytułach, np.: Zagórz – łąka nad potokiem, Hoczew – łąka, Porąż – las. Spisy zawierają prawie 500 gatunków.

Wśród opisywanych notatek jest również lista kilkunastu gatunków zatytułowana *Wyjaśnienia do roślin zaznaczonych przez prof. Pawłowskiego*. Na jej podstawie, jak i powyżej opisanych trudności autora rysunków z nomenklaturą łacińską przypuszczam, że A. Krasicki był bystrym obserwatorem przyrody, a szczególnie roślin, jednakże łacińskie nazwy gatunków nie były jego najmocniejszą stroną. Jego materiały florystyczne, po zweryfikowaniu przez botaników krakowskich, zawierają wartościowe dane, które wykorzystane były w kilku późniejszych pracach florystycznych [np. 6, 8].

W chwili powstania tych notatek ich autor liczył już około siedemdziesięciu lat. Być może zarówno przeżycia wojenne, jak i powojenne sprawiły, że nie miał już wystarczająco dużo energii, by ukończyć pracę nad nimi. Nie ukazały się planowane publikacje, a zebrany materiał trafił razem z rycinami roślin do Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

LITERATURA

- [1] KRASICKI A. 1934. Dziennik z kampanji rosyjskiej Krasickiego Augusta porucznika w sztabie Komendy Polskich Legjonów 1914–1916. Nakładem „Panteonu Polskiego” Lwów, ss. 468.
- [2] KRASICKI A. 1935. O lipach w parku zamku leskiego. *Rocznik Pol. Tow. Dendrol.* 6: 149–151.
- [3] KRASICKI A. 1937. Pora wysiewu sosny weymutki. *Aktualne Wiadomości Leśnicze* 7(9): 5.
- [4] KRASICKI A. 1988. Dziennik z kampanii rosyjskiej 1914–1916. Wstęp Piotr Łossowski. IW Pax Warszawa, ss. 548.
- [5] MILLER M. [1993]. Arystokracja. Wydawnictwo Ten-ten Warszawa, ss. 271.
- [6] RYSZ B. npl. Rośliny naczyniowe w widłach Sanu i Oslawy. [Praca magisterska wykonana w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego].
- [7] SENETA W. 1978. Odmiany drzew i krzewów ozdobnych pochodzące z Podzamcza (I. Rośliny iglaste). *Rocznik Dendrol.* 31: 111–118.
- [8] ZEMANEK B. 1981. Rośliny naczyniowe Gór Słonnych (Polskie Karpaty Wschodnie). *Zesz. Nauk. Univ. Jagiell., Prace Bot.* 8: 35–124.
- [9] ŻABKO-POTOPOWICZ A. 1970. Krasicki August Konstanty. *Polski Słownik Biograficzny* 15: 144.

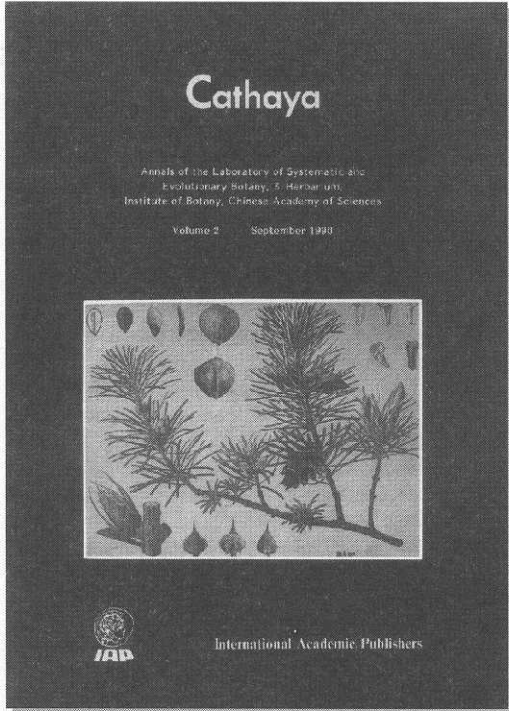
MATERIAŁY ARCHIWALNE

- Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny UJ
- [10] Var. 11 – A. Krasicki: Notatki florystyczne (1940–1944).
 - [11] Ryc. 12 – A. Krasicki: Ryciny roślin.

Piotr KÖHLER

**NOWE PERIODYKI I SERIE
NEW JOURNALS AND SERIES**

CATHAYA

Powołane do życia w 1987 roku otwarte Laboratorium Botaniki Systematycznej i Ewolucyjnej w Herbarium Chińskiej Akademii Nauk, od roku 1989 rozpoczęło wydawanie nowego chińskiego czasopisma botanicznego *Cathaya*. *Annals of the Laboratory of Systematic & Evolutionary Botany & Herbarium, Institute of Botany, Chinese Academy of Sciences* (każdy z tomów posiada własny numer ISBN). Jest to drugie, po ukazującym się od 1950 r. *Acta Phytotaxonomica Sinica*, chińskie czasopismo botaniczne finansowane przez Chińską Akademię Nauk, ale pierwsze publikowane wyłącznie w języku angielskim (od vol. 2 ze spisem treści, a od vol. 4 także z krótkim streszczeniem prac w języku chińskim). Tytuł czasopisma został dobrany bardzo trafnie, bowiem „Cathaya” ma podwójne znaczenie, w obu przypadkach związane z obszarem Chin: jedno, to nazwa endemicznego dla Chin rodzaju z klasy *Coniferosida* (barwna rycina jednego z przedstawicieli rodzaju jest przedstawiona

na okładce), a drugie, to stara nazwa Chin. Zespół redakcyjny czasopisma tworzy 15 uczonych, z tego 12 z Chin i po jednym z Austrii, Japonii i USA. *Cathaya* drukuje głównie oryginalne prace naukowe, wykonane w Laboratorium lub przez nie finansowane, z zakresu botaniki systematycznej, morfologii, anatomii i cytologii roślin, palynologii, biosystematyki, biogeografii, ochrony gatunkowej roślin i ich zasobów naturalnych, zastosowania metod matematycznych w biologii, a także recenzje publikacji dotyczących regionu; redakcja dopuszcza również możliwość publikowania prac z innych dyscyplin botanicznych, a także prac autorów zagranicznych, uzależnia to jednak od posiadanych środków finansowych.

Czasopismo *Cathaya* redagowane jest zgodnie z powszechnie przyjętymi standardami dla tego typu czasopism botanicznych. Ukazuje się raz w roku w objętości do 200 stron druku; drukowane jest na wysokiej klasy papierze kredowym, co umożliwia wierną reprodukcję zamieszczanych rycin i fotografii. Dostępne jest obecnie we wspólnej Bibliotece Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Dystrybucję czasopisma prowadzi wydawca: International Academic Publishers, 137 Chaonei Dajie, Beijing 100010, P. R. China.

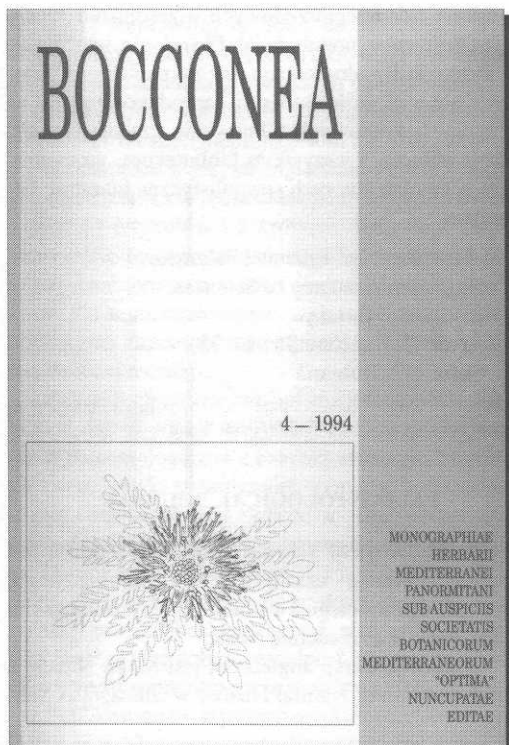
Redakcja: Cathaya

Laboratory of Systematic and Evolutionary
Botany & Herbarium
Institute of Botany
Chinese Academy of Sciences
Xiangshan
Beijing 100093, P. R. China

Jan J. WÓJCICKI

BOCCONEA

Czasopismo *Bocconea* (ISSN 1120-4060; każdy tom posiada ponadto własny numer ISBN), noszące podtytuł *Monographiae Herbarii Mediterranei Panormitani sub Auspiciis Societatis Botanicorum Mediterraneorum „OPTIMA” Nuncupatae Editae*, ukazuje się od 1994 roku i jest serią suplementującą ukazującego się od 1991 roku czasopisma *Flora Mediterranea. Acta Herbarii Mediterranei Panormitani sub Auspiciis Societatis Botanicorum Mediterraneorum „OPTIMA” Nuncupatae Editae*. W *Bocconea* publikowane są sprawozdania z botanicznych wypraw („Itinera Mediterranea”) organizowanych pod auspicjami międzynarodowej organizacji OPTIMA (Organization for the Phyto-Taxonomic Investigation

of the Mediterranean Area), krytyczne listy różnych grup roślin, prace z zakresu geografii roślin, florystyki i szeroko pojętej botaniki systematycznej, a także paleobotaniki, powiązane tematycznie z obszarem śródziemnomorskim. Poszczególne tomy stanowią opracowania monotematyczne, często o charakterze monograficznym, ukazujące się pod wspólnym tytułem. Dotychczas ukazało się pięć tomów czasopisma: vol. 1 – „Results of the First „Iter Mediterraneum” in South-Eastern Spain, June-July 1988”, vol. 2 – „A check-list of Sicilian fungi”, vol. 3 – „Results of the Second „Iter Mediterraneum” in Israel, March-April 1989” vol. 4 – „Current research on the biology of threatened plant species of the Mediterranean Basin and Macaronesia: a database”, vol. 5 – „Proceedings of the VII OPTIMA Meeting, Borovec, 18–30 July 1993), vol. 6 – „Contribution towards checklist of Mediterranean Lichens”

Czasopismo *Bocconeia* jest rocznikiem redagowanym w imieniu „Promoting Committee of the International Foundation pro Herbario Mediterraneo” przez wybitnych znawców flory obszaru śródziemnomorskiego, profesorów Francesco M. Raimondo (Palermo) i Wernera Greutera (Berlin).

Tytuł czasopisma upamiętnia imię eminentnego

renesansowego botanika sycylijskiego z Palermo, Paolo Boccone (1633–1704), jednego spośród niezbyt licznych współtwórców botaniki basenu Morza Śródziemnego, kolekcjonera – z jego zielnika korzystał K. Linneusz przygotowując swoje wielkopomne dzieło *Species plantarum* – autora m.in. takich dzieł, jak *Icones plantarum Siciliae, Malitae, Galiae, & Italiae* (1694) i *Museo di piante rare della Sicilia, Malta, Corsica, Italia, Piemonte e Germania* (1697), w których opisał i zilustrował wiele nowych dla ówczesnej nauki gatunków roślin z różnych części obszaru śródziemnomorskiego.

Zarówno *Bocconeia*, jak *Flora Mediterranea* znajdują się w zbiorach wspólnej Biblioteki Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Redakcja: Redazione di „Bocconeia”
Dipartimento di Scienze Botaniche
Via Archirafi, 38
I-90123 Palermo, Italy

Jan J. WÓJCICKI

PHYTOLOGIA BALCANICA

Narastające w ostatnich czasach zainteresowanie florą i szatą roślinną Bałkanów, a także ich historią, sprawiło, że w roku 1995 Instytut Botaniki Bułgarskiej Akademii Nauk powołał do życia nowe czasopismo botaniczne *Phytologia Balcanica* (ISSN 1310-7771). Związek z wychodzącym od 24 lat czasopismem Instytutu *Phytologia*, o bardzo szerokim zakresie tematycznym, został zachowany przez utrzymanie jego tytułu w charakterze pierwszego członu nowego czasopisma. *Phytologia Balcanica* jest czasopismem międzynarodowym, które publikuje oryginalne prace naukowe i krótkie doniesienia z zakresu taksonomii roślin, biosystematyki, chorologii, florystyki i fitocenologii, anatomii i embriologii roślin, biologii roślin leczniczych i aromatycznych, a także mykologii i paleobotaniki, powiązane tematycznie z szeroko ujętym regionem bałkańskim. Drukowane jest w całości w języku angielskim, a jego międzynarodowy charakter znajduje wyraz w składzie rady redakcyjnej, którą tworzy zespół 15 uczonych z ośmiu krajów, w tym 6 z Bułgarii, po 2 z Grecji i Niemiec i po jednym z Albanii, Jugosławii, Rumunii, Słowenii i Turcji. Redaktorem naczelnym jest dyrektor Instytutu Botaniki BAN, prof. Emanuel Palamarev, znany badacz bał-

kańskich flor trzeciorzędowych. Czasopismo *Phytologia Balcanica*, podobnie jak *Phytologia*, ukazuje się w formacie B5; drukowane jest na papierze offsetowym, ale większość fotografii reprodukowana jest na wkładkach kredowych. Omawiane czasopismo jest godne polecenia wszystkim bibliotekom, gromadzącym w swoich zbiorach specjalistyczną literaturę botaniczną.

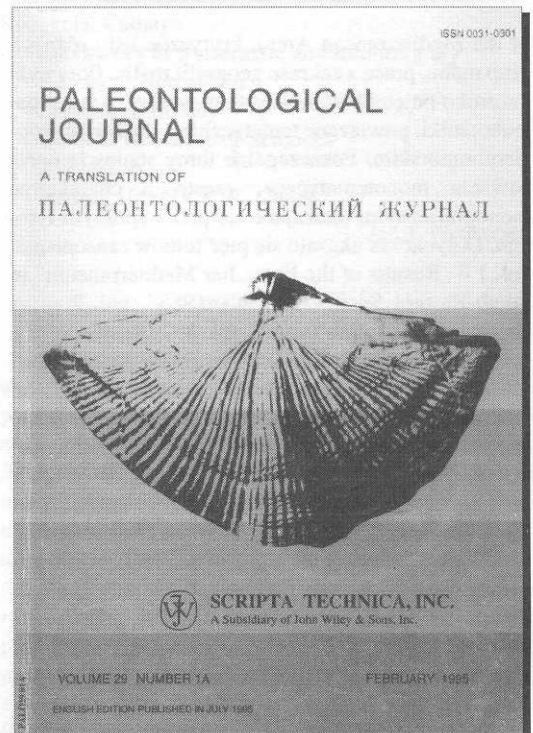
Redaktor: Prof. Dr. Emanuel Palamarev
Bulgarian Academy of Sciences
Institute of Botany
Acad. G. Bonchev Str., bl. 23
Sofia 113, Bulgaria

Jan J. WÓJCICKI

PALEONTOLOGICAL JOURNAL

Paleontological Journal (ISSN0031-0301) jest angielską wersją czasopisma *Paleontologicheskij Zhurnal*, wydawanego kwartalnie w języku rosyjskim przez Rosyjską Akademię Nauk.

Wydawcą wersji angielskiej jest M. H. Nitecki z Field Museum of Natural History w Chicago, A Sub-

sidiary of John Wiley & Sons, Inc. Rocznie ma się ukazywać pięć numerów, wszystkie mają być angielską wersją prac autorów rosyjskich publikowanych w czasopiśmie *Paleontologicheskij Zhurnal*. Wyjątkiem jest numer 1A suplementujący tom 29, który zawiera wyłącznie prace w języku angielskim i nie ma swojego odpowiednika w języku rosyjskim. Opublikowano w nim 14 artykułów i 5 krótkich doniesień. Zasięg stratygraficzny poruszanych zagadnień sięga od górnego prekambriu po miocen, i obejmuje, co jest wyjątkowe dla tego czasopisma, wyłącznie prace paleobotaniczne. Zawartość tego numeru będzie przedmiotem osobnej recenzji.

Zakres tematyczny czasopisma jest oczywiście taki sam, jak w wersji rosyjskiej, to znaczy obejmuje prace paleontologiczne z zakresu anatomii, morfologii i systematyki organizmów wymarłych, rozmieszczenia, paleoekologii, związków filogenetycznych, pochodzenia, ewolucji oraz biostratygrafii na obszarze Europy wschodniej i Azji.

Zeszyty są drukowane na kredowym papierze najwyższej jakości (bezkwasowym), stąd zarówno tekst jak i fotografie są dobrze czytelne. Cena jednego rocznika wynosi w prenumeracie niestety aż 976.50 \$.

Publikowanie wszystkich artykułów i doniesień w wersji angielskiej ma niewątpliwie duże znaczenie dla zaznajomienia szerokiego grona paleontologii światowej z ważnymi i interesującymi wynikami badań paleontologów rosyjskich.

Adres do korespondencji:

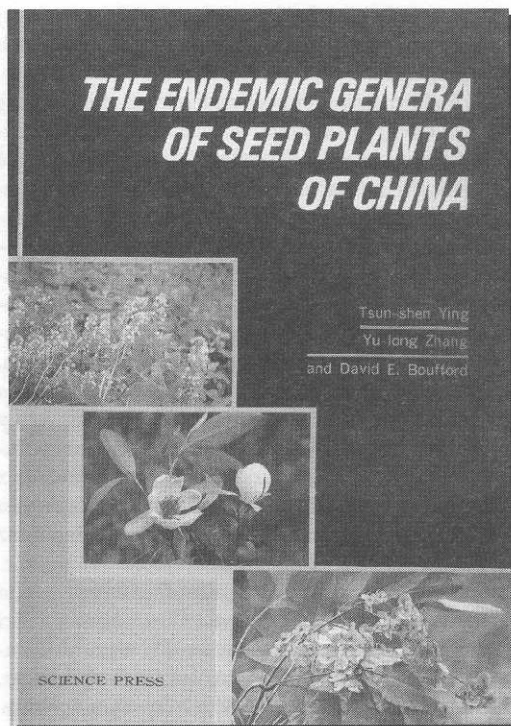
Paleontological Journal
Subscription Department
John Wiley & Sons, Inc.
605 Thrid Avenue,
New York
New York 10158, U.S.A.

Ewa ZASTAWIAK

RECENZJE BOOK REVIEWS

TSUN-SHEN YING, YU-LONG ZHANG, BOUFFORD D. E. *The endemic genera of seed plants of China*. Science Press, Beijing, 1993. ss. VII+824, 243+243 ryc., 243 mapki, 4 tabele. Twarda opr. ISBN 7-03-003787-1/Q * 465 (Beijing)

Flora Chin, licząca dziś około 25 tysięcy gatunków roślin nasiennych należących do 3.116 rodzajów

z 301 rodzin, jest bardzo bogata w taksony endemiczne. Botanicy z Instytutu Botaniki Chińskiej Akademii Nauk w Pekinie oraz z Uniwersytetu w Harvardzie, podjęli w 1976 roku prace terenowe, kontynuowane przez 16 lat, podczas których zbierali informacje o roślinach endemicznych, ich naturalnym siedlisku oraz rozmieszczeniu. Swoimi badaniami autorzy objęli przede wszystkim obszar Chin środkowych i południowych. Efektem ich pracy jest recenzowana książka, pierwsze opracowanie endemitów we florze Chin. Ogólne zagadnienia związane z endemizmem, klasyfikacja endemitów, analiza form życiowych endemitów chińskich, poziome i pionowe rozmieszczenie, centra rozmieszczenia oraz pochodzenie rodzajów endemicznych – składają się na treść pierwszych dwóch rozdziałów.

Zasadnicza część książki obejmuje przegląd rodzajów endemicznych w porządku systematycznym. Każdy rodzaj jest opatrzony cytatem nomenklatury, a kolejne akapity zawierają szczegółowy opis całej rośliny oraz opis jej ziarn pyłku, informacje o ekologii taksonu i jego rozmieszczeniu. Dane te uzupełniają ilustracje, na które składa się całostronicowy rysunek rośliny i poszczególnych jej organów, fotografie ziarn pyłku w mikroskopie świetlnym i skanin-

gowym oraz mapa rozmieszczenia. Jeżeli jakiś rodzaj zawiera więcej niż jeden gatunek – podano dla nich klucz.

Z roślin nagonasiennych endemitami chińskimi są rodzaje *Ginkgo*, *Cathaya*, *Pseudolarix*, *Psuedotaxus*, *Cunninghamia*, *Glyptostrobus*, *Metasequoia* i *Taiwania*. Większość z nich są to rodzaje dobrze znane z trzeciorzędu Europy i Azji. Wśród roślin okrytonasiennych opisano 62 rodziny dwuliściennych i 6 – jednoliściennych, oraz odpowiednio 205 i 31 rodzajów. W tej grupie roślin 10 taksonów jest blisko spokrewnionych z tymi, które występowały w trzeciorzędzie Eurazji. Z pewnością nie jest to ostateczna liczba, będzie ona rosła w miarę coraz lepszego poznawania flory dzisiejszych Chin. Ze wszystkich opisanych w książce taksonów tylko trzy są dziś hodowane w Europie, a mianowicie *Metasequoia glyptostroboides* z *Taxodiaceae*, pięknie kwitnący krzew *Kolkwizia amabilis* z *Caprifoliaceae* oraz oryginalne drzewa z barwnymi liśćmi *Davidia involucrata* z *Davidiaceae*.

Tekst jest opatrzony bibliografią liczącą ponad 310 pozycji oraz indeksem. Szata ilustracyjna książki jest bardzo atrakcyjna i bogata, rysunki niezwykle staranne, zdjęcia sporomorf bardzo dobrej jakości. Efekt, zwłaszcza fotografii, byłby jednak lepszy, gdyby papier mógł być lepszej jakości. Biorąc pod uwagę ogromną ilość cennych informacji należy tę książkę polecić systematykom, geografom roślin, palinologom oraz paleobotanikom. Zwłaszcza w tej ostatniej dziedzinie nauk botanicznych książka może przynieść wiele ważnych odkryć.

Ewa ZASTAWIAK

BRODA B., MOWSZOWICZ J. *Przewodnik do oznaczania roślin leczniczych, trujących i użytkowych*. Wydanie V. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 1996, str. 894, ISBN 83–200–1956–7.

Ukazało się kolejne, piąte już wydanie oryginalnej książki o wybranych gatunkach roślin naczyniowych, krajowych i obcego pochodzenia, określanych jako lecznicze, trujące i ogólnie użytkowe. Jest to dzieło łódzkich botaników: emerytowanego prof. Bronisława Brody z Wydziału Farmacji AM i zmarłego prof. Jakuba Mowszowicza (1901–1983) z Uniwersytetu Łódzkiego, którzy poświęcili je pamięci Profesora Jana Muszyńskiego (1884–1957) – nestora ziołarstwa polskiego, twórcy szkoły farmakognostycznej i ogrodu botanicznego w Łodzi. Książka ma charakter przewodnika do oznaczania roślin (1268 gatunków) i jest przeznaczona dla studentów wydziałów

farmaceutycznych i szkół rolniczych oraz zbieraczy ziół leczniczych, aptekarzy i ekologów.

Przewodnik składa się z 2 części. Pierwsza z nich (str. 9–70) poświęcona jest ogólnej, ale wszechstronnej prezentacji roślin leczniczych pod względem farmaceutycznym, a także sposobom pozyskiwania surowców zielarskich. Omówiono tu także morfologię poszczególnych części roślin (ilustrowaną rysunkami), celem umożliwienia czytelnikowi korzystania z kluczy do oznaczania rodzin, rodzajów i gatunków. W tej części przewodnika zamieszczono również krótkie opisy 13 ważniejszych rodzin, ilustrowane całostronicowymi tablicami, z rysunkami – typowych dla tych rodzin – elementów budowy kwiatów, owoców i liści.

Ponadto, jeden krótki rozdział poświęcony jest ochronie gatunkowej roślin, napisany w sposób dość ogólny, gdyż brakuje w nim m.in.: powołania się na aktualne rozporządzenie o ochronie gatunkowej roślin, podziału na gatunki ściśle i częściowo chronione, oraz podania zasad i podstaw prawnych zbierania ze stanu dzikiego roślin podlegających częściowej ochronie gatunkowej.

Drugą, szczegółową część przewodnika (str. 71–894) rozpoczyna klucz do oznaczania rodzin, podzielony na 3 grupy: I. Rośliny zielne wodne lub błotne, II. Drzewa, krzewy i krzewinki oraz III. Rośliny zielne, lądowe i błotne, a te na kolejne podgrupy systematyczno-morfologiczne. Pozostała, zasadnicza część książki zatytułowana „Klucze do oznaczania rodzajów i gatunków” to systematyczny przegląd 1268 gatunków roślin (wg Englera 1934–1964), od widłaków do storczyków, przedzielony – stosownie do potrzeb – kluczami do oznaczania rodzajów i gatunków. Opis poszczególnych gatunków roślin rozpoczyna ich nazwa łacińska z synonimami oraz nazwa polska. Nomenklaturę łacińską zaczerpnięto z 2 źródeł: uświęconego tradycją klucza *Rośliny polskie* W. Szafera, S. Kulczyńskiego i B. Pawłowskiego oraz – najczęściej – z dzieła *Flora Europaea* (t. I–IV, 1964–1972), w którym znajduje się współcześnie obowiązujące nazewnictwo botaniczne. Synonimiczne nazwy stosowane są niezbyt konsekwentnie, tj. w różnej kolejności i raczej na wyczcucie – nie chcąc prawdopodobnie szokować czytelnika nowymi nazwami, np. dla widłaka wronica zastosowano najpierw starą nazwę łacińską – *Lycopodium selago* L., a dalej, w nawiasie nową [*Huperzia selago* (L.) Martius]; natomiast u jaskrów w odwrotnej kolejności, czyli najpierw aktualną nazwę, np.: *Ranunculus acris* (R. *acer* L.), podobnie z szakłakiem kruszyną – *Rhamnus frangula* [*Frangula alnus*]. Następnie w opisie poszczególnych gatunków, po nazwie polskiej omówiono kolejno morfologię ich pę-

dów, liści, kwiatów i owoców, oraz podano czas kwitnienia, siedlisko i częstość występowania, formę życiową, liczbę chromosomów i informację: czy roślina jest trująca lub chroniona. Następnie – nieco mniejszą czcionką – wymieniono nazwę polską i łacińską surowca uzyskiwanego z danej rośliny oraz jego skład chemiczny i działanie farmakologiczne, a także inne informacje dotyczące praktycznego wykorzystywania rośliny należącej do omawianego gatunku. Obok tych opisów, 960 gatunków roślin, czyli 76,7%, przedstawiono w postaci czarno-białych rysunków, prezentujących pokroje całych roślin i ich – diagnostycznie istotnych – części.

Korzystanie z Przewodnika ułatwiają 3 skorowidze zamieszczone na końcu książki, które zawierają: łacińskie i – oddzielnie – polskie nazwy rzędów, rodzin i rodzajów, do których należą opisane gatunki roślin oraz łacińskie nazwy ważniejszych surowców roślinnych.

Książka – napisana przez znawców przedmiotu i znakomitych popularyzatorów wiedzy botanicznej – cieszy się wciąż dużym zainteresowaniem wśród czytelników o różnej profesji i stopniu znajomości botaniki. Jest ona jednocześnie podstawowym dziś branżowym podręcznikiem akademickim i kluczem do oznaczania użytkowych i powszechnie nas otaczających roślin naczyniowych, w którym przyjęto obowiązujące nazewnictwo systematyczne, zgodnie z Międzynarodowym Kodeksem Nomenklatury Botanicznej (1961).

W tym wydaniu książka ma oprawę kartonową z bardzo estetyczną, barwną okładką, którą – wraz ze stroną tytułową – zgrabnie zaprojektował Jaromir Stankiewicz. Szkoda tylko, że w dobie wzrastających możliwości materiałowych i technicznych, takie podstawowe klucze botaniczne, jak: *Rośliny polskie*, *Dendrologia* W. Senety i omawiany *Przewodnik* puchną z wydania na wydanie, osiągając – w dwu pierwszych przykładach – postać 2. tomowych cegieł, nie przydatnych do pracy w terenie. W ten sposób *Przewodnik* zwiększył swoją grubość, w porównaniu z IV wydaniem, prawie o 1/3, przy tej samej liczbie stron. Na dodatek, jego gruby papier – choć biały – prawdopodobnie nie przyjmuje dobrze farby drukarskiej, gdyż przy niektórych rysunkach zanikają delikatne linie konturowe, np. ryc. 49, 71, 72 i in. Należy żałować, że Wydawnictwo Lekarskie mając takie doświadczenie i zapewne pozytywny efekt finansowy – nie zdecydowało się na druk tej pozycji na papierze brewiarzowym lub pelurze (jak wydanie IV), co w pełni odpowiadałoby potrzebom książki o charakterze przewodnika. Należy mieć nadzieję, że nastąpi to w kolejnym

wydaniu tego wartościowego Przewodnika, po usunięciu drobnych usterek i uaktualnieniu niektórych danych, m.in. związanych ze zmieniającym się Rozporządzeniem o ochronie gatunkowej roślin. Wydaje się, że założenia metodyczne i merytoryczne tej pozycji są na tyle trafne i udane, że dzieło to należy dalej wznawiać, aktualizując i udoskonalając jego formę i treść w kolejnych edycjach.

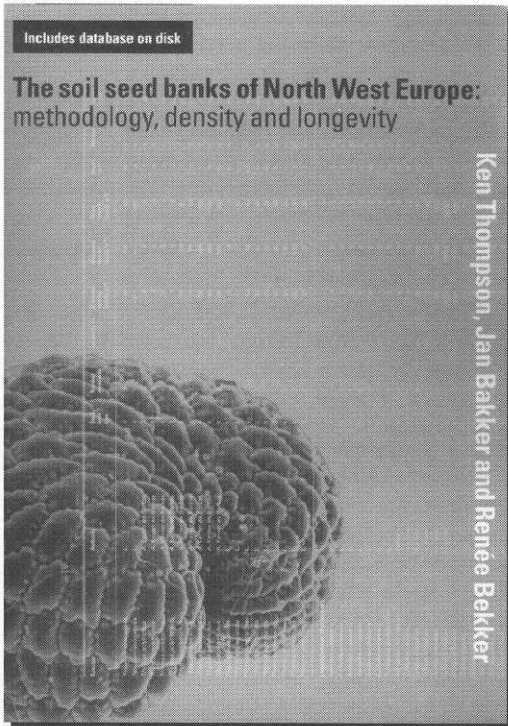
Janusz HEREŹNIAK

THOMPSON K., BAKKER J., BEKKER R. *The soil seed banks of North West Europe: methodology, density and longevity*. University Press, Cambridge, 1997. ss. 276, 21 ryc., 4 tabele, 1 dyskietka. Twarda opr. ISBN 0-521-49519-9.

Rosnąca szybko ilość szczegółowych informacji, rozproszonych w różnych publikacjach i równoczesny rozwój komputerowych metod gromadzenia danych sprawiają, iż konieczne staje się tworzenie specjalistycznych baz danych, które zawierałyby możliwie wszystkie informacje z danej dziedziny i były szeroko dostępne. W ostatnich dziesiątkach lat przybyło m.in. dużo informacji dotyczących biologii i ekologii różnych gatunków roślin, w tym szeroko pojętej biologii nasion. Szczególnie wiele uwagi poświęca się bankom nasion w glebie – ich roli w ochronie zarówno pojedynczych gatunków roślin, jak i całych zbiorowisk roślinnych, a także ich znaczeniu w procesach dynamiki roślinności.

Niedawno ukazała się baza danych dla banków nasion w glebie, spełniająca w dużej mierze oczekiwania osób zajmujących się tą problematyką. Baza została udostępniona w dwu wersjach – książkowej i elektronicznej (do każdego egzemplarza dołączono dyskietkę).

W ostatnich kilkunastu latach opublikowano kilka przeglądowych opracowań dotyczących banków nasion, np. „*Ecology of Soil Seed Banks*” (Leck M. A., Parker V. T., Simpson R. L. 1989)[por. Loster, *Wiad. Bot.* 37 (1/2):218–219, 1993], jednak dotychczas nie było jednego, aktualnego źródła informacji o typie i wielkości banku nasion poszczególnych gatunków. Tę lukę wypełnia właśnie omawiana pozycja, przynajmniej dla północno-zachodniej Europy, tzn. obszaru rozciągającego się od doliny Loary na południu po arktyczną Norwegię na północy. Punktem wyjścia była lista roślin naczyniowych zestawiona w oparciu o dwie flory, obejmujące swym zasięgiem tę część Europy, tzn. „*Collins guide to the grasses, sedges, rushes and ferns of Britain and Northern Europe*” (Fitter R., Fitter A., Farrer A., 1984) i „*The wild*

flowers of Britain and Northern Europe" (Fitter R., Fitter A., Blamey M., 1985). Lista ta zawiera 2568 taksonów, ale tylko dla 1189 są dane o banku nasion. Przy opracowywaniu bazy wzięto pod uwagę 275 publikacji od r. 1900 do końca 1993 r., także te, które zawierają wyniki eksperymentów z zakopywaniem nasion w glebie. Około 85% publikacji dotyczy terenów Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Niemiec, Holandii, Kanady i Szwecji; prace z innych krajów (m.in. z Polski) stanowią niewielki procent. Łącznie zgromadzono 21071 danych, przy czym liczba danych odnoszących się do poszczególnych gatunków jest bardzo różna – dla 250 gat. są tylko pojedyncze informacje, dla innych (np. *Trifolium repens*) jest ich kilkadziesiąt.

Bazę danych poprzedza kilka rozdziałów wprowadzających, w których autorzy omawiają kryteria decydujące o włączeniu danych do bazy, dyskutują klasyfikacje typów banków nasion, metody stosowane w badaniach zapasu nasion w glebie, podają krótką analizę siedlisk, w jakich były prowadzone badania, dają także opis sposobu korzystania z bazy danych oraz rady, jak należy te dane interpretować.

Baza danych, obejmująca ponad 230 stron, zawiera: nazwę gatunku (zastosowano alfabetyczny układ

rodzin, a w ich obrębie gatunków), typ banku nasion, liczbę uwzględnionych notowań, długość życia nasion, minimalną, maksymalną i średnią liczbę nasion/m², głębokość, z której pobierano próby oraz ródło danych. Dodać trzeba, że dla poszczególnego gatunku dane pochodzące z różnych ródeł podawane są osobno, np. *Amaranthus retroflexus* wymieniony jest 20 razy, ponieważ z tyłu ródeł zaczerpnięto informacje. Daje to możliwość zorientowania się w dużych niekiedy różnicach wartości podawanych dla tej samej cechy. Np. dla wymienionego już *A. retroflexus* średnia liczba nasion/m² wynosi, wg różnych ródeł, od 8 do 5541!

Jak zauważają autorzy opracowania, nawet w przypadku tak niedużego i dobrze poznanego obszaru jak północno-zachodnia Europa, dla wielu gatunków roślin nie ma żadnych danych, a dla wielu innych mają one małą wartość. Istnieje zatem konieczność kontynuowania badań nad zapasem nasion w glebie, zwłaszcza w odniesieniu do roślin tworzących półnaturalne zbiorowiska, z których wiele należy do gatunków ustępujących i zagrożonych. Udostępniona baza danych może być w przyszłości uzupełniona o nowe informacje, ale dobry początek został już zrobiony i ekologowie roślin z pewnością będą często korzystać z omówionego tu opracowania (tradycjonaliści posłużą się książką, bardziej nowocześni skorzystają z dyskiety).

Stefania LOSTER

Prace Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Tom 3, zeszyt 1, Wrocław 1996. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, ss. 385.

Na wstępie warto przypomnieć, że zeszyt pierwszy tomu pierwszego *Prac Wrocławskiego Ogrodu Botanicznego* ukazał się w 1892 roku, a jego ówczesnym naczelnym redaktorem był profesor Karl Prantl, dyrektor Ogrodu w latach 1889–1893. Następnie, po upływie stu lat, wyszedł w 1995 r. zeszyt pierwszy tomu drugiego pod redakcją dyrektora naszego Ogrodu, dra hab. Tomasza J. Nowaka.

Omawiany obecnie zeszyt pierwszy tomu trzeciego jest ze wszech miar interesujący, gdyż zawiera m.in. najstarszy z istniejących katalogów nasion Wrocławskiego Ogrodu. Pochodzi on z 1820 r. i został znaleziony przypadkowo w Bibliotece Instytutu Botanicznego Uniwersytetu w Wiedniu.

W dalszej części *Prac* natrafiamy na sporządzone przez G. Wójcika zestawienie glonów, mchów, słu-

zowców, porostów i grzybów występujących w Ogrodzie. Zostało ono opracowane w oparciu o badania prowadzone przez pracowników Instytutu Botaniki Uniwersytetu Wrocławskiego na przestrzeni lat 1988–1995.

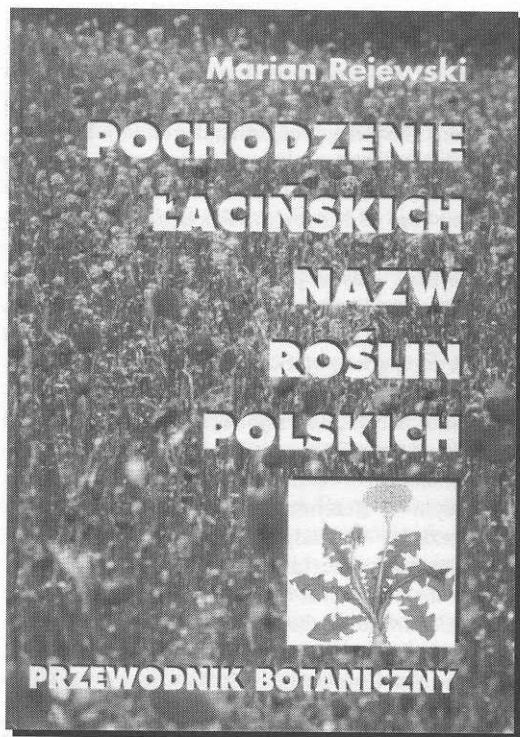
Z uwagi na znikomą liczbę gatunków i skomplikowaną systematykę, nie można było wprowadzić w wykazie podziału na taksony wyższe od gatunku. Jedynie glony podzielono na wyższe jednostki taksonomiczne – klasy, ale bez wydzielenia *Prokaryota* i *Eukaryota*.

Wartościowy jest również katalog roślin Wrocławskiego Ogrodu Botanicznego opracowany przez T. J. Nowaka i E. Lenard. Stanowi drugie tego rodzaju przedsięwzięcie w okresie powojennym. Należy zaznaczyć, że pierwszy *Index Plantarum* ujrzał światło dzienne w 1990 r. W wykazie nazw roślin uwzględniono podział na rodziny, które są podawane w porządku alfabetycznym. Pozostano też przy oddzielnym wyodrębnieniu roślin szklarniowych i uprawianych w gruncie. W katalogu uwzględniono stan kolekcji na koniec 1995 r., a przy jego opracowywaniu posłużono się komputerową ewidencją danych, które usystematyzowano w dziesięciu zbiorach połączonych z sobą określonymi regułami. Lista roślin obejmuje 13001 pozycji stanowiących 8925 gatunków i odmian.

W końcowej części *Prac* M. Radziuk, G. Wójcik i E. Lenard omówili rośliny chronione Ogrodu Botanicznego. Przypomnieli m.in., że znajdują się tam 93 polskie taksony podlegające ścisłej ochronie, przy czym 30 otrzymano z nasion zebranych z naturalnych stanowisk, zaś inne pochodzą z wymiany. Szczególnie bogate jest alpinarium, w którym rośnie 61 gatunków roślin chronionych. Są to przede wszystkim rośliny górskie i muraw kserotermicznych. W dziale biologii i morfologii roślin wyodrębniono specjalną kwaterę, gdzie uprawia się 31 taksonów roślin prawnie chronionych w Polsce. W innych częściach Ogrodu uprawiane są również gatunki chronione, zwłaszcza cisy (*Taxus baccata*), wśród których są okazy uznane za pomniki przyrody. W Ogrodzie znajduje się również 39 polskich gatunków roślin rzadkich i ginących, spośród których część podlega ochronie prawnej.

Roman KARCZMARCZUK

REJEWSKI M. *Pochodzenie łacińskich nazw roślin polskich. Przewodnik botaniczny*. Książka i Wiedza, Warszawa 1996, Wydanie I, ss. 172, ISBN 83–05–12868–7, opr. twarda. Cena 24 zł.

Publikacje, które podawałyby znaczenie naukowych nazw roślin, należą dotychczas w języku polskim do rzadkości. W ciągu ostatnich stu lat powstały wprawdzie liczne prace językoznawcze, ich obiektem badań były jednakże nazwy polskie – ludowe i naukowe. *Pochodzenie łacińskich nazw roślin polskich* M. Rejewskiego jest pierwszym tego typu słownikiem w języku polskim. Składa się z kilku rozdziałów. „Uwagi wstępne” zawierają informację o pochodzeniu łacińskich nazw taksonów wraz z zasadami pisowni, wymowy i akcentuacji, po nich następuje „Wykaz skrótów”. Zasadniczą częścią pracy jest jej rozdział „Lista nazw rodzajowych i gatunkowych (epitetów)” (s. 15–167). Umieszczone są w nim alfabetycznie nazwy rodzajowe i epitety gatunkowe. Każdy wyraz łaciński i grecki ma zaznaczony akcent, co bardzo ułatwia prawidłową wymowę. Książkę kończy „Wykaz przedrostków, przyrostków i końcówek nazw botanicznych”, „Wykaz ważniejszych źródeł”, oraz „Spis treści”.

Przy przygotowywaniu tego typu pracy nie można ustrzec się pewnych mankamentów. Najłabszą stroną prezentowanego *Przewodnika*, moim zdaniem, jest jego warstwa historyczno-botaniczna. Historii nomenklatury botanicznej poświęcone są tylko dwa zdania.

Autor nigdzie nie podaje daty (roku), od której przyjmuje się istnienie współczesnego systemu nazw binominalnych. Myli ponadto system Linneusza dwuwyrazowego nazywania gatunków, z jego sztucznym systemem klasyfikacji organizmów (s. 98). Pierwszy używany jest nadal, podczas gdy drugi z nich już po kilkudziesięciu latach zastąpiony został przez systemy naturalne (np. de Jussieu'a). Trochę raz niejednolite traktowanie danych biograficznych w poszczególnych hasłach: czasem podana jest (niekiedy błędnie) tylko narodowość osoby, od której utworzona została nazwa rośliny. Autor w spisie literatury wymienił *Słownik biologów polskich* jako główne źródło danych biograficznych, a pomimo to np. na s. 24 znalazła się informacja: „*andrzejowskiánu* (*Diánthus*), od nazwiska: Antoni Lukianowicz Andrzejowski, 1785–1868, botanik ros.” (A. Andrzejowski był Polakiem pracującym w Krzemieńcu, Kijowie, Niżynie oraz Stawiszczach). Niekiedy nieścisłe informacje zawierają dane dotyczące historii roślin uprawnych, np. „*Cucurbita* [...], rzym. nazwa dyni”, co sugeruje, że rodzaj *Cucurbita* pochodzi ze Starego Świata, podczas gdy jest pochodzenia środkowoamerykańskiego; w przypadku tego hasła brak jedynie informacji o przeniesieniu starożytnej nazwy na inny rodzaj.

Omawiany *Przewodnik* nie zawiera przynajmniej krótkich informacji, kim był cytowany często Warron, Kolumela, Pliniusz Starszy i inni starożytni autorzy, i z jakich ich dzieł pochodzą nazwy roślin. Autor używa formy „Dioskurides”, chociaż tradycyjnie w polskich pracach botanicznych używano – „Dioskorydes”, a poprawna transliteracja według filologów klasycznych jest „Dioskorides”. Wśród skrótów brak wyjaśnienia „NMP”, nie każdy z nim jest przecież zaznajomiony.

Tych kilka negatywnych przykładów nie umniejsza oczywiście ogromnej wartości tej pracy. Jej szczególne znaczenie i zastosowanie widzę w pracy dydaktycznej. Poręczny format, dogodny w użyciu nawet podczas zajęć terenowych, sprawi, że praca ta, obok klucza do oznaczania roślin, może stać się jednym z dzieł najczęściej używanych przez botaników, szczególnie młodych.

Piotr KÖHLER

VITT D. H., KOPONEN T., NORRIS D. H., *Bryophyte flora of the Huon Peninsula, Papua New Guinea. LV. Desmotheca, Groutiella, Macrocoma and Macromitrium (Orthotrichaceae, Musci)*. Acta Botanica Fennica No. 154. Finnish Zoological and Botanical Publishing Board, Helsinki, 1995, 96 str., 40 ryc.

Miękka opr., format 17.6 x 25.0 cm. Cena FIM 170 (150 dla subskrybentów). ISBN 951-9469-48-6; ISSN 0001-5369.

W początku lat 80. T. Koponen z Helsinek i D. H. Norris z Berkeley zainicjowali opracowanie flory mszaków Półwyspu Huon na Nowej Gwinei, a omawiana praca jest kolejną, 55 pozycją z tej serii. Choć formalnie flora ta obejmuje niewielki obszar we wschodniej części wyspy, w poszczególnych opracowaniach uwzględniane są wszystkie taksony opisane zarówno z Nowej Gwinei, jak i z przyległych wysp. Tym samym to pozornie lokalne opracowanie nabiera uniwersalnego znaczenia dla obszaru o kluczowym briogeograficznym znaczeniu w obszarze malezyjskim, będącego ważnym pomostem w wymianie flor pomiędzy południowo-wschodnią Azją i Australią. Dzięki wyjątkowemu położeniu Nowej Gwinei flora mchów jest tam bardzo bogata, ale realna liczba gatunków mchów, nie mówiąc już o wątrobowcach, jest w tej chwili niemożliwa do ustalenia. Wprawdzie z całej wyspy podano blisko 850 gatunków mchów, ale jak pokazały rewizje taksonomiczne różnych rodzajów przeprowadzone w ramach omawianej serii, stopień redukcji nazw gatunkowych do synonimów jest znaczny, a w niektórych wypadkach, np. w rodzaju *Macromitrium* Brid. dochodzi do prawdziwego zdziśniewania lokalnych gatunków, gdyż aż 38 nazw gatunków zostało uznanych za synonimy jednej z 29 nazw gatunkowych faktycznie występujących na tym obszarze. Nie może tego zrównoważyć w żadnej mierze odkrywanie nowych gatunków z Nowej Gwinei, które są stale opisywane, w tym również w różnych opracowaniach z omawianej serii.

Omawiane opracowanie jest rewizją taksonomiczną czterech rodzajów z trudnej rodziny *Orthotrichaceae*: *Desmotheca* Lindb., *Groutiella* Steere, *Macrocoma* (C. Muell.) Grout i *Macromitrium*. Trzy pierwsze rodzaje są reprezentowane na Nowej Gwinei przez jeden tylko gatunek, podczas gdy pantropikalny rodzaj *Macromitrium* liczy tu 29 gatunków. Podobnie jak i w innych opracowaniach tej serii, wszystkie gatunki są szczegółowo opisane i zilustrowane, omówione jest ich rozmieszczenie pionowe, ekologia oraz występowanie w Zachodniej Melanezji, a ich nazwy są typizowane i opatrzone pełną listą synonimów użytych dla taksonów opisanych z całej Melanezji. Wartościowe są również informacje dotyczące ikonografii każdego gatunku oraz obszernie niejednokrotnie dyskusje taksonomiczne. Natomiast rodzaje i rodziny nie są opisane w sposób spotykany w klasycznych florach, lecz jak we wszystkich opracowaniach tej serii

zastąpione są obszernymi komentarzami, w których dyskutowane są ich cechy diagnostyczne, uwagi o rozmieszczeniu ogólnym, jak i lokalnym na Nowej Gwinei i w Melanezji.

Prezentowane tu opracowanie powinno stanowić model dla podobnych flor obszarów egzotycznych. W chwili obecnej jest prawie niemożliwe, aby jeden autor był w stanie dokonać niezbędnych rewizji taksonomicznych całych grup, a jeśli nawet, to czas na przygotowanie takiego opracowania byłby nazbyt długi. Chociaż w przygotowaniu omawianej flory brało udział wielu badaczy, to całe przedsięwzięcie jest dalekie od ukończenia, a nietknięte pozostają takie duże i trudne rodziny jak *Sematophyllaceae*, *Hypnaceae*, *Bartramiaceae* czy *Brachytheciaceae*, nie mówiąc już o wielu rodzinach wątrobowców. Sądzić należy, że przygotowanie całej flory mszaków Nowej Gwinei zajmie jeszcze wiele lat pracy. Tym niemniej dotychczasowe wyniki wskazują, że będzie to opracowanie epokowe, które będzie można uznać za kamień milowy w badaniach taksonomicznych mchów tropikalnych.

Ryszard OCHYRA

WIGGINTON M. J., GROLLE R. (uzupełnienia A. GYARMATI), *Catalogue of the Hepaticae and Anthocerotae of Sub-Saharan Africa*. Bryophytorum Bibliotheca Band 50, Cramer in der Gebrüder Borntraeger Verlagsbuchhandlung, Berlin – Stuttgart, 1996, 267 str., 1 mapa. Miękką opr., format 14.0 x 22.5 cm. J. Cena: DM 110. ISBN 3-443-62022-1.

Afrykańskie wątrobowce były przedmiotem badań już na początku ubiegłego stulecia, a pierwsze wzmianki o nich znaleźć można we florach Beninu A. M. F. J. Palisota de Beauvoisa z 1805 r. i Kraju Przylądkowego J. G. C. Lehmana z 1829 r. Liczne nowe gatunki z Afryki Południowej zostały opisane w epokowym *Synopsis Hepaticarum* wydanym w latach 1844–47 przez C. M. Gottschego, J. B. G. Lindenberga i C. G. Neesa von Esenbecka. Ponieważ eksploracja Czarnego Łądu zaczęła się dość późno, liczniejsze publikacje dotyczące afrykańskiej hepaticoflory pojawiły się dopiero z końcem ubiegłego wieku i były dziełem F. Stephaniego, który umieścił wszystkie opisane przez siebie gatunki w słynnym dziele *Species Hepaticarum* (1898–1925). Największe ożywienie w badaniach taksonomicznych i briogeograficznych afrykańskich wątrobowców nastąpiło dopiero po II wojnie światowej, a szczególnie duże zasługi na tym polu położyli S. Arnell, C. Vanden Berghen i E. W. Jones, a w ostatnich latach R. Grolle, T. Pócs i S. M.

Perold. Ich dziełem były rewizje taksonomiczne szeregu rodzajów, w których nie tylko poddali krytycznej ocenie dawniej opisane taksomy, ale odkryli wiele nowych gatunków i wydatnie wzbogacili wiedzę o ich rozmieszczeniu geograficznym. Pomimo znaczącego postępu w badaniach hepaticologicznych Afryki, obszar ten nie doczekał się żadnej flory opisowej wątrobowców, a jedyne lokalne flory Afryki Południowej T. R. Sima (1926) i S. Arnella (1963) są dziś dziełami przestarzałymi i mocno zdezaktualizowanymi. Spore nadzieje na opracowanie takiej flory łączy się z zainicjowanym kilka lat temu projektem Bryologia Africana stawiającym sobie za cel opracowanie Flor mchów i wątrobowców całego kontynentu na południe od Sahary i przyległych wysp na Atlantyku i Oceanie Indyjskim. Znakomitym punktem wyjściowym dla takich dzieł są katalogi wszystkich taksomów wątrobowców podanych z Afryki tropikalnej. Po opublikowaniu wykazu wątrobowców dla wysp wschodnioafrykańskich na Oceanie Indyjskim*, kolejny wykaz obejmuje kontynent afrykański oraz położone na Atlantyku Wyspy Zielonego Przylądka, Wyspę Wniebowstąpienia i Wyspę Św. Heleny i Sokotrę na Ocenie Indyjskim.

Omawiany katalog obejmuje ogółem 2230 nazw ułożonych alfabetycznie według rodzajów, z czego 127 odnosi się do akceptowanych nazw rodzajowych, a 745 do uznanych nazw gatunkowych, zaś pozostałe nazwy są synonimami. Każda akceptowana nazwa gatunkowa opatrzona jest pełną listą synonimów (homo- i heterotypowych) użytych dla taksomów opisanych z Afryki. Dla każdego gatunku podane są wszystkie dane z literatury ułożone w porządku alfabetycznym według państw oraz zamieszczone są informacje o jego ikonografii.

W sumie przy kompilowaniu niniejszego katalogu skonsultowano ponad 600 pozycji literatury. Uwzględnione są tu nie tylko prace ściśle odnoszące się do Afryki, ale wszystkie możliwe monografie i rewizje taksonomiczne zawierające jakiegokolwiek wzmianki o wątrobowcach afrykańskich. Autorzy wyjątkowo rzetelnie zestawili dane z literatury i naprawdę trudno jest znaleźć pozycje pominięte. Zaliczyć do nich można książkę S. i G. Miehe z 1994 r. o wysokogórskich zarostach wrzosowiskowych z Gór Bale w Etiopii, zawierającą w formie aneksu wykaz wątrobowców stwierdzonych w trakcie badań nad tymi zbiorowiskami.

Pomimo że tego typu wykazy są bezkrytycznym zestawieniem danych z literatury, mają one ogromne

* Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Ser. Polonica* 3: 10 (1996).

znaczenie dla taksonomów, gdyż zwalnia to ich ze żmudnego i czasochłonnego przeglądania literatury źródłowej, z reguły rozproszonej w czasopismach całego świata, w celu uzyskania odpowiednich cytatów o występowaniu określonego taksonu na danym obszarze, co z kolei ułatwia lokalizację odpowiednich materiałów zielnikowych. Niniejszy katalog nie zawiera prawie żadnych nowości taksonomicznych i nomenklatorycznych. Jedynym wyjątkiem są to trzy propozycje zsynonimizowania starych nazw F. Stephaniego i G. Goli oraz trzy sugestie nowych kombinacji, jednak bez ich formalnej legitymizacji.

Zestawienie katalogu tego typu wymaga od autorów iście benedyktyńskiej cierpliwości i skrupulatności. Można być całkowicie pewnym, że ich wysiłek będzie doceniony przez wszystkich hepatikologów zajmujących się afrykańskimi wątrobowcami, którzy dostają do rąk wartościowe dzieło, ogromnie ułatwiające pracę taksonomiczną.

Ryszard OCHYRA

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- 13TH SYMPOSIUM MORPHOLOGY, ANATOMY, SYSTEMATICS, 6–11 IV 1997

Informacja: Symposium Secretariat, Laboratory of Plant Systematics, Botanical Institute, KU Leuven, Kardinaal Mercierlaan 92, B-3001 Leuven, BELGIUM
Tel. +[32 16] 321545
Fax: +[32 16] 321979

- INTERNATIONAL CONFERENCE OF THE SOCIETY FOR THE HISTORY OF NATURAL HISTORY „THE NATURAL BRIDGE”, 27–30 IV 1997

Informacja: Kathryn Morgan, Special Collections Department, Alderman Library, University of Virginia, Charlottesville, VA 22903–2498, USA

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „PALAEOCLIMATE MODELLING ANALYSIS: QUATERNARY PALAEOCLIMATE ANALYSIS”, 10–15 V 1997

Informacja: Joel Guiot, CNRS URA 1152, Faculte de St. Jerome, Case 451, F-13397 Marseille, Cedex 20, FRANCE
Tel. +33 4 91288011
Fax: +33 4 91288668
E-mail: Joel.Guiot@lbhp.u-3mrs.fr
<http://www.esf.org/euresco>

- SESJA NAUKOWA SEKCJI PALEOBOTANICZNEJ

POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO, Muzeum Ziemi PAN, 17 V 1997

Informacja: Doc. dr hab. Ewa Zastawniak *lub* Grzegorz Worobiec, Instytut Botaniki im W. Szafera, POLSKA Akademia Nauk, Lubicz 46, 31–512 Kraków
Tel. +(12) 21 51 44
Fax: +(12) 21 97 90
E-mail: worobiec@ib-pan.krakow.pl

- 13TH ANNUAL SOUTHWESTERN BOTANICAL SYSTEMATICS SYMPOSIUM „EVOLUTION AND TAXONOMY OF SOUTHWESTERN PLANTS”, 24 V 1997

Informacja: Ann Joslin, Rancho Santa Ana Botanic Garden, 1500 N. College Ave., Claremont, CA 91711–3157, USA
Tel. +[909] 625–8767 ext. 251
Fax: +[909] 626–3489
E-mail: JoslinA@cgs.edu
<http://www.cgs.edu/inst/rsa/1997symp.htm>

- II KONFERENCJA NAUKOWA „EKOFIZJOLOGICZNE ASPEKTY REAKCJI ROŚLIN NA DZIAŁANIE CZYNNIKÓW STRESOWYCH”, V 1997

Informacja: Mgr inż. Halina Waligórska, Zakład Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego, Laboratorium Fitotron, Polska Akademia Nauk, ul. Podłużna 3, 30–239 Kraków
Tel. + [12] 253301
Fax: + [12] 253202

- ETHNOBOTANICAL RICHNESS OF THE MISSISSIPPI RIVER BASIN, PAST PRESENT AND FUTURE, 4–6 VI 1997

Informacja: Elvin-Lewis, USA
Tel. +314 9356059.
Fax: +314 9354422
E-mail: SEBCONF@wustlb.wustl.edu;
<http://www.nybg.org/bsci/seb/SEB.html>; Registration web site address: <http://www.science.siu.edu/seb/>
Conference brochure online:
<http://biodec.wustl.edu/~klueh/brochure.html>

- INTERNATIONAL ORCHID CONSERVATION CONFERENCE, 5–8 VI 1997

Informacja: Marie Selby, Botanical Gardens, 811 South Palm Avenue, Sarasota, Florida 34236–7726, USA
Tel: +941 3665731 ext. 10
Fax: +941 3669807

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „CONTROL OF METABOLIC FLUX: APPROACHES FOR UNDERSTANDING THE CONTROL OF FLUX IN YEASTS AND FUNGI”, 14–18 VI 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE
Tel. +33 388 767135
Fax: +33 388 366987
E-mail: euresco@esf.org
<http://www.ersf.org/euresco>

● THE LEVANT AS A BIOGEOGRAPHIC BRIDGE: LAND, SEA AND AIR, 23–25 VI 1997

Informacja: Prof. Dr. Y. Heller, Department of Evolution, Systematics and Ecology, Faculty of Science, Israel Academy of Sciences & Humanities, Jerusalem, ISRAEL
Tel: +2 6585713

● SECOND INTERNATIONAL CONFERENCE ON PRESERVATION OF BOTANICAL COLLECTIONS, 26–29 VI 1997

Informacja: Mgr Grzegorz Worobiec, Secretary of the Second International Conference on Preservation of Botanical Collections, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Lubiec 46, 31–512 Kraków, POLAND
Fax: +[48 12] 21 97 90
E-mail: nhworobi@cyf-kr.edu.pl

● EMBO PRACTICAL COURSE „ELECTRON MICROSCOPY AND STEREOLOGY IN MOLECULAR CELL BIOLOGY” 23 VI – 2 VII

Informacja: Dr. Ivan Raska, Department of Cell Biology, Institute of Experimental Medicine, Academy of sciences of Czech Republic, Albertov 4, 128 00 Prague 2, CZECH REPUBLIC
E-mail: raska@site.cas.cz
<http://info.med.yale.edu/cellimg/EMBO.html>

● AMERICAN BRYOLOGICAL AND LICHENOLOGICAL SOCIETY MEETING, 3–7 VIII 1997

Informacja: Dr. Brent D. Mishler, Department of Integrative Biology, University of California, Berkeley, CA 94720–2465, USA
Tel. 510 6426810
Fax: 510 6435390
E-mail: bmishler@garnet.berkeley.edu
<http://ucjeps.berkeley.edu/bryolab/ABLS.html>

● INFORMAL LUNCH MEETING ON SYSTEMATICS OF THE ROSACEAE, AIBS MEETING, 6 VIII 1997

Informacja: Elizabeth E. Dickson, CANADA
E-mail: eedickso@acs.ucalgary.ca

● PALAEOBOTANICAL „ETTINGSHAUSEN COLLOQUIUM”. RESEARCH 100 YEARS AFTER FREIHERR V. ETTINGSHAUSEN, 7–9 VII 1997

Informacja:
<http://lbs.uel.ac.uk/palaeo/iopnews/frame.htm>

● CHOROLOGICAL PROBLEMS IN THE EUROPEAN FLORA, 8–9 VIII 1997

Informacja: Dr. Pertti Uotila, Botanical Museum, University of Helsinki, FINLAND
E-mail: pertti.uotila@helsinki.fi
<http://www.helsinki.fi/kmus/circular.html>

● SIXTH INTERNATIONAL PHYCOLOGICAL CONGRESS „ALGAE IN A CHANGING ENVIRONMENT”, 9–16 VIII 1997

Informacja: Leids Congres Bureau, P. O. Box 16065, NL-2301 GB Leiden, THE NETHERLANDS

Tel. +31 71 5148203
Fax: +31 71 5128095
E-mail: LCB@pi.net

● ADVANCES IN PLANT MOLECULAR SYSTEMATICS, 13–15 VIII 1997

Informacja: Dr. Pete Hollingsworth, Graham Kerr Building, University of Glasgow, Glasgow, G12 8QQ, U. K.
Fax: +44 141 3305971
E-mail: plantsys@udcf.gla.ac.uk
http://taxonomy.zoology.gla.ac.uk/plant_meeting.html

● EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „NMR IN MOLECULAR BIOLOGY: FROM THEORY TO EXPERIMENT: OPPORTUNITIES FOR THE FUTURE”, 23–28 VIII 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE
Tel. +33 388 767135
Fax: +33 388 366987
E-mail: euresco@esf.org
<http://www.ersf.org/euresco>

● SIXTH CONGRESS OF THE EUROPEAN SOCIETY FOR EVOLUTIONARY BIOLOGY, 24–28 VIII 1997

Informacja: Mrs. Jetty Kentie, Congress Executive ESEB97, IAC section OCC, P. O. Box 88, NL – 6700 AB Wageningen, THE NETHERLANDS
Fax: +31 317 418 552
E-mail: eseb97@nioo.knaw.nl
<http://www.unibas.ch/dib/eseb/arnhem97.html>

● VIII OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA „ROŚLINNE KULTURY *IN VITRO* W BADANIACH PODSTAWOWYCH I STOSOWANYCH”, 25–27 VIII 1997

Informacja: Prof. dr hab. Barbara Skucińska, Katedra Hodowli Roślin i Nasiennictwa, Akademia Rolnicza, ul. Łobzowska 24, 31–140 Kraków

● EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „PLANT CELL BIOLOGY & BIOTECHNOLOGICAL APPLICATIONS: PLANTS AS PRODUCERS AND RAW MATERIAL FOR INDUSTRY”, 29 VIII–3 IX 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE
Tel. +33 388 767135
Fax: +33 388 366987
E-mail: euresco@esf.org
<http://www.ersf.org/euresco>

● MEETING OF THE UNESCO IGCP PROJECT 335. „BIOTIC RECOVERIES FROM MASS EXTINCTIONS” 12–14 IX 1997

Informacja: Petra Hovorkova, Conference Manager, Recoveries '97, Eurocongress Centre, Budejovicka 15, 140 00 Praha 4, CZECH REPUBLIC

Fax: +[42 2] 61211247

<http://www.gli.cas.cz/conf/recovery/recovery.htm>

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „MOLECULAR BIOLOGY OF RNA: TRANSLATION, STABILITY AND LOCALIZATION OF mRNA”, 13–18 IX 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE

Tel. +33 388 767135

Fax: +33 388 366987

E-mail: euresco@esf.org

<http://www.ersf.org/euresco>

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „MEMBRANE DYNAMICS IN ENDOCYTOSIS: MOLECULAR MECHANISMS”, 13–18 IX 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science

Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE

Tel. +33 388 767135

Fax: +33 388 366987

E-mail: euresco@esf.org

<http://www.ersf.org/euresco>

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „THE ECOLOGICAL SETTING OF EUROPE: FROM THE PAST TO THE FUTURE: THE IMPACT OF HUMANS ON THE ENVIRONMENT OF EUROPE SINCE THE END OF THE ICE AGE”, 20–25 IX 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science

Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE

Tel. +33 388 767135

Fax: +33 388 366987

E-mail: euresco@esf.org

<http://www.ersf.org/euresco>

- BRASSICA 1997, 23–27 IX 1997

Informacja: Dr. Gregoire Thomas, Science du Vegetal, 65 Rue de Saint-Brieuc, F-35042 Rennes Cedex, FRANCE

Tel. +33 992954

Fax: +33 99285480

E-mail: brassica@rennes.inra.fr

- THIRD ANNUAL MEETING OF EUROPEAN ASSOCIATION OF ARCHAEOLOGISTS, 24–28 IX 1997

Informacja: Secretariat of EAA Third Annual Meeting, Cassa-Saffi – via. S. Marchesi, 12, I-47100 Forli, ITALY

Tel. +39 543 35725

Fax: +39 543 35805

E-mail: abaco@fo.nettuno.it

<http://www.icot.it/abaco>

- SYMPOSIUM „MIŁORZĄB DWUKLAPOWY WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE”, 25–26 IX 1997

Informacja: Dr. hab. Stanisława Korszun, Katedra Nasiennictwa i Szkółkarstwa Ogrodniczego, Zakład Dendrologii i Szkółkarstwa, Ul. Szamotulska 22, Baranowo, 62–081 Przeźmierowo

Tel. +61 8142187

Tel./Fax: +61 8142291

- FIRST BALCAN BOTANICAL CONGRESS, 25–28 IX 1997

Informacja: Prof. dr. E. P. Eleftheriou, The Congress Secretariat, First Balcan Botanical Congress, Department of Botany, P. O. Box 109, Aristotle University of Thessaloniki, GR-540 06 Thessaloniki, GREECE

Tel. +30 31 998385 lub +30 31 998335

Fax: +30 31 998389 lub 30 31 998295

E-mail: Eleftheriou@olymp.ccf.auth.gr

Moustakas@olymp.ccf.auth.gr

- PLANT EVOLUTION AND DOMESTICATION, 26–27 IX 1997

Informacja: Angi Bailey lub Jennifer Jones, Department of Biology, Indiana University, Bloomington, IN 47405–6801, USA

Tel. +812 8556283

Fax: +812 8556705

E-mail: abailey@bio.indiana.edu

- XXIV SYMPOZJUM POLARNE – 40 LAT POLSKIEJ STACJI POLARNEJ HORNSUND – SPITSBERGEN, 26–27 IX 1997

Informacja: Instytut Geofizyki PAN, Zakład Badań Polarnych i Morskich, ul. Księcia Janusza 64, 01–452 Warszawa

Tel./Fax: +22 374505

E-mail: polar@seismoll.igf.edu.pl

- II INTERNATIONAL CONGRESS ETHNOBOTANY '97 „ETHNOBOTANY: A BASIS FOR SUSTAINABLE MANAGEMENT OF VEGETAL DIVERSITY”, 12–17 X 1997

Informacja: José Salvador Flores Guido, President of the Congress Organizing Committee, Apdo. Postal 4–116, Itziminá, Mérida, Yucatán, MÉXICO

Tel. +[99] 460333

Fax. +[99] 460332

E-mail: fguido@tunku.uady.mx

<http://www.uady.mx/~urbargos/etnoing.html>

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „PROTEIN TARGETING: PROTEIN TRANSLLOCATION ACROSS CELLULAR MEMBRANES”, 22–27 X 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science

Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE

Tel. +33 388 767135

Fax: +33 388 366987

E-mail: euresco@esf.org

<http://www.ersf.org/euresco>

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „MOLECULAR BIOLOGY OF CELLULAR INTERACTIONS: CELL ADHESION MOLECULES AND RECEPTOR”, 31 X–5 XI 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science

Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE

Tel. +33 388 767135

Fax: +33 388 366987

E-mail: euresco@esf.org

<http://www.ersf.org/euresco>

- **THIRD INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE TAXONOMY OF CULTIVATED PLANTS, 20–26 VI 1998**

Informacja: Dr. Crinan Alexander, Royal Botanic Garden, Inverleith Row, Edinburgh EH3 5LR Scotland, U. K.

Tel: +[44 131] 522 7171

Fax: +[44 131] 522 0382

- **5TH EUROPEAN PALAEOBOTANICA—PALYNOLOGICAL CONFERENCE, 26–30 V 1998**

Informacja: Mgr Grzegorz Worobiec, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Lubicz 46, 31–512 Kraków, POLAND

Fax: +[48 12] 21 97 90

E-mail: worobiec@ib-pan.krakow.pl

- **POLLEN AND SPORES MORPHOLOGY AND BIOLOGY, 6–9 VII 1998**

Informacja: Lisa von Schlippe, Conference Administrator, Royal Botanic Gardens, Kew, Richmond, Surrey, TW9 3AB, UNITED KINGDOM

Tel. +44 181 3325198

Fax: +44 181 3325176 lub 3325278

E-mail: L.von.schlippe@rbgkew.org.uk

- **INTERNATIONAL ORGANIZATION OF PLANT BIOSYSTEMATICS VIIth INTERNATIONAL SYMPOSIUM „EVOLUTION IN MAN-MADE HABITATS”, 10–15 VII 1998**

Informacja: Dr. Hans den Nijs, VIIth IOPB Symposium, SEP-UvA-Hugo de Vries Laboratory,

Kruislaan 318, NL-1098 SM Amsterdam, THE NETHERLANDS

Tel. +31 20 5257660

Fax: +31 20 5257715

E-mail: iopb98@bio.uva.nl

- **SIXTH INTERNATIONAL MYCOLOGICAL CONGRESS, 23–28 VIII 1998**

Informacja: Congress Secretariat, P. O. Box 50006,

Tel Aviv 61500, ISRAEL

Tel. +972 3 5140014

Fax: +972 3 5175674

<http://lsb380.plbio.lsu.edu/index.html>

- **III SYMPOSIUM ON THE FAUNA AND FLORA OF THE ATLANTIC ISLANDS 21–25 IX 1998**

Informacja: Departamento de Biologia, Universidade dos Aores, Rua da Me de Deus, 58, PT-9500 Ponta Delgada, PORTUGAL

Tel. +315 96 652692

Fax: +315 96 653455

<http://www.uac.pt/congres.htm>

- **VII INTERNATIONAL CONGRESS OF ECOLOGY, INTECOL, 19–25 VII 1998**

Informacja: Almo Farina – Vice President INTECOL,

Secretariat VII International Congress of Ecology, Lunigiana Museum of Natural History, Fortezza della

Brunella, I-54011 Aulla, ITALY

Tel. +39 187 400252

Fax: +39 187 420727

E-mail: afarina@tamnet.it

<http://www.tamnet.it/intecol.98>

- **51 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO, 15–19 IX 1998**

Informacja: Mgr Magdalena Jąkalska, Katedra Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański, Al.

Legionów 9, 80–441 Gdańsk

Tel./Fax: +[58] 412016

- **III SYMPOSIUM „FAUNA AND FLORA OF THE ATLANTIC ISLANDS”, 21–25 IX 1998**

Informacja: Secretariado, Departamento de Biologia, Universidade dos Acores, Rua da Mae de Deus, 58,

PT-9500 Ponta Delgada, PORTUGAL

Tel: +[315 96] 652692

Fax: +[315 96] 653455

E-mail: simposio@alf.uac.pt

<http://www.uac.pt/congres.htm>

- **MONOCOTS II & 3RD INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON GRASS SYSTEMATICS AND EVOLUTION, 28 IX – 4 X 1998**

Informacja: Mrs. Karen Wilson, Monocots II, Royal Botanic Gardens Sydney, Mrs. Macquaires Rd., Sydney, SW 2000, AUSTRALIA

Tel. +[61 2] 23 18 111

Fax: +[61 2] 25 17 231

E-mail: karen@rbgsyd.gov.au

- **XVI INTERNATIONAL BOTANICAL CONGRESS (IBC), 1–7 VIII 1999**

Informacja: Secretariat, XVI International Botanical Congress, Missouri Botanical Garden, P. O. Box 299, St. Louis, MO 63166–0299, U.S.A.

Tel. +[314] 577–5175

Fax: +[314] 577–9596

E-mail: ibc16@mobot.org

<http://www.mobot.org/MOBOT/Research/congress.html>

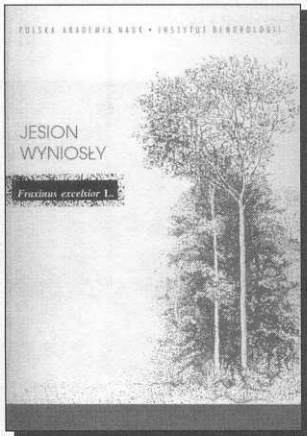
<http://www.ibc99.org>

- **VII INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON MESOZOIC TERRESTRIAL ECOSYSTEMS, IX 1999**

Informacja: Secretary of the VII International Symposium on Terrestrial Mesozoic Ecosystems, Division Paleontology, Museo Argentino de Ciencias Naturales „B. Rivadavia” Avda. Angel Gallardo 470, 1405 Buenos Aires, ARGENTINA

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

LITERATURA BOTANICZNA • BOTANICAL LITERATURE

W. BUGAŁA (red. serii) 1995. *Jesion wyniosły – Fraxinus excelsior*. Nasze Drzewa Leśne. Monografie Popularnonaukowe. Tom 17. Polska Akademia Nauk, Instytut Dendrologii. Wydawnictwo Sorus, Poznań – Kórnik, ss. 569. ISSN 0137-6438, ISBN 83-85599-87-8. Cena 22.00 zł

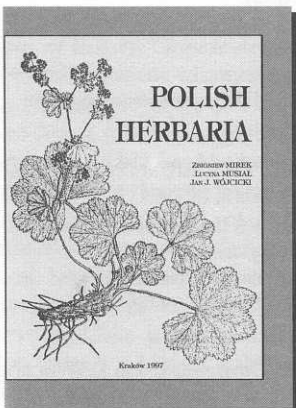
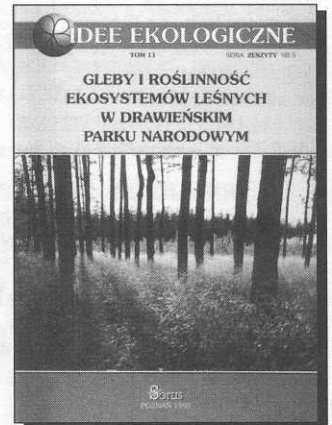
Pierwsza polska monografia jesionu wyniosłego – *Fraxinus excelsior*. Zespół dwudziestu specjalistów przedstawił w niej historię, systematykę i geograficzne rozmieszczenie, fizjologię, rozmnażanie i sposoby uprawy, ekologię, genetykę, właściwości biologiczne, a także zagadnienia związane z zagrożeniami i ochroną tego gatunku, ważnego z gospodarczego punktu widzenia. Każdy z dziewiętnastu rozdziałów kończy rzetelnie zebrane piśmiennictwo i streszczenie w języku angielskim. Pozycja bardzo bogato ilustrowana rycinami kreskowymi i fotografiami czarno-białymi oraz czterema całostronicowymi tablicami fotografii barwnych, zaopatrzona dwoma skorowidzami – nazw łacińskich i rzeczowym.

Dystrybucja: Biblioteka, Instytut Dendrologii, Polska Akademia Nauk, ul. Parkowa 5, 62-035 Kórnik; tel. +(61) 8170033, fax: +(61) 8170166

P. PAWLACZYK (red.) 1997. *Gleby i roślinność ekosystemów leśnych w Drawieńskim Parku Narodowym*. Idee Ekologiczne, Tom 11, Seria Zeszyty, Nr 5. Drawieński Park Narodowy. Wydawnictwo Sorus, Poznań, ss. 97. ISSN 1230-3038, ISBN 83-87133-12-4. Cena ok. 14.00 zł

W zeszycie przedstawiono zagadnienia szczegółowe, dotyczące Drawieńskiego Parku Narodowego, który chroni młodogłacjalny krajobraz południowego skłonu Pojezierza Pomorskiego, takie jak: charakterystyka obiektu, gleby, problem zniekształcenia i degradacji gleb na przykładzie ekosystemów leśnych, roślinność leśna – jej antropogeniczne przekształcenia i aktualne tendencje dynamiczne, struktura drzewostanów i roślinność dna lasu jako wskaźnik zniekształcenia ekosystemów leśnych. Każde z opracowań posiada krótkie streszczenie w języku angielskim.

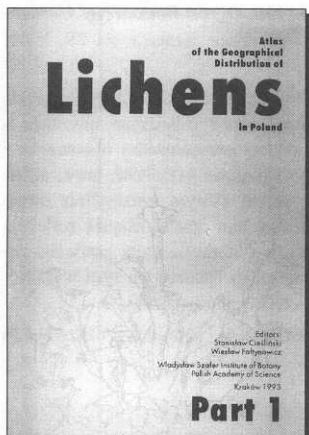
Dystrybucja: Drawieński Park Narodowy, ul. Leśników 2A, 73-220 Drawno; tel. +(9568) 2051, fax: +(9568) 2510, lub Wydawnictwo Sorus, ul. Skośna 16/17, 61-802 Poznań; tel. +(61) 526394, fax. +(61) 537625

Z. MIREK, L. MUSIAŁ, J. J. WÓJCICKI 1997. *Polish Herbaria*. Second Edition. Polish Botanical Studies. Guidebook Series No. 18, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków. ss. 116. ISSN 0867-0749, ISBN 83-85444-49-1. Cena 7.00 zł

W opracowaniu scharakteryzowano polskie zbiory zielnikowe liczące w sumie ponad cztery miliony numerów, które zgromadzono w 61 zielnikach należących do różnych instytucji państwowych i w sześciu będących własnością prywatną. Jedyne 25 spośród nich wymienia ostatnie wydanie międzynarodowego indeksu zielników *Index Herbariorum*. Do drugiego wydania *Polish Herbaria* zostały dodane cztery nowe kategorie (strona informacyjna instytucji w Internecie, inne kolekcje, bazy danych, zbiory biblioteczne) oraz indeks kolekcji uporządkowanych alfabetycznie według ich akronimów.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790

S. CIEŚLIŃSKI, W. FAŁTYNOWICZ (red.) 1993. *Atlas of the Geographical Distribution of Lichens in Poland. Part 1. – Atlas rozmieszczenia geograficznego porostów w Polsce. Zeszyt 1.* W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków. ss. 67. ISBN 83–85444–24–6. Cena 5.20 zł

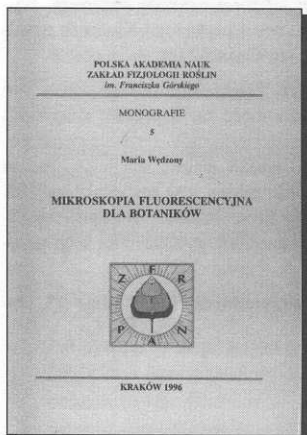
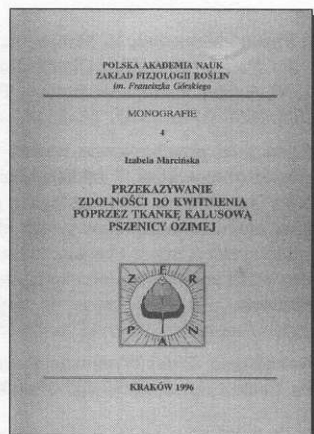
Atlas rozmieszczenia geograficznego porostów w Polsce jest kontynuacją serii III Porosty, *Atlasu rozmieszczenia roślin zarodnikowych w Polsce*, w której ukazało się dziewięć zeszytów w latach 1971–1988. Celem serii jest publikowanie punktowych map rozmieszczenia porostów występujących w Polsce. W pierwszym zeszytzie nowej serii zamieszczono mapy rozmieszczenia dziesięciu gatunków w oparciu o siatkę kwadratów o boku 10 km (ATPOL) wraz z dwujęzycznym tekstem objaśniającym w języku angielskim i polskim, wykazem stanowisk i literaturą. Drugi zeszyt *Atlasu* oczekuje na druk.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31–512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790

I. MARCIŃSKA 1996. *Przekazywanie zdolności do kwitnienia poprzez tkankę kalusową pszenicy ozimej. (Transfer of flowering ability via callus tissue in winter wheat).* Polska Akademia Nauk, Zakład Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego, Monografie 4, Kraków, ss. 71. ISSN 1427–4396, ISBN 83–86878–05–3. Cena 15.00 zł

Obserwacje morfologiczne pszenicy ozimej pozwalają uchwycić moment przejścia roślin z fazy wegetatywnej do generatywnej jako etap wernalizacji. Znacznie trudniejsze są obserwacje przejść fazowych na poziomie komórkowym. Nieznany jest bowiem mechanizm uruchamiania rozwoju generatywnego rośliny na poziomie pojedynczej komórki, czy też w grupie sąsiadujących ze sobą komórek. Wysunięto założenie, że w badaniach nad tym procesem mógłby być pomocny kalus [...] Uzyskane wyniki mogą znaleźć praktyczne zastosowanie w hodowli roślin. Metoda mikrorozmnażania ozimej pszenicy z niedojrzałych kwiatostanów pozwala na uzyskanie stosunkowo wyrównanej morfologicznie populacji, wcześniej niż u zarodków kwitnących roślin, co pozwala na przyspieszenie cyklu hodowlanego. Opisana w monografii metoda może być również przydatna do namnażania roślin nieplodnych, bądź trudno wytwarzających nasiona. (Z: „Od Autorki”)

Dystrybucja: Zakład Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego, Polska Akademia Nauk, ul. Sławkowska 17; tel. +(12) 230907, fax: +(12) 217901

M. WĘDZONY 1996. *Mikroskopia fluorescencyjna dla botaników.* Polska Akademia Nauk, Zakład Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego, Monografie 5, Kraków, ss. 113. ISSN 1427–4396, ISBN 83–86878–06–1. Cena 15.00 zł

Książka niniejsza jest próbą wypełnienia luki w polskim piśmiennictwie botanicznym, odnoszącym się do mikroskopii fluorescencyjnej, która w ostatnich latach stała się ważnym narzędziem badawczym. Treść książki została przedstawiona w dwunastu następujących rozdziałach: Wprowadzenie, Preparaty przyżyciowe, Utrwalanie, Preparaty rozgniotowe oraz przygotowane z zawiesin, Preparaty krojone z użyciem mikrotomu, Autofluorescencja tkanek roślinnych, Barwienie fluorochromami, Ujawnianie jonów wapnia w komórce, Indykatory stężenia jonów wodorowych (pH), Fluorochromy jako znaczniki cząstek organicznych, Bufory, Informacje uzupełniające. Liczne tabele i ryciny, w tym barwne tablice, indeks rzeczowy i bogata literatura, licząca 90 pozycji.

Dystrybucja: Zakład Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego, Polska Akademia Nauk, ul. Sławkowska 17; tel. +(12) 230907, fax: +(12) 217901

A. ZEMANEK, B. ZEMANEK, Fot. P. ZECHENTER 1996. *Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*. TAIWPN Universitas, Kraków, ss. 89. ISBN 83-7052-314-5. Cena 26.00 zł

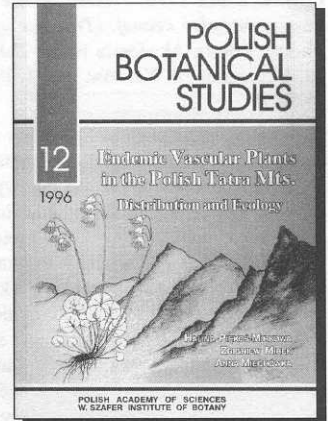
Jako część Uniwersytetu Jagiellońskiego Ogród był zawsze placówką akademicką, przez co można patrzeć na niego chłodnym okiem uczonego-badacza, ale także – i do tego zachęca książka – można poddać się czystej przyjemności obcowania z roślinami, w całym ich nieprzebranym bogactwie i pięknie kształtów, barw, zapachów i smaków. Ogród Botaniczny jest miejscem, w którym szczególnie łatwo przekracza się granicę między światem wiedzy, a światem sztuki, między refleksją naukową a doznaniem estetycznym. Liczne ilustracje i staranna szata graficzna zachęcają nie tylko do czytania, ale także – do kolejnego spaceru po tym wyjątkowym miejscu. (Z *Informatora Wydawniczego* TAIWPN Universitas)

Dystrybucja: Dział Handlowy TAIWPN Universitas, ul. Żmujdzka 6B, 31-426 Kraków, tel./fax: +(12) 4139088, tel. kom. 0 602 216198

H. PIĘKOŚ-MIRKOWA, Z. MIREK, A. MIECHÓWKA 1996. *Endemic Vascular Plants in the Polish Tatra Mts.* Distribution and Ecology. Polish Botanical Studies, Vol. 12, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków. ss. 107. ISSN 0867-0730, ISBN 83-85444-47-5. Cena 7.00 zł

W pracy tej przedstawiono wyniki wieloletnich badań nad 35 ogólnokarpaccimi, zachodniokarpaccimi i tatrzańskimi endemitami występującymi w Tatrzańskim Parku Narodowym. Dla każdego z gatunków przedstawiono punktową mapę rozmieszczenia, zasięg pionowy oraz charakterystykę siedliskową i fitocenotyczną w formie syntetycznych ekodiagramów. Ponadto w pracy przedyskutowano szczegółowo problemy taksonomiczno-nomenklatoryczne oraz zagrożenie gatunków endemicznych; dokonano także waloryzacji Tatrzańskiego Parku Narodowego ze względu na rozmieszczenie na jego terenie endemicznych gatunków roślin.

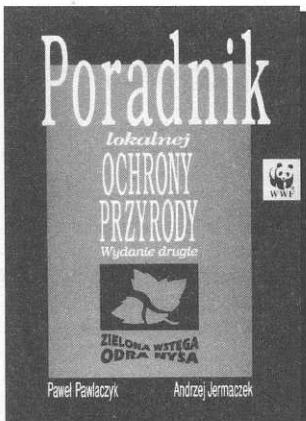
Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790

P. PAWLACZYK, A. JERMACZEK 1997. *Poradnik lokalnej ochrony przyrody*. Wydanie drugie, zmienione i uzupełnione. Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin, ss. 244. ISBN 83-903831-3-6. Cena 12.00 zł

Ochrona przyrody, żeby była skuteczna, musi być realizowana powszechnie. Nie wystarczą jej parki narodowe i rezerваты. Świadomość ta, a przede wszystkim świadomość potrzeby zachowania pełni różnorodności przyrody, staje się coraz powszechniejsza. Jak skutecznie chronić przyrodę wokół siebie, działając np. na szczeblu lokalnego samorządu, w strukturach urzędu gminy, czy nadleśnictwa? Jak przy tym nawiązać do współczesnych tendencji ochraniarskich? Wierzymy, że liczne są osoby poszukujące odpowiedzi na tak postawione pytanie. Dla nich przeznaczamy tę publikację. (Z: „Od Autorów”)

Dystrybucja: Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrodników, ul. 1 Maja 22, 66-200 Świebodzin; tel./fax: +(688) 28236

BOTANIKA polska u progu XXI wieku

51. ZJAZD

POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO

Gdańsk, 15–19 września 1998

KOMUNIKAT NR 2

Gdańsk, październik 1997

PROGRAM RAMOWY

Poniedziałek, 14 września:

przed południem: posiedzenie Zarządu Głównego;
po południu: Walne Zgromadzenie Delegatów;

wtorek, 15 września:

przed południem: otwarcie Zjazdu i obrady plenarne;
po południu: sympozjum „*Botanika polska u progu XXI wieku*” i sesje posterowe

środa, 16 września:

obrad w sekcjach;
wieczorem: wspólna kolacja

czwartek, 17 września:

sesje terenowe

piątek, 18 września:

sesje terenowe

sobota, 19 września:

sesja terenowa – powrót z Wolina

OBRADY W SEKCJACH

Sekcje:

1. Anatomii, Cytologii i Embriologii
2. Briologiczna
3. Dendrologiczna
4. Fizjologii i Biochemii
5. Fykologiczna
6. Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej
7. Historii Botaniki
8. Kultur Tkankowych
9. Lichenologiczna
10. Mykologiczna
11. Ogrodów Botanicznych i Arboretów
12. Paleobotaniczna

Obrazy w Sekcjach odbędą się w zależności od liczby zgłoszonych referatów. O przebiegu posiedzeń decydują Przewodniczący poszczególnych Sekcji, którzy zastrzegają sobie prawo wyboru referatów lub zamiany referatu na poster. Mogą oni przyjąć inne niż organizatorzy Zjazdu ustalenia dotyczące np. czasu trwania referatów.

BOTANIKA POLSKA U PROGU XXI WIEKU

Na sympozjum pod tym tytułem przewidujemy wygłoszenie 6 referatów zamówionych przez organizatorów. Będą one przedstawiały dokonania polskiej botaniki w XX wieku oraz przyszłość poszczególnych dyscyplin botanicznych. Przewidujemy opublikowanie artykułów przygotowanych na podstawie tych referatów, a także innych, wygłoszonych na obradach w sekcjach, które będą nawiązywały do przewodniego hasła Zjazdu (organizatorzy zastrzegają sobie prawo wyboru artykułów). Termin nadsyłania artykułów upływie 31 grudnia 1998 r.

UWAGI ORGANIZACYJNE

- Każdy uczestnik może zgłosić tylko jeden referat lub poster.
 - Czas wygłaszania referatów:
 - plenarnych – do 40 min.
 - sympozjalnych – do 30 min.
 - na obradach Sekcji – do 15 min.
 - Do dyspozycji prelegentów będą rzutniki pisma i projektor, a po wcześniejszym uzgodnieniu (przed Zjazdem) – panele komputerowe i odtwarzacze video.
 - Maksymalny rozmiar posterów: wys. – 100 cm, szer. – 70 cm.
 - Streszczenia referatów i posterów będą drukowane w języku polskim. Proszę przygotować według załączono-
- nego wzoru dwa egzemplarze wydruku oraz zapis na dyskietce 3,5" (w edytorze WORD for Windows) i przesłać je do organizatorów. Streszczenia przygotowane w innej formie nie będą publikowane. Termin nadsyłania streszczeń: 28 lutego 1998 r.
- Gości zagranicznych uczestnicy Zjazdu zapraszają we własnym zakresie.
 - Organizatorzy zapewniają noclegi w domach studenckich UG. Mogą również, na życzenie, przekazać pełną informację na temat bazy hotelowej w Trójmieście, ale zamówienie tych noclegów będzie należało do zainteresowanych.

SESJE TERENOWE

□ WOLIŃSKI PARK NARODOWY

2,5-dniowa, 17–19 IX

Trasa: Gdańsk–Łeba–Międzyzdroje–Gdańsk

Tematyka: Słowiński Park Narodowy – ruchome wydmy, zagłębienia międzywydmowe, olsy i bory nadmorskie, dynamika roślinności; Woliński Park Narodowy – zróżnicowanie lasów bukowych na wysoczyźnie, roślinność klifów nadmorskich i przyzalewowych, halofity, wsteczna delta Świny, historia szaty roślinnej.

Koszt: noclegi + wyżywienie – ok. 150,- zł.

Prowadzą: dr Ryszard Markowski, prof. dr hab. Hanna Piotrowska, dr hab. prof. UG Małgorzata Latałowa, mgr Paweł Sagin

□ SŁOWIŃSKI PARK NARODOWY

Jednodniowa, 17 IX i 18 IX (do wyboru)

Trasa: Gdańsk–Łeba–Smółdzino–Gdańsk

Tematyka: Zróżnicowanie i dynamika roślinności wydm i zagłębien międzywydmowych, roślinność lasów, torfowisk i bażynowisk, glony psammonowe w zagłębieniach międzywydmowych

Koszt: suchy prowiant + materiały – ok. 20,- zł

Prowadzą: mgr Katarzyna Żółkoś, dr Joanna Picińska-Fałtynowicz

□ POBRZEŻE KASZUBSKIE

Jednodniowa, 17 IX i 18 IX (do wyboru)

Trasa: Gdańsk–Władysławowo–Hel–Jastrzębia Góra–Gdańsk

Tematyka: Zróżnicowanie, dynamika, zagrożenia i ochrona krajobrazu i roślinności brzegu morskiego i strefy przybrzeżnej (wydmy, klify, halofity, wrzosowiska, bór nadmorski); konflikty intensywnego użytkowania rekreacyjnego oraz technicznej ochrony brzegu z ochroną przyrody

Koszt: suchy prowiant + materiały – ok. 20,- zł

Prowadzą: mgr Zofia Lenartowicz, mgr Michał Machnikowski

□ POJEZIERZE KASZUBSKIE

Jednodniowa, 17 IX i 18 IX (do wyboru)

Trasa: Gdańsk–Kartuzy–Mirachowo–Wieżyca–Gdańsk

Tematyka: Zróżnicowanie, ochrona i zagrożenia roślinności Pojezierza Kaszubskiego, zwłaszcza lasów, źródeł i łąk; związek roślinności z genezą i wiekiem dolin

Koszt: suchy prowiant + materiały – ok. 20,- zł

Prowadzą: dr hab. Jacek Herbich, mgr Piotr Rutkowski

□ TORFOWISKA POJEZIERZA I POBRZEŻA KASZUBSKIEGO

Jednodniowa, 17 IX i 18 IX (do wyboru)

Trasa: Gdańsk–Kartuzy–Borucino–Sulęcyno–Lębork–Białogóra–Krokowa–Gdańsk

Tematyka: Zróżnicowanie typologiczne i specyfika szaty roślinnej oraz problemy ochrony torfowisk Pojezierza i Pobrzeża Kaszubskiego

Koszt: suchy prowiant + materiały – ok. 20,- zł

Prowadzą: dr Maria Herbich, mgr Tomasz Olszewski

□ ŻUŁAWY, WZNIESIENIA ELBLĄSKIE

Jednodniowa, 17 IX i 18 IX (do wyboru)

Trasa: Gdańsk–Elbląg–Kadyny–Gdańsk

Tematyka: Zróżnicowanie oraz problemy ochrony szaty roślinnej Żuław, ujścia Wisły, jeziora Drużno oraz Wzniesień Elbląskich, ochrona pozyskiwanych roślin leczniczych

Koszt: suchy prowiant + materiały – ok. 20,- zł

Prowadzą: dr Michał Buliński, mgr Igor Kosiński

□ SZLAKIEM JEZIOR LOBELIOWYCH

Jednodniowa, 17 IX

Trasa: Gdańsk–Kościerzyna–Bytów–Gdańsk

Tematyka: przegląd najbardziej interesujących jezior lobeliowych, ich specyfika florystyczna i hydrochemiczna, charakterystyka i zonacja roślinności brzegowej i podwodnej, z prezentacją metod badań naukowych tych ostatnich (pokaz), skutki eutrofizacji, acydyfikacji, euhumizacji i dewastacji jezior

Koszt: obiad + materiały – ok. 35,- zł

Prowadzą: dr Krzysztof Gos, mgr Katarzyna Bociąg, mgr Krzysztof Banaś, dr hab. prof. UG Józef Szymeja

□ WYCIECZKA LICHENOLOGICZNA

Dwudniowa, 17–18 IX

Trasa: Gdańsk–Kartuzy–Białogóra–Gdańsk

Tematyka: specyfika flory porostów północnej Polski, problemy zachowania i ochrony gatunków, zagrożenia; porosty naskalne na niżu; flora porostów wydm

Koszt: nocleg + wyżywienie – ok. 60,- zł

Prowadzą: prof. dr hab. Wiesław Fałtynowicz, mgr Jolanta Miądlikowska

Koszt sesji terenowych obejmuje wyżywienie, noclegi oraz materiały.

INFORMACJI dotyczących zgłoszenia udziału w Zjeździe PTB udziela:

☒ mgr Magdalena JAKAŁSKA, Katedra Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody UG, Al. Legionów 9, 80–441 Gdańsk

☎ tel. (0–58) 341–20–16